

Kentsel Politikalar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Editor: Dr. Öğr. Üyesi İpek SÜRMELİ SÖĞÜT

ÖZGÜR
YAYINLARI

Kentsel Politikalar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Editör:

Dr. Öğr. Üyesi İpek SÜRMELİ SÖĞÜT

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgurayinlari.com

✉ info@ozgurayinlari.com

Kentsel Politikalar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Editor: Dr. Öğr. Üyesi İpek SÜRMELİ SÖĞÜT

Language: Turkish-English

Publication Date: 2025

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-8554-83-0

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1136>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Sürmeli Söğüt, İ. (ed) (2025). *Kentsel Politikalar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Özgür Publications.

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1136>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgurayinlari.com/>

Ön Söz

Değerli okuyucular,

Kentler, tarih boyunca uygarlıkların doğduğu, kültürlerin kesiştiği ve toplumsal yaşamın en dinamik biçimde şekillendiği mekânlar olmuştur. Günümüzde ise kentler, küreselleşme, göç, neoliberal politikalar ve demokratik katılım arayışları gibi karmaşık süreçlerin merkezinde yer almakta; hem sorunların yoğunlaştığı hem de çözüm arayışlarının yeşerdiği kritik alanlar haline gelmektedir. Bu kitap, tam da bu noktadan hareketle, kentlerin karşı karşıya olduğu yapısal sorunları, bu sorunların toplumsal hayata yansımalarını ve olası politika çözümlerini disiplinlerarası bir perspektifle ele almayı hedeflemektedir.

Kitabın ilk bölümü, Hakan CANDAN ve Melike AKPINAR tarafından kaleme alınan “Kentleşme, Göç ve Toplumsal Uyum: Sorunlar ve Çözüm Arayışları” başlıklı çalışmadır. Bu bölüm, kentleşme ve göç olgularını yalnızca demografik veya ekonomik süreçler olarak değil, derin toplumsal eşitsizliklerin, mekânsal ayrışmaların ve kimlik politikalarının yeniden üretildiği karmaşık sosyal dinamikler olarak kavramsallaştırmaktadır. CANDAN ve AKPINAR, neoliberal kent politikalarının yarattığı eşitsizlikleri, göçmen yoğunlaşmasının gettolaşma ve dışlanma süreçleriyle nasıl iç içe geçtiğini ve toplumsal uyumun kültürel uyumdan ziyade yapısal adaletsizliklerle belirlendiğini güçlü bir kuramsal çerçeveye ortaya koymaktadır. Çalışma, kapsayıcı kent politikaları, çok düzeyli yönetim ve hak temelli yaklaşımların önemini vurgulayarak, uyum sorunlarının çözümüne dair bütüncül bir perspektif sunmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü ise Murat KÜÇÜKŞEN’in “Katılımcı Kent Yönetimi Bağlamında Kent Konseyleri” adlı çalışmasıdır. Bu bölüm, kentlerde yaşanan yapısal sorunların çözümünde demokratik katılım mekanizmalarının kritik rolüne odaklanmaktadır. KÜÇÜKŞEN, Türkiye’deki kent konseylerinin yasal dayanaklarını, idari ve mali yapılarını, sağladığı katkıları ve karşılaştığı temel sorunları ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Kent konseylerinin, yönetim anlayışı çerçevesinde çok aktörlü bir platform olarak işlev görebilme potansiyeline rağmen, kararlarının danışma niteliğinde kalması, mali-idari özerklikten yoksun olması ve toplumsal tanınırlığının sınırlılığı gibi engellerle karşılaştığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, katılımcı demokrasinin yerel düzeydeki en somut araçlarından biri olan kent

konseylerinin güçlendirilmesinin, kent yönetimlerinin meşruiyeti ve etkinliği açısından ne denli hayati olduğunu göstermektedir.

Bu iki bölüm, birbirini tamamlayan iki temel eksen oluşturmaktadır: Bir yandan kentleşme ve göçün yol açtığı yapısal eşitsizlikler ve toplumsal kırılğanlıklar, diğer yandan bu sorunların çözümünde demokratik katılım, şeffaflık ve çok paydaşlı yönetim mekanizmalarının merkezi önemi. CANDAN ve AKPINAR'ın çalışması, sorunun küresel ve yapısal boyutlarını ortaya koyarken; KÜÇÜKŞEN'in çalışması, çözümün yerel ve kurumsal pratiklerde nasıl hayata geçirilebileceğine dair somut bir örnek sunmaktadır. Her iki çalışma da, kentlerin yalnızca fiziksel mekânlar değil, aynı zamanda hakların, aidiyetin ve demokratik mücadelenin alanı olduğunu hatırlatmaktadır.

Kentler, yalnızca taşın, toprağın, betonun ve çeliğin değil; aynı zamanda insanın, toplumun, hafızanın ve gelecek hayallerinin de mekânıdır. İpek SÜRMELİ SÖĞÜT tarafından kaleme alınan ve kitabın üçüncü bölümü olan “Cumhuriyet’ten Günümüze Büyük Depremler ve Konut Politikaları” başlıklı çalışma, depremler ve konut politikaları arasındaki ilişkiyi tarihsel bir perspektifle derinlemesine irdelemektedir. Bu bölüm, 1924 Erzurum Depremi’nden 2023 Kahramanmaraş Depremlerine uzanan bir yüzyılda, afetler karşısında geliştirilen politikaların genellikle “reaktif” ve “kriz yönetimi” odaklı olduğunu; yapısal dönüşüm yasalarının ise bazen toplumsal faydadan ziyade rant odaklı mekanizmalara dönüşebildiğini ortaya koymaktadır. Geçici çözümlerin süreklilik arz etmesi, kiracılar gibi kırılğan grupların süreçlerden dışlanması ve merkezi-yerel yönetim arasındaki koordinasyon sorunları, çalışmanın üzerinde durduğu temel sorun alanları olarak ortaya çıkmaktadır. “Tedbir almak”, yalnızca bina güçlendirmek veya teknik düzenlemeler yapmak değil; aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri gözetken, herkes için güvenli barınma hakkını temel alan ve kenti yaşayan tüm paydaşların katılımıyla şekillenen bir politikalar bütünü inşa etmek anlamına gelmelidir.

“Kentsel Politikalar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri” başlıklı bu kitap, kentleri anlamaya ve dönüştürmeye çalışan akademisyenler, politika yapıcılar, yerel yöneticiler ve sivil toplum aktörleri için değerli bir kaynak olmayı hedeflemektedir. Umuyoruz ki burada sunulan analizler ve tartışmalar, daha adil, kapsayıcı ve yaşanabilir kentlerin inşasına mütevazı bir katkı sunar.

Kitabın hazırlanma sürecinde emeği geçen tüm yazarlara ve yayın ekibine içten teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla,

Dr. Öğr. Üyesi İpek SÜRMELİ SÖĞÜT

İçindekiler

Ön Söz

iii

Bölüm 1

Kentleşme, Göç ve Toplumsal Uyum: Sorunlar ve Çözüm Arayışları	1
<i>Hakan Candan</i>	
<i>Melike Akpınar</i>	

Bölüm 2

Katılımcı Kent Yönetimi Bağlamında Kent Konseyleri	37
<i>Murat Küçükşen</i>	

Bölüm 3

Cumhuriyet'ten Günümüze Büyük Depremler ve Konut Politikaları	51
<i>İpek Sürmeli Söğüt</i>	

Kentleşme, Göç ve Toplumsal Uyum: Sorunlar ve Çözüm Arayışları

Hakan Candan¹

Melike Akpınar²

Özet

Bu kitap bölümü, kentleşme, göç ve toplumsal uyum arasındaki çok boyutlu ve karşılıklı ilişkiyi, çağdaş sosyal bilim literatürü çerçevesinde ele alan bütüncül bir analiz sunmaktadır. Kentler, çalışmada yalnızca nüfusun yoğunlaştığı mekânlar olarak değil; aynı zamanda eşitsizliklerin, toplumsal karşılaşmaların ve siyasal gerilimlerin yoğunlaştığı karmaşık sosyal alanlar olarak kavramsallaştırılmaktadır. Göç olgusu ise kentleşme sürecinin hem belirleyicisi hem de sonucu olarak değerlendirilmekte; toplumsal uyum, bu sürecin en kırılgan ve stratejik boyutu olarak ele alınmaktadır.

Bölümde, kentleşmenin tarihsel dönüşümü sanayi toplumundan küresel ve neoliberal kente geçiş bağlamında incelenmiş; neoliberal kent politikalarının mekânsal ayrışma, konut sorunu ve kentsel eşitsizlikleri derinleştiren etkileri vurgulanmıştır. Göç, iç göç, uluslararası göç ve zorunlu göç ayrımları üzerinden analiz edilmiş; savaşlar, küresel eşitsizlikler ve iklim krizi gibi faktörlerin kentleri göçün ana mekânları hâline getirdiği ortaya konulmuştur. Göçmen yoğunlaşması, gettolaşma ve mekânsal dışlanma süreçleri, kent yoksulluğu ve güvencesiz istihdamla birlikte değerlendirilmiştir.

Toplumsal uyum kavramı, asimilasyon ve entegrasyon yaklaşımlarının ötesinde, hak temelli ve karşılıklı etkileşime dayalı bir çerçevede ele alınmıştır. Eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal hizmetlere erişimde yaşanan yapısal eşitsizliklerin, uyum sorunlarının temel kaynağını oluşturduğu gösterilmiştir. Medya söylemleri, ayrımcılık ve önyargılar da kentsel uyumu zayıflatan önemli faktörler olarak analiz edilmiştir.

1 Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hakancandan@kmu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9496-9784

2 Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Emlak Yönetimi Bölümü, melikeakpinar@kmu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0453-6008

Yöntemsel olarak bölüm, nitel bir araştırma yaklaşımına dayanmakta; kapsamlı uluslararası literatür taraması ve kavramsal çözümleme yoluyla kuramsal bir sentez sunmaktadır. Bulgular, kentlerde uyum sorunlarının kültürel farklılıklardan ziyade mekânsal ayrışma, kurumsal kapasite eksikliği ve politika eşgüdümsüzlüğünden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak çalışma, kapsayıcı kent politikaları, yerel düzeyde uyum programları ve çok düzeyli yönetim modellerinin toplumsal uyumun güçlendirilmesinde kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

1. Giriş

Kentleşme, göç ve toplumsal uyum olguları, modern toplumların yapısal dönüşümünü anlamada birbirini tamamlayan temel analitik kategoriler olarak öne çıkmaktadır. Sanayileşme, küreselleşme ve neoliberal yeniden yapılanma süreçleriyle birlikte kentler, yalnızca ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı mekânlar olmaktan çıkmış; aynı zamanda kültürel çeşitliliğin, toplumsal karşılaşmaların ve siyasal gerilimlerin yoğunlaştığı karmaşık sosyal alanlara dönüşmüştür. Bu dönüşüm sürecinde göç, kentlerin demografik, ekonomik ve kültürel dokusunu yeniden şekillendiren başlıca dinamiklerden biri hâline gelmiştir. Göç hareketlerinin hızlanması ve çeşitlenmesi ise toplumsal uyum sorunlarını kentleşme tartışmalarının merkezine yerleştirmiştir.

Kentleşme ve göç arasındaki ilişki, tarihsel olarak karşılıklı bir etkileşim temelinde gelişmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte kırsal alanlardan kentlere yönelen işgücü hareketleri, modern kentlerin oluşumunda belirleyici bir rol oynamıştır (Castells, 2010). Günümüzde ise bu ilişki, yalnızca iç göçle sınırlı kalmayıp uluslararası göç, zorunlu göç ve mültecilik gibi çok katmanlı biçimler kazanmıştır. Özellikle savaşlar, siyasal istikrarsızlıklar, ekonomik eşitsizlikler ve iklim krizi gibi küresel etkenler, kentleri göçmen nüfusun başlıca varış noktaları hâline getirmektedir (UN-Habitat, 2022).

Bu bağlamda kentler, göçmenler için ekonomik fırsatların ve sosyal hizmetlerin merkezleri olmasının yanı sıra, toplumsal uyumun sınırdığı mekânlar olarak da işlev görmektedir. Göçmenlerin kentsel yaşama dâhil olma süreçleri; konut, istihdam, eğitim ve sağlık gibi alanlarda yapısal eşitsizliklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum, kentleşme sürecinin yalnızca fiziksel ve ekonomik boyutlarıyla değil, aynı zamanda sosyal bütünleşme ve toplumsal uyum perspektifiyle ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (Musterd vd., 2017).

Toplumsal uyum, göç olgusunun kentlerde yarattığı çeşitliliğin çatışmaya mı yoksa birlikte yaşama kültürüne mi evrileceğini belirleyen kritik bir kavramdır. Uyumun sağlanamadığı durumlarda mekânsal ayrışma, gettolaşma, ötekileştirme ve sosyal dışlanma gibi olgular güçlenmekte; bu durum kentlerde toplumsal gerilimleri artırmaktadır (Wacquant, 2008). Dolayısıyla kentleşme–

göç-uyum ilişkisi, yalnızca akademik bir tartışma alanı değil, aynı zamanda kamu politikaları açısından da stratejik bir öneme sahiptir.

Bu bölümün temel amacı, kentleşme, göç ve toplumsal uyum arasındaki çok boyutlu ilişkiyi kuramsal ve kavramsal bir çerçevede analiz etmek; söz konusu ilişkinin kentlerde ortaya çıkardığı yapısal sorunları ve çözüm arayışlarını bütüncül bir perspektifle ele almaktır. Bölüm, göçün kent mekânı üzerindeki etkilerini yalnızca demografik değişim üzerinden değil; sosyal ilişkiler, kurumsal kapasite ve yönetim mekanizmaları bağlamında da incelemeyi hedeflemektedir.

Kapsam itibarıyla çalışma hem iç göç hem de uluslararası göç olgusunu dikkate almakta; özellikle küresel Güney’den küresel Kuzey’e ve bölgesel merkezlere yönelen zorunlu göç hareketlerinin kentler üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Bununla birlikte bölüm, belirli bir ülke ya da kentle sınırlı bir vaka analizinden ziyade, karşılaştırmalı ve genelleştirilebilir kuramsal çıkarımlar üretmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, farklı bağlamlarda uygulanabilir analitik bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

Kentleşme kavramı, bir yandan nüfusun kentlerde yoğunlaşmasını ifade eden nicel bir süreç olarak öte yandan da toplumsal ilişkilerin, üretim biçimlerinin ve yönetim modellerinin dönüşümünü içeren çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır. Lefebvre’in (1996) “kent hakkı” yaklaşımı, kentleşmenin sınıfsal ve mekânsal eşitsizlikler üreten doğasına dikkat çekerken; Harvey (2012), neoliberal kentleşme süreçlerinin sermaye birikimiyle olan ilişkisini vurgulamaktadır.

Göç kavramı ise klasik itme-çekme modellerinin ötesine geçerek, çok düzeyli yapısal dinamikler çerçevesinde ele alınmaktadır. De Haas, Castles ve Miller (2020), göçü küresel eşitsizlikler, devlet politikaları ve sosyal ağlar arasındaki etkileşimin bir ürünü olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, göçün bireysel tercihlerden ziyade yapısal koşullar tarafından şekillendirildiğini ortaya koymaktadır.

Toplumsal uyum kavramı, literatürde entegrasyon, asimilasyon ve çokkültürlülük gibi farklı yaklaşımlar çerçevesinde tartışılmaktadır. Asimilasyoncu modeller, göçmenlerin baskın kültüre uyum sağlamasını esas alırken; çokkültürlü yaklaşımlar kültürel farklılıkların tanınmasını ve korunmasını savunmaktadır (Berry, 1997). Son dönemde ise uyum, karşılıklı etkileşim ve kapsayıcı vatandaşlık temelinde yeniden tanımlanmaktadır (Ager & Strang, 2008).

Bu bölüm, söz konusu kavramları birbirinden yalıtılmış biçimde ele almak yerine, aralarındaki yapısal ilişkileri görünür kılmayı amaçlamaktadır. Kentleşme,

göç ve toplumsal uyum; kent mekânında kesişen, birbirini yeniden üreten ve dönüştüren süreçler olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, kentlerde ortaya çıkan uyum sorunlarının yalnızca kültürel farklılıklardan değil, aynı zamanda yapısal eşitsizliklerden ve kurumsal kapasite eksikliklerinden kaynaklandığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu bölüm, nitel bir araştırma yaklaşımına dayalı olarak tasarlanmış olup, ağırlıklı biçimde kavramsal çözümleme ve kuramsal sentez yöntemlerini esas almaktadır. Çalışma kapsamında yürütülen literatür taraması, özellikle 2000 yılı sonrasında kent sosyolojisi, göç çalışmaları ve kamu politikaları alanlarında yayımlanmış uluslararası akademik çalışmalara odaklanmaktadır. Bu çerçevede kentleşme, göç ve toplumsal uyum kavramlarının kesişiminde yer alan kuramsal yaklaşımlar, eleştirel bir perspektifle değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir.

Bölümde benimsenen karşılaştırmalı yaklaşım, kentleşme ve göç süreçlerinin farklı siyasal, ekonomik ve yönetsel bağlamlarda benzer sorun alanları üretmesine karşın, bu sorunların her bağlamda farklı kurumsal düzenekler aracılığıyla şekillendiği varsayımına dayanmaktadır. Avrupa kentleri, Türkiye ve Küresel Güney kentleri arasındaki karşılaştırma, tekil ülke veya kent örnekleriyle sınırlı analizlerin ötesine geçerek, toplumsal uyum sorunlarının yapısal ve bağlamsal boyutlarını görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada birincil ampirik veri kullanılmaması, bilinçli ve yöntemsel bir tercihin sonucudur. Amaç, belirli bir saha bağlamına odaklanan betimleyici bir analiz sunmaktan ziyade, mevcut literatürden hareketle kentleşme, göç ve toplumsal uyum arasındaki ilişkileri kuramsal bir bütünlük içinde tartışmak ve farklı araştırma bulgularını ortak bir analitik çerçevede sentezlemektir. Bu yönüyle bölüm, ampirik genelleme iddiasından çok, kavramsal açıklama ve politika tartışmalarına zemin hazırlayan bir analitik katkı sunmayı hedeflemektedir.

2. Kentleşme Olgusu ve Dönüşümü

Kentleşme olgusu, modern toplumsal dönüşümlerin en belirleyici süreçlerinden biri olarak sosyal bilimlerin merkezî araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır. Nüfusun mekânsal yoğunlaşmasıyla sınırlı olmayan bu süreç; üretim ilişkilerinin yeniden örgütlenmesi, toplumsal ilişkilerin dönüşümü, siyasal iktidar biçimlerinin yeniden yapılandırılması ve mekânın metalaşması gibi çok katmanlı dinamikleri içermektedir. Bu bağlamda kentleşme, hem tarihsel süreklilikler hem de dönemsel kırılmalar üzerinden analiz edilmesi gereken yapısal bir olgu olarak ele alınmalıdır.

2.1. Kentleşmenin Tarihsel Gelişimi

Kentlerin ortaya çıkışı, tarımsal üretimdeki artı ürünün birikimi ve işbölümünün gelişmesiyle doğrudan ilişkilidir. Antik Mezopotamya, Antik Yunan ve Roma kentleri, siyasal iktidarın, ticaretin ve kültürel üretimin merkezleri olarak kentleşmenin erken örneklerini oluşturmuştur (Mumford, 1961). Bu erken kentler, siyasal otorite ile ekonomik gücün mekânsal olarak iç içe geçtiği yapılarıdır.

Orta Çağ'da kentler, feodal düzenin çözülmesiyle birlikte ticaret ve zanaat merkezleri olarak yeniden önem kazanmıştır. Ancak kentleşmenin yapısal bir toplumsal dönüşüm sürecine dönüşmesi, sanayi devrimiyle birlikte gerçekleşmiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda sanayileşme, kırsal nüfusun kitlesel biçimde kentlere göç etmesine yol açmış; bu durum modern kentlerin demografik ve mekânsal yapısını köklü biçimde değiştirmiştir (Hobsbawm, 1999).

Bu dönemde kentler, üretim ve emek ilişkilerinin yoğunlaştığı mekânlar hâline gelmiş; sınıfsal ayrışma, konut sorunu ve altyapı yetersizlikleri kentleşmenin temel sorun alanları olarak ortaya çıkmıştır. Engels'in (1845/2009) sanayi kentlerine ilişkin gözlemleri, kentleşmenin erken dönemlerinde ortaya çıkan eşitsizlikleri ve mekânsal ayrışmayı çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tarihsel olarak kentleşme, ilerleme ve modernleşme kadar, toplumsal gelişmelerin de üretildiği bir süreç olmuştur.

2.2. Sanayi Toplumundan Küresel Kente Geçiş

20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayi toplumundan bilgi ve hizmet temelli ekonomilere geçiş, kentlerin işlevsel ve mekânsal yapısında önemli dönüşümler yaratmıştır. Fordist üretim modelinin çözülmesi ve esnek üretim biçimlerinin yaygınlaşması, kentlerin ekonomik rollerini yeniden tanımlamıştır. Bu süreçte bazı kentler, küresel sermaye akışlarının, finansal hizmetlerin ve ileri teknoloji sektörlerinin merkezleri hâline gelmiştir.

Sassen'in (2001) "küresel kent" kavramsallaştırması, bu dönüşümü anlamada temel bir analitik çerçeve sunmaktadır. Küresel kentler; yalnızca ulusal ekonomilerin değil, küresel ekonomik ağların düğüm noktaları olarak işlev görmektedir, sermaye, bilgi ve insan hareketliliğini yoğunlaştırmaktadır. Londra, New York ve Tokyo gibi kentler bu bağlamda küresel ekonomik sistemin stratejik merkezleri hâline gelmiştir.

Ancak küresel kentleşme, mekânsal ve toplumsal eşitsizlikleri de derinleştirmiştir. Küresel ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı kent merkezleri ile çevre bölgeler arasında belirgin sosyoekonomik farklar oluşmuştur. Yüksek

gelir gruplarının ve nitelikli işgücünün yoğunlaştığı alanlar ile güvencesiz emek piyasalarına sıkışan gruplar arasındaki ayrım, kent içi toplumsal gerilimleri artırmıştır (Castells, 2010). Bu durum, küresel kentleşmenin homojen bir refah üretiminden ziyade, seçici ve dışlayıcı bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

2.3. Neoliberal Kent Politikaları ve Mekânsal Dönüşüm

1970’li yıllardan itibaren neoliberal politikaların küresel ölçekte yaygınlaşması, kentleşme süreçlerini derinden etkilemiştir. Devletin ekonomik alandaki düzenleyici rolünün geriletilmesi, özelleştirme ve piyasa mekanizmalarının güçlendirilmesi, kentlerin yönetim biçimlerini ve mekânsal organizasyonunu yeniden şekillendirmiştir. Harvey (2005), bu süreci “neoliberal kentleşme” olarak tanımlamakta ve kentlerin sermaye birikiminin başlıca araçları hâline geldiğini ileri sürmektedir.

Neoliberal kent politikaları, kentsel mekânın metalaşmasını hızlandırmış; konut, altyapı ve kamusal alanlar yatırım ve spekülasyon nesnelerine dönüştürülmüştür. Kentsel dönüşüm projeleri, çoğu zaman sosyal adalet ve katılımcılık ilkelerinden uzak biçimde uygulanmış; düşük gelirli grupların yerinden edilmesine yol açmıştır (Smith, 2002). Bu süreç, “soylulaştırma” (gentrification) olgusunun küresel ölçekte yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Yerel yönetimlerin girişimci aktörlere dönüşmesi, kentlerin rekabetçi bir mantıkla yönetilmesini beraberinde getirmiştir. Kentler, küresel sermayeyi çekebilmek için altyapı yatırımları, mega projeler ve imaj politikalarına yönelmiştir. Ancak bu stratejiler, toplumsal ihtiyaçlardan ziyade ekonomik büyüme odaklı olduğu ölçüde, kent içi eşitsizlikleri derinleştirmiştir (Brenner & Theodore, 2002). Böylece neoliberal kentleşme, mekânsal dönüşümü hızlandırırken toplumsal bütünleşmeyi zayıflatan bir etki yaratmıştır.

2.4. Kentleşme Sürecinde Eşitsizlik ve Kırılganlıklar

Kentleşme sürecinin en belirgin sonuçlarından biri, toplumsal ve mekânsal eşitsizliklerin yoğunlaşmasıdır. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, konut piyasasındaki spekülasyon dinamikleri ve kamusal hizmetlere erişimdeki farklılıklar, kentleri kırılgan toplumsal yapılar hâline getirmektedir. Bu durum, özellikle göçmenler, düşük gelir grupları ve güvencesiz çalışanlar açısından daha belirgin biçimde hissedilmektedir.

Kentlerde mekânsal ayrışma, sosyoekonomik eşitsizliklerin fiziksel olarak görünür hâle gelmesine yol açmaktadır. Musterd ve arkadaşları (2017), Avrupa başkentlerinde yoksul ve zengin gruplar arasındaki mekânsal ayrışmanın giderek arttığını göstermektedir. Bu ayrışma, yalnızca konut piyasası üzerinden değil; eğitim, sağlık ve sosyal ağlara erişim üzerinden de yeniden üretilmektedir.

Kentsel kırılğanlıklar, yalnızca ekonomik eşitsizliklerle sınırlı değildir. İklim değişikliği, salgın hastalıklar ve doğal afetler gibi küresel riskler, kentlerde yaşayan dezavantajlı grupları orantısız biçimde etkilemektedir. Özellikle altyapı yetersizlikleri ve plansız kentleşme, bu risklerin etkisini artırmaktadır (UN-Habitat, 2022). Bu bağlamda kentleşme, hem fırsatların hem de risklerin yoğunlaştığı bir toplumsal mekân olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak kentleşme olgusu, tarihsel süreklilikler içinde dönüşen; sanayileşme, küreselleşme ve neoliberal politikalarla yeniden şekillenen dinamik bir süreçtir. Bu süreç, ekonomik büyüme ve yenilik üretme potansiyeli taşıırken, aynı zamanda eşitsizlikleri ve kırılğanlıkları derinleştiren bir yapı da üretmektedir. Kentleşmenin bu ikili karakteri, onu sosyal bilimlerden açısından vazgeçilmez bir analiz alanı hâline getirmektedir.

3. Göç Olgusu: Nedenler, Türler ve Dinamikler

Göç olgusu, toplumsal değişimin en eski ve en süreklilik arz eden dinamiklerinden biri olmakla birlikte, günümüzde küresel eşitsizliklerin, siyasal çatışmaların ve çevresel krizlerin etkisiyle daha karmaşık ve çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. Modern göç hareketleri, yalnızca bireylerin ya da hanehalklarının daha iyi yaşam koşulları arayışıyla açıklanamayacak ölçüde yapısal, kurumsal ve tarihsel bağlamlara gömülüdür. Bu nedenle göç, sosyal bilimlerde giderek artan biçimde “mekânsal hareketlilik”ten ziyade, küresel sistem içindeki güç ilişkilerinin ve eşitsizliklerin bir sonucu olarak ele alınmaktadır (de Haas vd., 2020).

Bu bölüm, göç olgusunu nedenleri, türleri ve güncel dinamikleri çerçevesinde ele alarak; göçün demografik, ekonomik ve toplumsal etkilerini bütüncül bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır. Böylece göçün, kentleşme ve toplumsal uyum tartışmalarıyla neden yapısal olarak iç içe geçtiği ortaya konulacaktır.

3.1. Göç Kavramı ve Temel Yaklaşımlar

Göç, en genel tanımıyla bireylerin veya toplulukların, geçici ya da kalıcı biçimde, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine hareket etmesini ifade eder. Ancak bu tanım, göçün toplumsal ve siyasal boyutlarını açıklamak açısından yetersizdir. Göç çalışmaları literatürü, göçü bireysel tercihlerden çok, yapısal koşullar ve kurumsal çerçeveler içinde şekillenen bir süreç olarak ele alma eğilimindedir.

Klasik göç teorileri arasında yer alan itme-çekme modeli, göçün kaynak bölgelerdeki olumsuz koşullar (yoksulluk, işsizlik, siyasal baskı) ile hedef bölgelerdeki çekici unsurlar (istihdam olanakları, güvenlik, sosyal hizmetler)

arasındaki farktan doğduğunu ileri sürer. Bu yaklaşım, göçün temel nedenlerini görünür kılmakla birlikte, göç kararının toplumsal bağlamını ve tarihsel sürekliliğini yeterince açıklayamaz.

Bu sınırlılığı aşmak amacıyla geliştirilen çağdaş yaklaşımlar, göçü daha geniş bir kuramsal çerçeveye oturtur. Yeni göç ekonomisi, göçü bireysel değil, hanehalkı düzeyinde alınan bir risk azaltma stratejisi olarak ele alır. Dünya-sistemleri yaklaşımı, göçü kapitalist genişleme, merkez-çevre ilişkileri ve küresel işbölümü bağlamında analiz eder. Göç ağları teorisi ise sosyal ilişkilerin ve diaspora bağlantılarının, göç maliyetlerini düşürerek yeni göçleri teşvik ettiğini vurgular (Massey vd., 1998).

Son yıllarda öne çıkan yaklaşımlar, göçü “istek” (aspiration) ve “kapasite” (ability) boyutlarıyla birlikte değerlendirmektedir. Bu çerçevede göç, yalnızca yoksulluk ya da kriz koşullarının sonucu değil; aynı zamanda eğitim, bilgiye erişim ve sosyal ağlarla bağlantılı bir hareketlilik biçimi olarak ele alınmaktadır (Castels, 2010). Dolayısıyla göç, ne tamamen gönüllü ne de bütünüyle zorunlu bir süreçtir; çoğu zaman bu iki uç arasında konumlanan karmaşık bir toplumsal olgudur.

3.2. İç Göç, Dış Göç ve Zorunlu Göç Ayrımı

Göçün analitik olarak sınıflandırılması hem akademik çözümleme hem de politika geliştirme açısından önem taşır. En temel ayrım, iç göç ve uluslararası (dış) göç arasındadır. İç göç, bireylerin ülke sınırları içinde yer değiştirmesini ifade eder ve tarihsel olarak sanayileşme, kentleşme ve bölgesel eşitsizliklerle yakından ilişkilidir. Kırsal alanlardan kentlere yönelen iç göç hareketleri, modern kentlerin demografik yapısını belirleyen başlıca unsurlardan biri olmuştur (Usta & Ergün, 2020).

Uluslararası göç ise, hukuki statüler, sınır rejimleri ve devlet politikaları nedeniyle daha karmaşık bir yapıya sahiptir. İşgücü göçü, eğitim göçü, aile birleşimi ve düzensiz göç gibi kategoriler; hedef ülkelerin ekonomik ihtiyaçları ve siyasal tercihleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu bağlamda uluslararası göç, yalnızca bireylerin hareketliliği değil, aynı zamanda devletlerin egemenlik anlayışı ve vatandaşlık rejimleriyle doğrudan bağlantılıdır (Usta & Ergün, 2020).

Göç tipolojisinde kritik bir diğer ayrım, gönüllü göç ile zorunlu göç arasındadır. Zorunlu göç, bireylerin savaş, silahlı çatışma, zulüm, ağır insan hakları ihlalleri veya yaygın şiddet nedeniyle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmalarını ifade eder. Bu çerçevede mülteciler, sığınmacılar ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, uluslararası hukukun ve insani koruma rejimlerinin merkezinde yer almaktadır (UNHCR, 2024).

Ancak çağdaş literatür, gönüllü–zorunlu ayrımının her zaman net olmadığını vurgular. Ekonomik çöküş, çevresel bozulma veya devlet kapasitesinin zayıflaması gibi etkenler, bireyleri fiilen zorunlu bir hareketliliğe itebilmektedir. Bu nedenle göç, giderek artan biçimde keskin kategoriler yerine bir süreklilik (continuum) çerçevesinde ele alınmakta; göç kararlarının ise ekonomik, siyasal, toplumsal ve çevresel olmak üzere çoklu baskı ve kısıtlar altında şekillendiği kabul edilmektedir (de Haas vd., 2020).

3.3. Küreselleşme, Çatışma ve İklim Krizi Bağlamında Göç

Son on yıllarda göç dinamiklerinin dönüşümünde üç temel küresel süreç öne çıkmaktadır: küreselleşme, silahlı çatışmaların sürekliliği ve iklim krizi. Küreselleşme, mal ve sermaye hareketlerini hızlandırırken, emek hareketliliğini eşitsiz ve seçici biçimde düzenleyen bir yapı üretmiştir. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve diaspora ağları, göçü daha görünür ve mümkün hâle getirirken; sınır kontrolleri ve vize rejimleri hareketliliği sınırlamaktadır (Sassen, 2014).

Silahlı çatışmalar ve siyasal istikrarsızlıklar, özellikle zorunlu göçü tetikleyen başlıca faktörlerdir. Uzayan iç savaşlar ve bölgesel çatışmalar, mülteci hareketlerini geçici olmaktan çıkarak uzun süreli yerinden edilme durumlarına dönüştürmektedir. Bu durum, göçün artık istisnai bir kriz değil, küresel siyasal düzenin yapısal bir sonucu olduğunu göstermektedir (Betts & Collier, 2018).

İklim krizi ise göç çalışmalarında giderek daha merkezi bir yer tutmaktadır. Kuraklık, su kıtlığı, deniz seviyesinin yükselmesi ve aşırı hava olayları, özellikle kırılgan toplulukların geçim kaynaklarını tehdit ederek göç baskısını artırmaktadır. Ancak iklim kaynaklı göç, tek başına çevresel faktörlerle açıklanamaz; yoksulluk, yönetim kapasitesi ve uyum politikaları bu sürecin belirleyici unsurlarıdır (IPCC, 2022). Bu nedenle iklim göçü, çevresel determinizmden kaçınılarak, çok etkenli bir çerçevede ele alınmalıdır.

3.4. Göçün Demografik, Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Göçün etkileri hem göç veren hem de göç alan toplumlarda çok boyutlu sonuçlar doğurur. Demografik açıdan göç, nüfusun yaş yapısını ve mekânsal dağılımını dönüştürür. Göç alan kentlerde genç nüfus artışı, işgücü arzını genişletebilirken; göç veren bölgelerde nüfusun yaşlanması ve nitelikli işgücü kaybı gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Ekonomik etkiler bağlamında göç, tek yönlü olumlu ya da olumsuz sonuçlar üretmez. Göçmenler, birçok ekonomide emek piyasalarının tamamlayıcı unsurları olarak işlev görmektedir; belirli sektörlerde işgücü açığını kapatmaktadır. Bununla birlikte kayıt dışı istihdam, düşük ücretler ve güvencesiz çalışma koşulları, hem göçmenleri kırılganlaştırmakta hem de toplumsal gerilimleri

artırabilmektedir. Bu noktada belirleyici olan, emek piyasasının düzenlenme biçimi ve sosyal politika kapasitesidir (OECD, 2019).

Sosyal etkiler ise göçün kentleşme ve toplumsal uyum boyutlarıyla doğrudan ilişkilidir. Göç, kültürel çeşitliliği artırarak yeni etkileşim alanları yaratırken; ayrımcılık, dışlanma ve ötekileştirme risklerini de beraberinde getirebilir. Bu ikili durum, toplumsal uyumun kendiliğinden değil; kapsayıcı kurumlar, eşit hizmet erişimi ve ayrımcılıkla mücadele politikaları yoluyla inşa edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak göç, demografik yapıları dönüştüren, ekonomik ilişkileri yeniden şekillendiren ve toplumsal dokuyu etkileyen çok boyutlu bir süreçtir. Kentleşme ve toplumsal uyum tartışmalarının merkezinde yer almasının nedeni de, göçün bu çok katmanlı etkileridir.

4. Kentlerde Göçmen Yoğunlaşması ve Mekânsal Ayrışma

Göç olgusunun kentleşme süreçleriyle kesiştiği en görünür alanlardan biri, göçmen nüfusun kent içindeki mekânsal dağılımıdır. Göçmenlerin kentlerde belirli mahallelerde yoğunlaşması, yalnızca bireysel tercihlerin ya da kültürel yakınlıkların sonucu olarak değil; konut piyasasının işleyişi, gelir eşitsizlikleri, ayrımcı pratikler ve kamusal politikaların yönelimiyle birlikte şekillenen yapısal bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda göçmen yoğunlaşması ve mekânsal ayrışma, kentlerde toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretildiği temel mekanizmalardan biri hâline gelmektedir.

Mekânsal ayrışma, göçmenlerin kentsel mekânda belirli alanlara sıkışmasıyla sınırlı olmayan; eğitim, istihdam, sağlık ve sosyal ağlara erişimi de belirleyen çok boyutlu bir olgudur. Bu nedenle kentlerde göçmen yoğunlaşması, toplumsal uyum ve sosyal bütünleşme tartışmalarının merkezinde yer almaktadır.

4.1. Göçmen Yerleşim Örüntüleri ve Gettolaşma

Göçmenlerin kentlerdeki yerleşim örüntüleri, tarihsel olarak hem gönüllü dayanışma ağları hem de yapısal zorunluluklar tarafından belirlenmiştir. İlk dönem göç literatüründe, göçmenlerin aynı etnik ya da ulusal kökenden gelenlerle bir arada yaşamasının, sosyal destek, bilgi paylaşımı ve ekonomik uyum açısından işlevsel olduğu vurgulanmıştır. Bu tür yerleşim biçimleri, göçmenler için geçişken ve koruyucu mekânlar olarak değerlendirilmiştir (Portes & Rumbaut, 2006).

Ancak zamanla bu yoğunlaşma, özellikle düşük gelirli ve dışlanan gruplar açısından, kalıcı bir mekânsal kapanmaya dönüşebilmektedir. Bu noktada gettolaşma kavramı devreye girer. Wacquant'a (2008) göre getto, yalnızca

yoksulluğun yoğunlaştığı bir mahalle değil; aynı zamanda dışlanmanın, damgalanmanın ve kurumsal ihmalin mekânsal olarak somutlaştığı bir yapıdır. Göçmen gettoları, çoğu zaman konut piyasasındaki ayrımcılık, düşük gelir düzeyi ve kamusal hizmetlerin yetersizliği nedeniyle yeniden üretilmektedir.

Avrupa kentleri üzerine yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, göçmen yoğunlaşmasının ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Musterd ve arkadaşları (2017), Avrupa başkentlerinde sosyoekonomik ayrışmanın giderek derinleştiğini; düşük gelirli ve göçmen grupların kentlerin belirli bölgelerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu bulgular, göçmen yerleşim örüntülerinin yalnızca kültürel tercihlerle değil, yapısal eşitsizliklerle şekillendiğini teyit etmektedir.

Analitik Vaka Kutusu 1: Farklı Bağlamlarda Göçmen Yoğunlaşması ve Mekânsal Ayrışma

Kentlerde göçmen yoğunlaşması ve mekânsal ayrışma, küresel ölçekte benzer dinamikler üretmekle birlikte, içinde gerçekleştiği siyasal, ekonomik ve kurumsal bağlama bağlı olarak farklı biçimler almaktadır. Avrupa kentleri, Türkiye ve Küresel Güney kentleri bu farklılaşmayı görünür kılan üç temel örüntü sunmaktadır.

Avrupa kentlerinde, özellikle Paris, Brüksel, Berlin ve Stockholm gibi metropollerde göçmen yoğunlaşması büyük ölçüde sosyal konut rejimleri ve işgücü piyasası segmentasyonu üzerinden şekillenmektedir. Göçmenler ve göçmen kökenli gruplar, tarihsel olarak düşük gelirli nüfus için inşa edilmiş banliyölerde veya kentsel çeperlerde yoğunlaşmakta; bu durum mekânsal ayrışmayı kurumsal olarak yeniden üretmektedir. Avrupa bağlamında gettolasma, çoğu zaman fiziksel yoksulluktan ziyade sembolik damgalanma, eğitimde yoğunlaşma ve kuşaklar arası dezavantaj üzerinden işlemektedir. Wacquant'ın (2008) vurguladığı üzere, bu alanlar yalnızca ekonomik yoksunluk mekânları değil, aynı zamanda devlet–vatandaş ilişkisinin zayıfladığı “ileri marjinalite” alanlarıdır.

Türkiye’de göçmen yoğunlaşması, özellikle 2011 sonrası zorunlu göç hareketleriyle birlikte, büyük kentlerin belirli mahallelerinde hızlı ve plansız biçimde gerçekleşmiştir. İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay gibi kentlerde göçmenler; düşük kira bedelleri, enformel konut piyasası ve hemşehrilik ağları nedeniyle belirli semtlerde yoğunlaşmaktadır. Türkiye örneğinde mekânsal ayrışma, Avrupa’daki gibi uzun erimli sosyal konut politikalarının ürünü olmaktan ziyade, geçicilik varsayımı, belirsiz hukuki statü ve yerel yönetim kapasitesinin sınırlılığı ile ilişkilidir. Bu durum, mekânsal yoğunlaşmanın kalıcı

bir gettolaşmaya mı yoksa zaman içinde çözülmeye mi evrileceği sorusunu açık bırakmaktadır.

Küresel Güney kentlerinde ise göçmen yoğunlaşması, çoğu zaman kentleşmenin genel yapısal kırılkanlıklarıyla iç içe geçmektedir. Lagos, Nairobi, Dhaka veya São Paulo gibi kentlerde göçmenler, yalnızca göçmen oldukları için değil, kent yoksulluğunun genel dinamikleri nedeniyle de enformel yerleşim alanlarında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda mekânsal ayrışma, göçmenlere özgü bir olgu olmaktan çok, altyapı eksikliği, plansız büyüme ve devlet kapasitesinin sınırlılığıyla bağlantılıdır. Göçmen–yerli ayrımı çoğu zaman belirsizleşmekte; dışlanma, kent yoksulluğunun genelleşmiş bir niteliği hâline gelmektedir.

Bu karşılaştırmalı çerçeve, mekânsal ayrışmanın kültürel tercihlerden ziyade, konut rejimleri, emek piyasaları ve kurumsal kapasite tarafından belirlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla kentlerde göçmen yoğunlaşması, bağlamdan bağımsız tekil bir “uyum sorunu” olarak değil, farklı siyasal ve yönetsel düzenekler içinde yeniden üretilen yapısal bir eşitsizlik biçimi olarak değerlendirilmelidir.

Yukarıda sunulan karşılaştırmalı örnekler, kentlerde göçmen yoğunlaşmasının tekil ve evrensel bir modelle açıklanamayacağını; aksine mekânsal ayrışmanın, her bağlamda farklı kurumsal düzenekler aracılığıyla üretildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, göçmenlerin kentsel hizmetlere erişimi ve yaşam koşullarının, yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda yönetsel ve politik bir mesele olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

4.2. Konut, Altyapı ve Kentsel Hizmetlere Erişim Sorunları

Göçmenlerin kentlerde karşılaştığı temel sorun alanlarından biri, konut piyasasına erişimdir. Konut piyasası, piyasa mekanizmaları, kamu politikaları ve sosyal konut arzı arasındaki etkileşimle şekillenir. Düşük gelirli göçmenler, çoğu zaman yüksek kira bedelleri, güvencesiz sözleşmeler ve ayrımcı uygulamalar nedeniyle kent merkezlerinden dışlanmakta; altyapı ve hizmet kalitesi düşük alanlara yönelmektedir (Marcuse & Madden, 2016).

Bu durum, yalnızca barınma koşullarını değil, kentsel altyapı ve hizmetlere erişimi de doğrudan etkilemektedir. Sağlıklı su, kanalizasyon, ulaşım, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan eşitsizlikler, göçmenlerin kentsel yaşam kalitesini düşürmekte ve kırılkanlıklarını artırmaktadır. Özellikle hızlı ve plansız kentleşmenin yaşandığı bölgelerde, göçmen nüfusun yoğunlaştığı alanlar kamusal yatırımlardan görece daha az pay almaktadır (UN-Habitat, 2022).

Tablo 1: Seçilmiş Bağlamlarda Kentleşme, Göç ve Mekânsal Kırılabilirlik Göstergeleri

Gösterge (≈2020–2022)	Avrupa Kentleri (AB Ort.)	Türkiye	Küresel Güney Kentleri (Ort.)
Kentleşme Oranı (%)	≈ 75	≈ 77	≈ 52
Kentlerde Göçmen Nüfus Oranı (%)	≈ 10	≈ 6	≈ 3–5
Aşırı Konut Yüklü Oranı* (%)	≈ 9	≈ 28	≈ 30+
Enformel Yerleşimlerde Yaşayan Nüfus (%)	≈ 2–3	≈ 8	≈ 40
Temel Kentsel Hizmetlere Erişim Sorunu (%)	Düşük	Orta	Yüksek

*Aşırı konut yükü: Hane gelirinin %40'ından fazlasının konuta barınması.

Kaynak: UN-Habitat (2022); OECD (2018); Eurostat (2023)

Tablo 1, kentleşme ve göçün farklı bağlamlarda benzer baskılar üretmekle birlikte, bu baskıların niteliğinin kurumsal kapasite ve konut rejimleri doğrultusunda önemli ölçüde farklılaştığını göstermektedir. Avrupa kentlerinde mekânsal ayrışma daha çok sosyal konut sistemleri ve sembolik damgalanma üzerinden işlerken; Türkiye ve Küresel Güney kentlerinde konut piyasasındaki kırılabilirlik ve enformalite, uyum sorunlarını derinleştiren temel faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, göçmenlerin kentsel hizmetlere erişiminin kültürel uyumdan ziyade, yapısal eşitsizliklerle belirlendiğini ortaya koymaktadır. Bu yapısal farklılıklar, konut ve kentsel altyapıya erişimin, göçmenlerin kentle kurduğu ilişkinin merkezî bir bileşeni olduğunu göstermekte; mekânsal ayrışmanın yalnızca yerleşim tercihleriyle değil, yönetsel ve ekonomik düzeneklerle üretildiğini ortaya koymaktadır.

Neoliberal kent politikalarının etkisiyle sosyal konut programlarının daraltılması ve konutun bir yatırım aracına dönüştürülmesi, bu eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir. Harvey (2012), konut krizinin yalnızca barınma sorunu değil, aynı zamanda sınıfsal ve mekânsal adaletsizliğin bir göstergesi olduğunu vurgular. Bu bağlamda göçmenlerin konut ve hizmetlere erişimde yaşadığı sorunlar, bireysel uyum eksikliğinden ziyade yapısal politika tercihlerinin sonucudur.

4.3. Mekânsal Dışlanma ve Sosyal Tabakalaşma

Mekânsal ayrışma, kentlerde sosyal tabakalaşmanın mekân üzerinden yeniden üretilmesine yol açmaktadır. Belirli mahallelerin “göçmen mahallesi” ya da “yoksul mahalle” olarak etiketlenmesi, bu alanlarda yaşayan bireylerin eğitim, istihdam ve sosyal hareketlilik olanaklarını sınırlamaktadır. Bu durum,

mekânsal dışlanmanın yalnızca fiziksel değil, sembolik bir boyuta da sahip olduğunu göstermektedir (Bourdieu, 1999).

Göçmenlerin yoğunlaştığı bölgelerde eğitim kurumlarının niteliği, kamu yatırımları ve sosyal hizmetlerin kapsamı genellikle daha sınırlıdır. Bu durum, dezavantajın kuşaklar arası aktarımını hızlandırmakta; mekânsal ayrışmayı kalıcı bir toplumsal eşitsizlik mekanizmasına dönüştürmektedir (Musterd vd., 2017). Böylece kent, sosyal hareketliliğin değil, toplumsal kapanmanın mekânı hâline gelebilmektedir.

Ayrıca mekânsal dışlanma, göçmenlerin kentle kurduğu aidiyet ilişkisini de zayıflatmaktadır. Kentlilik hakkından eşit biçimde yararlanamayan gruplar, kentsel kamusal alana sınırlı katılım gösterebilmekte; bu durum toplumsal uyum süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Lefebvre'in (1996) "kent hakkı" yaklaşımı, bu bağlamda mekânsal adalet tartışmaları için önemli bir kuramsal zemin sunmaktadır.

4.4. Kent Yoksulluğu ve Enformel İstihdam

Göçmen yoğunlaşmasının kentlerdeki en belirgin sonuçlarından biri, kent yoksulluğunun belirli mekânlarda yoğunlaşmasıdır. Göçmenler, özellikle zorunlu göç bağlamında, emek piyasasına sınırlı beceriler, tanınmayan diplomalar ve hukuki belirsizliklerle girmektedir. Bu durum, onları çoğu zaman düşük ücretli, güvencesiz ve enformel işlere yöneltmektedir (de Haas vd., 2020).

Enformel istihdam, kısa vadede geçim stratejisi olarak işlev görse de uzun vadede sosyal dışlanmayı ve yoksulluk döngüsünü derinleştirmektedir. Sosyal güvenlikten yoksun çalışma koşulları, göçmenlerin sağlık, emeklilik ve iş güvencesi gibi temel haklara erişimini sınırlamaktadır. Bu durum, kent yoksulluğunu kalıcılaştıran yapısal bir mekanizma hâline gelmektedir (Standing, 2011).

Kent yoksulluğu aynı zamanda mekânsal yoğunlaşma eğilimi gösterir. Yoksulluğun belirli mahallelerde yoğunlaşması, bu alanların damgalanmasına ve kamusal yatırımlardan dışlanmasına yol açar. Wacquant (2008), bu süreci "ileri marjinalite" kavramıyla açıklamakta; kent yoksulluğunun yalnızca gelir eksikliği değil, kurumsal kopuş ve siyasal görünmezlikle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Sonuç olarak kentlerde göçmen yoğunlaşması, konut piyasası, emek piyasası ve kamusal hizmetler arasındaki etkileşimle şekillenen çok boyutlu bir süreçtir. Mekânsal ayrışma, yalnızca kentsel mekânın fiziksel düzenlenişine değil; toplumsal eşitsizliklerin, yoksulluğun ve dışlanmanın yeniden üretimine işaret etmektedir. Bu nedenle göçmen yoğunlaşması ve mekânsal ayrışma,

kentleşme ve toplumsal uyum tartışmalarının ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmalıdır.

5. Toplumsal Uyum Kavramı ve Kuramsal Yaklaşımlar

Kentleşme ve göç süreçlerinin kentlerde görünür kıldığı en kritik meselelerden biri, farklı toplumsal grupların aynı mekânda bir arada yaşamasını mümkün kılan toplumsal uyum dinamikleridir. Toplumsal uyum, yalnızca göçmenlerin “uyum sağlaması” şeklinde tek yönlü bir beklentiye indirgenemeyecek kadar çok katmanlıdır; aksine, kurumların kapsayıcılığı, haklara erişim, ayrımcılığın azaltılması, karşılıklı tanınma ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden kurulan bir “birlikte yaşama” mimarisini ifade eder (Ager & Strang, 2008; Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016). Bu nedenle uyumun analizi, kültürel farklılıklar kadar, eşitsizlikleri üreten yapısal koşulları ve kamusal politikaları da dikkate almayı gerektirir.

Bu bölüm, toplumsal uyum literatüründe öne çıkan kavramları ve kuramsal tartışmaları dört eksenle ele almaktadır: (i) uyum–entegrasyon–asimilasyon ayrımları, (ii) çok-kültürlülük ve sosyal uyum politikaları, (iii) sosyal sermaye, aidiyet ve kentlilik bilinci, (iv) göçmenlerin kentsel hayata katılımı.

5.1. Toplumsal Uyum, Entegrasyon ve Asimilasyon Tartışmaları

Toplumsal uyum kavramı, literatürde çoğu zaman entegrasyon ve asimilasyon kavramlarıyla birlikte tartışılmaktadır. Asimilasyon, klasik yaklaşımıyla, göçmen grupların zaman içinde baskın kültürel örüntülere benzeşmesi ve farklılıkların kamusal alanda görünmezleşmesi sürecine işaret eder. Bu yaklaşım, özellikle erken dönem ABD göç literatüründe, göçmenlerin ekonomik ve kültürel olarak “eritme potası” içinde çözünmesini normatif bir ideal olarak ele almıştır (Alba & Nee, 2003). Bununla birlikte asimilasyoncu çerçeve, güç ilişkilerini ve eşitsizlikleri yeterince hesaba katmadığı; ayrıca farklılıkların tanınmasına dönük talepleri dışarıda bıraktığı için eleştirilmiştir.

Entegrasyon ise daha geniş bir içerikle, göçmenlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda topluma katılımını ifade eder. Ancak entegrasyonun da her zaman “karşılıklı” bir süreç olarak kurgulanmadığı görülür. Penninx ve Garcés-Mascareñas’a (2016) göre entegrasyonun anlamı, onu kimin tanımladığına ve hangi politika çerçevesi içinde kullanıldığına göre değişir; kimi bağlamlarda entegrasyon, göçmenlerin davranışlarını ve aidiyetlerini düzenlemeye dönük disipline edici bir araç hâline gelebilir. Bu noktada “uyum” kavramı, entegrasyonun normatif ve tek yönlü kullanımına karşı daha esnek bir çerçeve sunmakla birlikte, kavramın muğlaklığı nedeniyle ölçüm ve politika tasarımı dikkatli bir kavramsallaştırma gerektirir (Ager & Strang, 2008).

Uyumu açıklamada önemli bir kuramsal hat da kültürleşme (acculturation) literatürüdür. Berry (1997), göçmenlerin ev sahibi toplumla ilişkisinde dört temel strateji tanımlar: asimilasyon, ayrışma, bütünleşme ve marjinalleşme. Bu tipoloji, göçmenlerin kültürel pratikleri ile ev sahibi toplumun kabul/ayrımcılık düzeyi arasındaki etkileşimi görünür kılar. Ancak güncel tartışmalar, kültürleşme stratejilerinin yalnızca bireysel tercihlerden ibaret olmadığını; yapısal eşitsizliklerin, hukuki statünün ve ayrımcılık deneyimlerinin bu stratejileri belirlediğini vurgular (de Haas vd., 2020).

Dolayısıyla toplumsal uyum tartışması, salt kültürel yakınlık/uzaklık ölçütleriyle değil; hak temelli bir çerçevede, sosyal ve mekânsal dışlanmanın azaltılması, ayrımcılıkla mücadele ve kurumların kapsayıcılığı gibi boyutlarla birlikte ele alındığında açıklayıcı hale gelir (Ager & Strang, 2008; Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016).

5.2. Çok-kültürlülük ve Sosyal Uyum Politikaları

Toplumsal uyum politikaları bağlamında ikinci ana tartışma, çok-kültürlülük yaklaşımı ile sivil/uyumcu entegrasyon yaklaşımları arasındaki gerilimdir. Çok-kültürlülük, farklı kültürel ve etnik grupların kamusal alanda tanınmasını, haklarının güvence altına alınmasını ve eşit yurttaşlık temelinde birlikte yaşamın kurumsallaştırılmasını savunur. Kymlicka (1995), liberal demokratik çerçeve içinde grup-differansiyel hakların, eşitliğin tamamlayıcı bir unsuru olabileceğini ileri sürerek çok-kültürlülüğe normatif bir temel sağlar. Modood (2013) ise çok-kültürlülüğün yalnızca “kültürel çeşitliliği kutlamak” değil, eşitlik ve aidiyet üretmek için kamusal kurumları dönüştürmek anlamına geldiğini vurgular.

Buna karşılık, 2000’li yıllardan itibaren birçok ülkede “civic integration” başlığı altında, dil yeterliliği, vatandaşlık testleri, kültürel uyum kursları gibi koşullulukların güçlendiği görülmüştür. Bu yaklaşım, uyumu bir hak ve eşitlik meselesinden çok, göçmenlerin “uygun davranışı” ile ilişkilendirebilmekte; dolayısıyla uyumun yükünü göçmenlerin üzerine yıkan bir çerçeve üretebilmektedir (Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016). Bu politika hattının eleştirisi, uyumun sürdürülebilirliğinin, tek taraflı taleplerden ziyade karşılıklı tanınma ve kurumsal kapsayıcılıkla sağlanabileceği fikrine dayanır (Ager & Strang, 2008).

Sosyal uyum politikalarında, “çoğunluk” toplumunun rolünü görünür kılan eleştirel bir yaklaşım, ayrımcılık ve ırkçılık gibi süreçlerin uyumu doğrudan şekillendirdiğini vurgular. Bu bağlamda uyum, yalnızca hizmetlere erişim ve ekonomik katılım değil; aynı zamanda toplumsal ilişkilerin niteliği, gündelik etkileşimlerde tanınma, damgalanmanın azaltılması ve güvenin tesis edilmesiyle ilgilidir (Putnam, 2007; Modood, 2013). Dolayısıyla çok-kültürlülük

tartışması, bir “kimlik” tartışmasının ötesinde, kurumların ve kamusal alanın nasıl düzenlendiğine dair siyasal bir tartışmadır.

5.3. Sosyal Sermaye, Aidiyet ve Kentlilik Bilinci

Toplumsal uyum literatüründe üçüncü ana eksen, uyumun mikro düzeyde nasıl kurulduğunu açıklamada kullanılan sosyal sermaye, aidiyet ve kentlilik bilinci kavramlarıdır. Sosyal sermaye, kabaca, bireylerin sosyal ağları aracılığıyla eriştiği kaynakları ve bu ağların ürettiği güven/karşılıklı ilişkilerini ifade eder (Bourdieu, 1986; Putnam, 2000). Göçmenler açısından sosyal sermaye, hem göçün gerçekleşmesi (ağlar yoluyla bilgi ve kaynak akışı) hem de yerleşim sonrası uyum süreçleri (iş bulma, konut bulma, bakım ağları) açısından belirleyicidir (Portes, 1998).

Bununla birlikte sosyal sermayenin iki yüzü vardır. Göçmenlerin kendi grup içi dayanışması “bonding” türü sosyal sermayeyi güçlendirebilir; bu, kısa vadede hayatta kalma stratejilerini desteklese de, dış gruplarla temasın azalması halinde mekânsal ve toplumsal kapanmayı pekiştirebilir. “Bridging” türü sosyal sermaye ise farklı gruplar arasında köprü kurarak karşılıklı güven ve ortak kamusal pratikleri destekler (Putnam, 2000). Putnam (2007), etnik çeşitliliğin kısa vadede güveni azaltabileceğini ileri sürse de, uzun vadede kapsayıcı kurumlar ve etkileşim alanlarıyla birlikte çeşitliliğin demokratik ve toplumsal faydalar üretebileceği tartışması, sosyal uyum çalışmalarında önemli bir araştırma hattı açmıştır.

Aidiyet ve kentlilik bilinci, uyumun yalnızca ekonomik işlevsellik değil, “kente ve topluma ait hissetme” boyutuna işaret eder. Göçmenlerin kentle kurduğu ilişki; kamusal mekânı kullanabilme, yerel hizmetlere erişim, gündelik karşılaşmalar ve kentsel haklar üzerinden şekillenir. Bu bağlamda “kent hakkı” tartışmaları, uyumu bir uyum performansı değil, kentsel kaynaklara adil erişim ve kent üzerinde söz sahibi olma meselesi olarak ele almayı mümkün kılar (Lefebvre, 1996; Harvey, 2012). Kentlilik bilincinin güçlenmesi, göçmenlerin yalnızca “misafir” veya “geçici” olarak konumlandırılmadığı, hak temelli bir yerel yurttaşlık perspektifini gerektirir.

5.4. Göçmenlerin Kentsel Hayata Katılımı

Toplumsal uyumun dördüncü boyutu, göçmenlerin kentsel hayata katılımıdır. Katılım, yalnızca siyasal katılım (oy verme, temsil) anlamına gelmez; işgücü piyasasına dahil olma, eğitim ve sağlık sistemlerinden yararlanma, sivil toplum ağlarına katılma, mahalle ölçekli dayanışma pratikleri ve kamusal mekânda görünür olma gibi geniş bir pratikler alanını kapsar (Ager & Strang, 2008).

Katılımın düzeyi ve niteliği, büyük ölçüde hukuki statüye ve kurumsal düzenlemelere bağlıdır. Belirsiz veya kısıtlı statüler, çalışma izni, sosyal hizmetlere erişim ve örgütlenme imkânlarını sınırlandırarak göçmenleri kırılganlaştırabilir; bu da kente “tam katılım”ı engelleyebilir (Castles vd., 2020). Öte yandan yerel yönetimlerin kapsayıcı hizmet tasarımları, dil destek programları, ayrımcılıkla mücadele mekanizmaları ve katılımcı yerel platformlar, göçmenlerin kente katılımını güçlendirebilir.

Kent ölçeğinde katılım, aynı zamanda mekânsal ayrışma ile yakından ilişkilidir. Göçmenlerin kentsel mekânda belirli alanlara sıkışması, eğitim ve istihdam kanallarına erişimi sınırlandırabilir; bu da katılımı “formel” düzeyde azaltırken, enformel dayanışma ağlarını büyütebilir. Bu noktada sosyal uyumun sürdürülebilirliği, yalnızca göçmenlerin “uyum kapasitesi”ne değil; kentteki fırsat yapılarının ve kurumların kapsayıcılığına bağlıdır (Penninx & Garcés-Masareñas, 2016).

Sonuç olarak toplumsal uyum, entegrasyon ve asimilasyon tartışmalarının ötesinde; çok-kültürlü tanınma politikaları, sosyal sermaye dinamikleri, aidiyet üretimi ve kentsel katılım mekanizmalarının kesişiminde şekillenen çok boyutlu bir süreçtir. Kentleşme ve göç bağlamında uyumu anlamak, kültürel farklılıkları “sorun” olarak kodlayan yaklaşımlar yerine; eşitsizlikleri azaltan, hakları güçlendiren ve karşılıklı tanınmayı kurumsallaştıran bir çerçeveyi gerektirir.

6. Kentsel Yaşamda Uyum Sorunları

Kentleşme ve göç süreçlerinin yoğunlaştığı çağdaş toplumlarda, toplumsal uyumun önündeki engeller en görünür biçimde kentsel yaşam alanlarında ortaya çıkmaktadır. Kentler, bir yandan farklı toplumsal grupların karşılaşma ve etkileşim mekânları olarak uyum potansiyeli taşıırken; diğer yandan eşitsizliklerin, ayrımcılığın ve dışlanmanın yoğunlaştığı alanlar hâline gelebilmektedir. Bu ikili karakter, uyumun kendiliğinden gelişmediğini; aksine eğitim, sağlık, istihdam, kültürel ilişkiler ve medya söylemleri gibi alanlarda yapısal sorunların giderilmesini gerektirdiğini göstermektedir (Ager & Strang, 2008; de Haas vd., 2020; Ergün vd., 2025).

Bu bölüm, kentsel yaşamda toplumsal uyumu zorlaştıran başlıca sorun alanlarını dört eksenle ele almaktadır: temel hizmetlere erişim, işgücü piyasasında ayrımcılık ve güvencesizlik, kültürel çatışma ve toplumsal gerilimler ile medya söylemlerinin kamuoyu algısı üzerindeki etkileri.

6.1. Eğitim, Sağlık ve Sosyal Hizmetlere Erişim

Toplumsal uyumun en kritik göstergelerinden biri, göçmenlerin ve göçmen kökenli bireylerin temel kamusal hizmetlere eşit erişimidir. Eğitim, sağlık

ve sosyal hizmetler; yalnızca bireysel refahın değil, uzun vadeli toplumsal bütünleşmenin de temelini oluşturur. Ancak çok sayıda ülkede yapılan çalışmalar, göçmenlerin bu hizmetlere erişimde yapısal engellerle karşılaştığını ortaya koymaktadır (OECD, 2018).

Eğitim alanında göçmen çocuklar, dil bariyerleri, müfredat uyumsuzluğu, ayrımcı beklentiler ve sosyoekonomik dezavantajlar nedeniyle eğitim sistemine eşit biçimde dâhil olamamaktadır. Bu durum, erken okul terkini artırmakta ve dezavantajın kuşaklar arası aktarımını hızlandırmaktadır (Crul vd., 2017). Eğitim sisteminin kapsayıcı olmayan yapısı, uyumu kolaylaştırmak yerine uzun vadeli toplumsal ayrışmayı derinleştirebilmektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim de benzer biçimde hukuki statü, dil yeterliliği ve bilgi eksikliği gibi faktörlerden etkilenmektedir. Özellikle düzensiz statüdeki göçmenler, sağlık sistemine erişimde ciddi kısıtlamalarla karşılaşmakta; bu durum hem bireysel sağlık risklerini hem de kamusal sağlık sorunlarını artırmaktadır (Rechel vd., 2013). Sosyal hizmetler alanında ise göçmenlerin çoğu zaman “geçici” veya “misafir” olarak görülmesi, kalıcı destek mekanizmalarının geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Bu bağlamda temel hizmetlere erişim sorunu, bireysel uyum eksikliğinden ziyade, kentsel yönetim ve sosyal politika kapasitesinin yetersizliğiyle ilişkilidir. Hizmetlere eşit erişimin sağlanamaması, toplumsal uyumun önündeki yapısal engellerden biri olarak öne çıkmaktadır.

6.2. İşgücü Piyasasında Ayrımcılık ve Güvencesizlik

Kentsel yaşamda uyum sorunlarının ikinci temel boyutu, işgücü piyasasında ayrımcılık ve güvencesizliktir. Göçmenler, çoğu zaman emek piyasasına dezavantajlı bir konumdan dâhil olmakta; eğitim düzeyleri ve mesleki becerileri tanınmadığı için niteliklerinin altında işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır (OECD, 2019). Bu durum, “beyin israfı” olarak adlandırılan yapısal bir sorunu beraberinde getirmektedir.

Ayrımcılık, yalnızca işe alım süreçlerinde değil; ücret düzeyi, terfi olanakları ve çalışma koşullarında da kendini göstermektedir. Göçmenler, özellikle düşük vasıflı sektörlerde, güvencesiz ve enformel istihdam biçimlerine yönlendirilmektedir. Standing’in (2011) “prekarya” kavramsallaştırması, göçmen emeğinin bu kırılgan konumunu açıklamada önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

İşgücü piyasasındaki güvencesizlik, toplumsal uyumu iki yönlü biçimde zedelemektedir. Bir yandan göçmenlerin ekonomik ve sosyal güvenliğini aşındırmakta; diğer yandan yerli işgücüyle rekabet algısını güçlendirerek

toplumsal gerilimleri artırmaktadır (de Haas vd., 2020). Bu bağlamda uyum sorunu, kültürel farklılıklardan ziyade, emek piyasasının yapısal eşitsizlikleriyle yakından ilişkilidir.

6.3. Kültürel Çatışma, Önyargılar ve Toplumsal Gerilim

Kentsel yaşamda uyumu zorlaştıran bir diğer önemli unsur, kültürel çatışma ve önyargıların ürettiği toplumsal gerilimlerdir. Göçle birlikte artan kültürel çeşitlilik, uygun kurumsal ve toplumsal mekanizmalarla desteklenmediğinde, “biz-onlar” ayrımlarını keskinleştirebilmektedir. Bu durum, göçmenlerin kültürel pratiklerinin tehdit olarak algılanmasına ve dışlayıcı söylemlerin güçlenmesine yol açmaktadır (Vertovec, 2007).

Önyargılar ve stereotipler, göçmenleri homojen bir grup biçiminde sunarak bireysel farklılıkları görünmez kılar. Bu tür genellemeler, ayrımcılığı meşrulaştıran sembolik sınırlar üretir ve gündelik yaşamda dışlanmayı pekiştirir (Wimmer, 2013). Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde, göçmenlerin işsizlik, suç veya sosyal sorunların “sorumlusu” olarak sunulması, toplumsal gerilimleri daha da artırmaktadır.

Kültürel çatışmaların şiddetlenmesi, uyumu yalnızca göçmenler açısından değil, kentte yaşayan tüm gruplar açısından kırılğan hâle getirir. Bu nedenle kültürel farklılıkların yönetimi, uyumun merkezî bir bileşeni olarak ele alınmalıdır. Ancak bu yönetim, asimilasyoncu baskılar yerine karşılıklı tanınma ve eşitlik temelinde kurgulanmadığında, yeni dışlanma biçimleri üretme riski taşır (Modood, 2013).

Analitik Alıntılar Kutusu 1: Göçmenlerin Gündelik Kent Deneyimleri (Algılar, Dışlanma ve Aidiyet)

Göçmenlerin kentsel uyum deneyimleri, yalnızca yapısal engellerle değil; gündelik etkileşimlerde karşılaşılan sembolik sınırlar, önyargılar ve görünmez dışlanma pratikleriyle de şekillenmektedir. Nitel saha çalışmalarına dayanan araştırmalar, bu deneyimlerin çoğu zaman resmi politika belgelerinde görünmez kaldığını ortaya koymaktadır.

Avrupa kentlerinde yürütülen nitel çalışmalar, göçmenlerin kamusal alanda sürekli olarak “geçici” ya da “yabancı” olarak konumlandırıldıklarını göstermektedir. Örneğin Wessendorf’un (2014) Londra’da yaşayan göçmenlerle yaptığı görüşmelerde bir katılımcı, bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: *“Burada yaşıyorum, çalışıyorum ama hâlâ bu kentin parçasıymışım gibi hissedemiyorum; sanki her an gitmem bekleniyor.”* Bu ifade, uyumun yalnızca ekonomik katılımdan ibaret olmadığını; tanınma ve aidiyet boyutunun belirleyici olduğunu göstermektedir.

Türkiye bağlamında yapılan nitel araştırmalar da benzer bir örüntüye işaret etmektedir. Suriyeli göçmenlerle gerçekleştirilen saha çalışmalarında, özellikle gündelik etkileşimlerde maruz kalınan önyargı ve damgalamanın, uyum süreçlerini zayıflattığı vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2017; Koyuncu, 2019; Ergün vd., 2021). Bir katılımcının aktardığı *“Sorun çıkarmasak bile insanlar bizi hep sorun olarak görüyor; bu da insanın kendini bu şehre ait hissetmesini zorlaştırıyor”* ifadesi, uyumun yalnızca hizmetlere erişimle değil, karşılıklı tanınma ve toplumsal kabul ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Küresel Güney kentlerinde yürütülen çalışmalar ise göçmen deneyimlerinin çoğu zaman kent yoksulluğunun genelleşmiş koşulları içinde şekillendiğini göstermektedir. Enformel yerleşimlerde yaşayan göçmenler, dışlanmayı etnik kimlikten ziyade yoksulluk, güvencesizlik ve görünmezlik üzerinden deneyimlemektedir (Bayat, 2013; Wacquant, 2008). Bu bağlamda bir araştırmada dile getirilen *“Burada herkes hayatta kalmaya çalışıyor; kimin nereden geldiği çoğu zaman ikinci planda kalıyor”* ifadesi, uyum sorunlarının bağlamsal niteliğini görünür kılmaktadır.

Bu nitel bulgular, kentsel uyumun yalnızca yapısal politika düzenlemeleriyle değil; gündelik etkileşimlerde üretilen anlamlar, algılar ve sembolik sınırlar üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla uyum politikalarının, göçmenlerin öznel deneyimlerini ve algılarını dikkate almayan bir çerçevede kalması, toplumsal gerilimleri azaltmak yerine yeniden üretme riskini barındırmaktadır.

Göçmenlerin gündelik kent deneyimlerine ilişkin bu bulgular, toplumsal uyumun yalnızca kurumsal kapasite ve politika tasarımıyla açıklanamayacağını; aynı zamanda sembolik tanınma, aidiyet ve karşılıklı etkileşim süreçlerinin de belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, uyum sorunlarının yönetim ve politika boyutunda ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

6.4. Medya Söylemleri ve Kamuoyu Algısı

Kentsel yaşamda uyum sorunlarının şekillenmesinde medya söylemleri belirleyici bir rol oynamaktadır. Geleneksel medya ve dijital platformlar, göç ve göçmenlere ilişkin algıların oluşumunda güçlü bir etkiye sahiptir. Medyada göçmenlerin çoğunlukla suç, güvenlik veya ekonomik yük temalarıyla ilişkilendirilmesi, kamuoyunda olumsuz algıların pekişmesine yol açmaktadır (Esses vd., 2013).

Medya söylemleri, yalnızca mevcut önyargıları yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda bu önyargıların yeniden üretilmesine ve normalleştirilmesine katkıda bulunur. Popülist siyasal söylemlerle birleştiğinde, göçmen karşıtı anlatılar

kentlerde toplumsal kutuplaşmayı derinleştirebilmektedir (Wodak, 2015). Bu durum, uyum politikalarının toplumsal meşruiyetini de zayıflatmaktadır.

Öte yandan medya, uyumu destekleyici bir potansiyele de sahiptir. Göçmenlerin gündelik yaşam deneyimlerini görünür kılan, katkılarını vurgulayan ve çeşitliliği olağanlaştıran anlatılar, kamuoyu algısını dönüştürme kapasitesine sahiptir. Ancak bu potansiyelin hayata geçebilmesi, medya okuryazarlığı, etik yayıncılık ve ayrımcı söylemlerle mücadele mekanizmalarının güçlendirilmesine bağlıdır (Berry vd., 2016).

Sonuç olarak medya söylemleri, kentsel uyum sorunlarının yalnızca bir yansıması değil, aynı zamanda bu sorunların aktif bir bileşenidir. Kamuoyu algısının olumsuz biçimde şekillenmesi, uyum politikalarının uygulanmasını zorlaştırmakta; toplumsal gerilimleri beslemektedir.

7. Yönetim, Politika ve Kurumsal Kapasite

Göç ve toplumsal uyum süreçlerinin başarısı, yalnızca bireylerin veya toplulukların uyum becerileriyle değil, bu süreçleri yöneten kurumsal yapıların kapasitesi ve politikaların tasarım niteliği ile yakından ilişkilidir. Göç; sınır yönetimi, barınma, eğitim, sağlık, istihdam, sosyal hizmetler ve güvenlik gibi çok sayıda politika alanını eşzamanlı olarak etkileyen, doğası gereği çok sektörlü ve çok düzeyli bir olgudur. Bu nedenle göç ve uyum, tekil bir kamu kurumu ya da hiyerarşik bir politika yaklaşımıyla yönetilemeyecek ölçüde karmaşık bir kamusal mesele niteliği taşımaktadır (Scholten & Penninx, 2016).

Bu bağlamda göç ve uyum politikalarının etkinliği; merkezi ve yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımının niteliğine, kurumlar arası eşgüdüm mekanizmalarının işlerliğine, sivil toplum ve yerel aktörlerin sürece dâhil edilme düzeyine ve katılımcı/çok-aktörlü yönetim modellerinin tasarım kalitesine bağlıdır. Bu bölümde, söz konusu unsurlar kuramsal ve uygulamalı boyutlarıyla ele alınmaktadır.

7.1. Merkezi Yönetim ve Yerel Yönetimlerin Rolü

Göç yönetimi alanında merkezi yönetimler, genellikle sınır kontrolü, vize ve ikamet rejimleri, uluslararası koruma prosedürleri, vatandaşlık ve çalışma izinleri gibi konularda belirleyici rol üstlenmektedir. Bu alanlar, devlet egemenliği ve ulusal güvenlik anlayışıyla doğrudan ilişkilidir. Buna karşılık uyumun gündelik pratikleri, büyük ölçüde kentlerde ve yerel düzeyde şekillenmektedir. Eğitim, sağlık, sosyal yardım, konut, ulaşım ve yerel işgücü piyasaları, uyumun fiilen yaşandığı alanlardır (Zincone & Caponio, 2006).

Bu durum, göç ve uyumun çok düzeyli yönetişim (multilevel governance) çerçevesinde ele alınmasını zorunlu kılar. Scholten ve Penninx'e (2016) göre göç ve uyum politikaları, ulusal düzeyde belirlenen normatif çerçeve ile yerel düzeydeki uygulama kapasitesi arasındaki etkileşim üzerinden şekillenir. Ancak bu etkileşim her zaman uyumlu değildir. Yerel yönetimler, artan göçmen nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü kılınmalarına rağmen, çoğu zaman yeterli mali kaynak, personel ve hukuki yetkiyle donatılmamaktadır.

Literatürde bu durum, "yerel dönüş" (local turn) olarak adlandırılan bir eğilime işaret etmektedir. Yerel yönetimler, merkezi politikalara rağmen ya da onlardan bağımsız olarak, kendi koşullarına uygun uyum pratikleri geliştirebilmektedir (Scholten & Penninx, 2016). Bu durum yenilikçi çözümler üretme potansiyeli taşımakla birlikte, şehirler arasında hizmet kalitesi ve haklara erişim açısından ciddi farklılıklar yaratma riski de barındırmaktadır. Dolayısıyla merkezi ve yerel düzeyler arasındaki ilişkinin, hiyerarşik değil; tamamlayıcı ve eşgüdümlü bir biçimde kurgulanması gerekmektedir.

7.2. Göç ve Uyum Politikalarında Kurumsal Eşgüdüm

Göç ve uyum alanındaki en yaygın yönetim sorunlarından biri, kurumsal parçalanmadır. Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, istihdam ve barınma gibi alanların farklı kamu kurumlarının sorumluluğunda olması, göçmenlerin ihtiyaçlarının bütüncül biçimde ele alınmasını zorlaştırmaktadır. Kurumsal eşgüdümün zayıf olduğu durumlarda, hizmetlerin tekrarı, kaynak israfı ve erişim eşitsizlikleri ortaya çıkabilmektedir (Borkert & Penninx, 2011).

Kurumsal eşgüdüm, literatürde üç temel düzeyde ele alınmaktadır. Yatay eşgüdüm, aynı yönetsel düzeydeki kurumlar arasındaki koordinasyonu; dikey eşgüdüm, merkezi ve yerel düzeyler arasındaki politika uyumunu; sektörler arası eşgüdüm ise kamu, özel sektör ve sivil toplum aktörleri arasındaki işbirliğini ifade eder (Zincone, Penninx, & Borkert, 2011). Göç ve uyum gibi karmaşık politika alanlarında bu üç düzeyin birlikte işlemesi, politika başarısının ön koşulu olarak değerlendirilmektedir.

Eşgüdümün sağlanması, yalnızca idari düzenlemelerle sınırlı değildir; aynı zamanda politika kapasitesi ile yakından ilişkilidir. Howlett ve Ramesh'e (2016) göre politika kapasitesi; analitik kapasite (sorun tanımlama ve veri kullanımı), yönetsel kapasite (kurumlar arası koordinasyon) ve uygulama kapasitesi (sahada politika yürütme) bileşenlerinden oluşur. Göç ve uyum alanında yaşanan birçok başarısızlık, bu kapasite boyutlarından bir veya birkaçındaki eksiklikten kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle etkili eşgüdüm, ortak veri altyapıları, kurumlar arası protokoller, vaka yönetimi modelleri ve düzenli izleme-değerlendirme mekanizmalarıyla

desteklenmelidir. OECD (2018), yerel entegrasyon politikalarının başarısında bu tür araçların belirleyici olduğunu vurgulamaktadır.

7.3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Aktörler

Göç ve uyum alanında sivil toplum kuruluşları (STK'lar), yalnızca kamusal hizmetleri tamamlayan aktörler değil; aynı zamanda politika üretim sürecine bilgi, deneyim ve toplumsal bağlar kazandıran temel paydaşlardır. STK'lar, danışmanlık, dil desteği, psikososyal hizmetler, hukuki yönlendirme ve toplumsal etkileşim programları yoluyla göçmenlerin kentsel yaşama katılımını desteklemektedir (Ager & Strang, 2008).

STK'ların katkısı üç ana işlevde toplanabilir. Birincisi, kamu hizmetlerinin kapsamadığı alanlarda esnek ve hızlı müdahale kapasitesi sunmalarıdır. İkincisi, göçmenlerle kamu kurumları arasında güven ve arayüz oluşturarak erişim engellerini azaltmalarıdır. Üçüncüsü ise yerel toplum ile göçmenler arasında sosyal bağlar kurarak toplumsal uyumu güçlendirmeleridir.

Bununla birlikte STK'ların rolü, çoğu zaman proje bazlı ve geçici finansman modellerine bağlı olduğu için kırılgandır. STK'ların yalnızca "hizmet sağlayıcı" olarak konumlandırılması, katılımcı yönetim potansiyelini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle literatür, kamu-STK ilişkilerinin ortak tasarım, ortak uygulama ve ortak değerlendirme ilkeleri temelinde yeniden yapılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır (OECD, 2018).

Yerel aktörler yalnızca STK'larla sınırlı değildir. Üniversiteler, meslek odaları, sendikalar, işveren örgütleri ve mahalle inisiyatifleri de göç ve uyum politikalarının toplumsal tabanını şekillendiren önemli aktörlerdir. Özellikle istihdam ve eğitim alanlarında bu aktörlerle kurulan iş birlikleri, uyumun ekonomik ve sosyal boyutlarını birlikte güçlendirme potansiyeline sahiptir.

7.4. Katılımcı Yönetişim ve Çok-Aktörlü Politika Modelleri

Göç ve uyum politikalarının karmaşıklığı, geleneksel hiyerarşik yönetim modellerinin sınırlılıklarını ortaya koymuştur. Bu bağlamda katılımcı yönetim ve çok-aktörlü politika modelleri, hem politika meşruiyetini hem de uygulama etkinliğini artıran yaklaşımlar olarak öne çıkmaktadır. Katılımcı yönetim, politika sürecinden etkilenen aktörlerin karar alma süreçlerine belirli ölçülerde dâhil edilmesini ifade eder.

İşbirlikçi yönetim literatürü, bu yaklaşımın kuramsal temelini oluşturmaktadır. Ansell ve Gash (2008), kamu kurumları ile kamu dışı aktörler arasında yürütülen ortak karar alma süreçlerinin, özellikle çatışmalı ve karmaşık politika alanlarında daha sürdürülebilir sonuçlar üretebildiğini savunmaktadır.

Bu modelde başarının koşulları arasında güven inşası, şeffaf süreç tasarımı, kapsayıcı temsil ve sürekli diyalog yer almaktadır.

Göç ve uyum alanında çok-aktörlü modellerin en önemli katkısı, politika öğrenmesi ve uyarlanabilirlik kapasitesini artırmalarıdır. Göç akımlarının ve yerel ihtiyaçların zaman içinde değişmesi, politikaların da esnek ve geri bildirimlere açık olmasını gerektirmektedir. Çok-aktörlü yönetim, sahadan elde edilen bilginin politika tasarımına yansıtılmasını kolaylaştırmakta ve uygulama hatalarının daha hızlı düzeltilmesine olanak tanımaktadır (Howlett, 2015).

Bununla birlikte katılımcı yönetim, otomatik olarak olumlu sonuçlar üretmez. Temsil sorunları, güç asimetrisi ve sembolik katılım riskleri, bu modellerin dikkatle tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle katılımcı süreçlerin açık hedefler, hesap verebilirlik mekanizmaları ve düzenli değerlendirme araçlarıyla desteklenmesi gerekmektedir (Ansell & Gash, 2008).

Sonuç olarak göç ve uyum alanında yönetim ve kurumsal kapasite, yalnızca idari bir düzenleme meselesi değil; kentlerin toplumsal sözleşmesini ve kapsayıcılık düzeyini belirleyen temel bir politika alanıdır. Etkili bir uyum politikası, çok düzeyli yönetim, güçlü kurumsal eşgüdüm, sivil toplumla iş birliği ve katılımcı politika modellerinin birlikte işletilmesini gerektirir.

8. Çözüm Arayışları ve Politika Önerileri

Kentleşme, göç ve toplumsal uyum süreçlerinin yarattığı sorunlar, yalnızca betimleyici analizlerle ele alındığında eksik kalmaktadır. Bu nedenle akademik literatürde giderek artan biçimde, kanıta dayalı, çok düzeyli ve hak temelli politika yaklaşımlarına odaklanılmaktadır. Önceki bölümlerde ortaya konulduğu üzere, kentlerde göçmen yoğunlaşması, mekânsal ayrışma, hizmetlere erişimde eşitsizlik ve toplumsal gerilimler; tekil politika müdahaleleriyle çözülemeyecek kadar yapısal nitelikler taşımaktadır. Bu bağlamda çözüm arayışları, kapsayıcı kent politikaları, yerel düzeyde uyum programları, eğitim-istihdam-sosyal içerme stratejileri ve uzun vadeli sürdürülebilir kentleşme perspektifleri çerçevesinde ele alınmalıdır (OECD, 2018; UN-Habitat, 2022).

Bu bölüm, söz konusu alanlarda geliştirilebilecek politika önerilerini, uluslararası iyi uygulamalar ve kuramsal literatür ışığında tartışmayı amaçlamaktadır.

8.1. Kapsayıcı Kent Politikaları

Kapsayıcı kent politikaları, kentlerin tüm sakinleri için eşit haklar, fırsatlar ve hizmetlere erişim sağlamayı hedefleyen bütüncül bir yaklaşımı ifade

eder. Bu yaklaşım, göçmenleri “özel bir grup” olarak ele alan dar hedefli programların ötesine geçerek, kent politikalarının genel çerçevesini eşitlik ve adalet temelinde yeniden yapılandırmayı amaçlar. UN-Habitat (2022), kapsayıcı kentleri; mekânsal, sosyal ve ekonomik dışlanmayı azaltan; katılımı ve eşitliği güçlendiren yönetim yapılarıyla tanımlar.

Kapsayıcılığın ilk boyutu mekânsal adalettir. Konut politikaları, ulaşım sistemleri ve kamusal alan tasarımları, göçmenlerin ve dezavantajlı grupların kentten dışlanmasını önleyecek biçimde ele alınmalıdır. Sosyal konut programlarının güçlendirilmesi, ayrımcı kira uygulamalarıyla mücadele ve karma mahalleleri teşvik eden planlama araçları, mekânsal ayrışmayı azaltmada etkili araçlar olarak öne çıkmaktadır (Marcuse & Madden, 2016).

İkinci boyut hizmetlere eşit erişimdir. Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin hukuki statüye aşırı bağımlı olmaktan çıkarılması, özellikle kırılgan gruplar açısından uyumun temel koşullarından biridir. Literatür, kapsayıcı hizmet modellerinin yalnızca göçmenlerin refahını artırmadığını; aynı zamanda toplumsal gerilimleri azaltarak kentsel istikrarı güçlendirdiğini göstermektedir (Ager & Strang, 2008).

Son olarak kapsayıcı kent politikaları, hak temelli bir yerel yurttaşlık anlayışını gerektirir. Göçmenlerin kenti paylaşan “geçici misafirler” değil, kentsel yaşamın kalıcı aktörleri olarak tanınması; kapsayıcı politikaların normatif temelini oluşturmaktadır (Lefebvre, 1996; Harvey, 2012).

8.2. Yerel Düzeyde Uyum ve Entegrasyon Programları

Uyumun somut olarak üretildiği düzey, büyük ölçüde yerel yönetimlerdir. Bu nedenle yerel düzeyde geliştirilen uyum ve entegrasyon programları, göç politikalarının başarısında kritik bir rol oynamaktadır. OECD (2018), yerel yönetimlerin göçmenlerin ihtiyaçlarını daha iyi tanıdığını ve bu nedenle esnek, yer temelli çözümler üretebildiğini vurgulamaktadır.

Yerel uyum programlarının ilk bileşeni, çok boyutlu hizmet entegrasyonudur. Dil eğitimi, istihdam danışmanlığı, sosyal hizmet yönlendirmesi ve psikososyal destek gibi hizmetlerin tekil programlar yerine entegre paketler hâlinde sunulması, erişimi ve etkililiği artırmaktadır. Bu tür “tek durak” (one-stop shop) modelleri, göçmenlerin kurumsal karmaşa içinde kaybolmasını önlemektedir (Penninx & Garcés-Masareñas, 2016).

İkinci bileşen, yerel katılım ve diyalog mekanizmalarıdır. Mahalle meclisleri, danışma kurulları ve katılımcı bütçeleme gibi araçlar, göçmenlerin kentsel karar alma süreçlerine dâhil edilmesini sağlayarak aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Katılımın sembolik değil, karar süreçlerine etki edecek

biçimde tasarlanması, bu mekanizmaların meşruiyeti açısından önemlidir (Ansell & Gash, 2008).

Üçüncü olarak yerel düzeyde uyum programları, yerel toplumla karşılaşma alanları yaratmayı hedeflemelidir. Kültürel, sportif ve sosyal etkinlikler aracılığıyla kurulan gündelik etkileşimler, önyargıların azaltılmasında ve karşılıklı güvenin inşasında önemli bir rol oynamaktadır (Putnam, 2007).

Analitik Politika Kutusu 2: Farklı Bağlamlarda Yerel Uyum Politikaları: Avrupa, Türkiye ve Küresel Güney

Yerel düzeyde uyum politikaları, göçmenlerin kentsel yaşama katılımını şekillendiren en kritik müdahale alanlarından biridir. Ancak bu politikaların kapsamı, araçları ve öncelikleri; kentlerin kurumsal kapasitesi, yönetim anlayışı ve göç rejimleri doğrultusunda önemli farklılıklar göstermektedir.

Avrupa kentlerinde yerel uyum politikaları büyük ölçüde kurumsallaşmış ve çok-aktörlü bir yapıya sahiptir. Amsterdam, Berlin ve Barselona gibi kentlerde dil eğitimi, istihdam danışmanlığı, ayrımcılıkla mücadele ve yerel katılım mekanizmaları, belediyeler tarafından koordine edilen bütüncül programlar çerçevesinde yürütülmektedir. Bu bağlamda “tek durak hizmet merkezleri” (one-stop shops), göçmenlerin farklı kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştıran temel araçlar olarak öne çıkmaktadır. Ancak Avrupa deneyimi, yüksek kurumsallaşma düzeyine rağmen, uyum politikalarının zaman zaman koşulluluk ve kültürel uyum baskısı içeren bir disiplin mekanizmasına dönüşebildiğini de göstermektedir.

Türkiye’de yerel uyum politikaları, merkezi yönetimin belirleyici rolü ve göçün “geçicilik” varsayımı altında şekillenmiştir. Belediyeler, özellikle büyükşehirlerde, göçmenlere yönelik sosyal destek, danışmanlık ve dil hizmetleri sunmakla birlikte, bu faaliyetler çoğu zaman proje bazlı, sürekliliği sınırlı ve dış fonlara bağımlı bir yapı sergilemektedir. Yerel düzeyde geliştirilen uyum pratikleri, güçlü bir yasal çerçeveye dayanmaktan ziyade, belediyelerin idari kapasitesi ve siyasal iradesine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu durum, kentler arasında uyum hizmetlerinin kapsamı ve niteliği açısından belirgin eşitsizlikler yaratmaktadır.

Küresel Güney kentlerinde ise yerel uyum politikaları çoğu zaman formel politika programlarından ziyade, sivil toplum, uluslararası kuruluşlar ve enformel ağlar aracılığıyla yürütülmektedir. Belediyelerin sınırlı mali ve idari kapasitesi, uyum politikalarının kurumsallaşmasını zorlaştırmakta; bu boşluk, STK’lar ve insani yardım aktörleri tarafından doldurulmaktadır. Bu bağlamda uyum, planlı ve uzun vadeli bir politika alanı olmaktan çok, kriz yönetimi ve insani müdahale ekseninde şekillenmektedir. Bu durum, kısa vadeli ihtiyaçların

karşılanmasını sağlasa da, kalıcı toplumsal uyumun inşasını sınırlayan bir yapı üretmektedir.

Bu karşılaştırmalı çerçeve, yerel uyum politikalarının başarısının, yalnızca iyi niyetli programlardan değil; kurumsal süreklilik, mali kapasite, çok-aktörlü yönetim ve hak temelli yaklaşımın birlikte işletilmesine bağlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla uyum politikaları, bağlama duyarlı olmakla birlikte, eşitlik ve kapsayıcılık ilkeleri temelinde yeniden düşünülmelidir.

Bu farklı yerel politika örüntüleri, uyumun yalnızca hizmet sunumuna indirgenemeyeceğini; kurumsal kapasite, yönetim modeli ve siyasal çerçevenin, uyumun niteliğini doğrudan belirlediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle uyum politikalarının sürdürülebilirliği, eğitim, istihdam ve sosyal içerme stratejileriyle bütünleşik biçimde ele alınmalıdır.

8.3. Eğitim, İstihdam ve Sosyal İçerme Stratejileri

Toplumsal uyumun sürdürülebilirliği, büyük ölçüde eğitim, istihdam ve sosyal içerme alanlarında geliştirilen politikalara bağlıdır. Bu alanlar, bireylerin hem ekonomik bağımsızlık kazandığı hem de toplumsal ilişkilere dâhil olduğu temel yaşam alanlarını oluşturmaktadır.

Eğitim politikalarında kapsayıcılık, erken çocukluk döneminden itibaren başlamalıdır. Dil desteği programları, öğretmenlerin çok-kültürlü sınıf ortamlarına yönelik pedagojik becerilerinin güçlendirilmesi ve ailelerle kurulan işbirliği, eğitimde eşitsizliklerin azaltılmasında kritik öneme sahiptir (Crul vd., 2017). Yükseköğretimde ve yetişkin eğitiminde diplomaların tanınması ve yaşam boyu öğrenme programları, göçmenlerin beşeri sermayesinin etkin kullanımını desteklemektedir.

İstihdam alanında temel hedef, göçmenlerin yalnızca işgücü piyasasına girişi değil, nitelikli ve güvenceli istihdama erişimidir. Mesleki eğitim, staj ve işbaşı öğrenme programları, işverenlerle kurulan ortaklıklar yoluyla desteklenmelidir. OECD (2019), ayrımcılıkla mücadele ve aktif işgücü politikalarının birlikte uygulanmasının, istihdamda kalıcı uyum sağladığını göstermektedir.

Sosyal içerme stratejileri ise yoksullukla mücadele, sosyal koruma ve toplumsal katılım boyutlarını kapsar. Sosyal yardımların “bağımlılık” yarattığı yönündeki söylemlerin aksine, literatür bu desteklerin doğru tasarlandığında istihdama geçişi kolaylaştırdığını ve toplumsal uyumu güçlendirdiğini ortaya koymaktadır (Standing, 2011). Bu nedenle sosyal içerme, geçici bir yardım alanı değil; yapısal eşitsizliklerle mücadele aracı olarak ele alınmalıdır.

8.4. Uzun Vadeli Sürdürülebilir Kentleşme Yaklaşımları

Göç ve uyum politikalarının kalıcı başarısı, uzun vadeli sürdürülebilir kentleşme perspektifiyle ilişkilidir. Kısa vadeli, proje temelli ve kriz odaklı müdahaleler, göçün yapısal niteliği karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle kentleşme politikalarının, demografik çeşitlilik ve nüfus hareketliliğini “olağan” bir durum olarak kabul eden bir çerçevede yeniden düşünülmesi gerekmektedir (UN-Habitat, 2022).

Sürdürülebilir kentleşme, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları birlikte ele alır. Konut, ulaşım ve altyapı yatırımlarının uzun vadeli nüfus projeksiyonlarına dayandırılması; iklim değişikliği ve afet risklerini gözetken planlama yaklaşımlarının benimsenmesi, göçle ilişkili kırılganlıkları azaltmaktadır. Aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik, göçmenlerin yoğunlaştığı kırılgan mahallelerde yaşam kalitesini artıran önemli bir faktördür.

Kurumsal açıdan sürdürülebilirlik, politika öğrenmesi ve uyarlanabilirlik kapasitesini gerektirir. Veri temelli izleme-değerlendirme sistemleri, politikaların etkisini ölçmeyi ve gerekli düzeltmeleri yapmayı mümkün kılar (Howlett & Ramesh, 2016). Çok-aktörlü yönetim modelleri ise bu öğrenme süreçlerini besleyerek, kentlerin değişen koşullara daha dirençli hâle gelmesine katkı sunar.

Sonuç olarak çözüm arayışları, göç ve uyumu “geçici bir kriz” değil, çağdaş kentleşmenin kalıcı bir boyutu olarak ele alan bütüncül politikalara dayanmalıdır. Kapsayıcı kent politikaları, yerel düzeyde güçlü uyum programları, eğitim–istihdam–sosyal içerme stratejileri ve sürdürülebilir kentleşme yaklaşımları birlikte ele alındığında, göçün kentler için bir gerilim kaynağı olmaktan ziyade toplumsal ve ekonomik dinamizm üreten bir unsur hâline gelmesi mümkün olabilecektir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu bölüm, kentleşme, göç ve toplumsal uyum arasındaki karşılıklı etkileşimi kuramsal bir bütünlük içinde tartışarak, çağdaş kentlerin yalnızca nüfusun yoğunlaştığı mekânlar değil; aynı zamanda eşitsizliklerin üretildiği, karşılaşmaların yaşandığı ve birlikte yaşama normlarının müzakere edildiği karmaşık toplumsal alanlar olduğunu ortaya koymuştur. Kentleşmenin tarihsel dönüşümü, sanayi kentinden küresel kente uzanan çizgide, mekânın ekonomik işlevlerinin yanı sıra siyasal ve toplumsal anlamlarını da derinleştirmiştir. Göç ise bu dönüşümün hem nedeni hem sonucu olarak kentlerin demografik yapısını, emek piyasalarını, konut düzeneklerini ve kamusal hizmet sistemlerini yeniden şekillendirmiştir. Toplumsal uyum tartışması da bu nedenle, yalnızca kültürel farklılıkların yönetimi değil; aynı zamanda haklara erişim, mekânsal adalet,

kurumsal kapasite ve demokratik yönetim gibi yapısal boyutları içeren çok katmanlı bir analiz alanı olarak ele alınmalıdır.

Çalışmanın başlıca kuramsal katkısı, kentleşme–göç–uyum ilişkisinin “tek yönlü” değil, karşılıklı belirlenim temelli bir çerçevede düşünülmesi gerektiğini göstermesidir. Kentleşme, göçü çekimleyen bir dinamik üretirken; göç de kentleşmenin mekânsal örgütlenişini ve toplumsal dokusunu dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, özellikle konut piyasası, mekânsal ayrışma ve emek piyasasının segmentasyonu üzerinden somutlaşmaktadır. Böylece uyum, salt “göçmenlerin uyum sağlaması” şeklinde bireysel bir kapasite meselesi olmaktan çıkarak, kentteki fırsat yapılarının ve kurumların kapsayıcılığıyla ilişkili bir yapısal eşitsizlik sorunu olarak görünür hâle gelmektedir (Ager & Strang, 2008; de Haas vd., 2020).

İkinci kuramsal katkı, uyumun kavramsal olarak entegrasyon ve asimilasyon tartışmalarının ötesine taşınmasıdır. Asimilasyoncu yaklaşımlar, farklılıkları görünmezleştiren normatif bir “benzeşme” beklentisini içerirken; entegrasyon kavramı kimi bağlamlarda tek yönlü sorumluluk yükleyen bir politika dili olarak kullanılabilir. Bu çalışma, uyumun ancak karşılıklı tanınma, eşit hizmet erişimi ve ayrımcılıkla mücadele temelinde sürdürülebilir olacağını vurgulayarak, uyumun toplumsal sözleşmeye ilişkin bir boyut taşıdığını ortaya koymuştur (Modood, 2013; Scholten & Penninx, 2016).

Üçüncü olarak, bölüm; mekânsal ayrışma, kent yoksulluğu ve enformel istihdam gibi olguların, uyumun “sonuçları” olmanın yanı sıra uyumu belirleyen mekânsal ve ekonomik mekanizmalar olduğunu göstermiştir. Göçmen yoğunlaşmasının gettolaşmaya evrilmesi, yalnızca kültürel kapanma ile açıklanamaz; çoğu zaman konut piyasası dinamikleri, kurumsal ihmal ve damgalanma süreçleri bu evrimi hızlandırmaktadır (Wacquant, 2008; Musterd vd., 2017). Bu açıdan çalışmanın kuramsal çerçevesi, uyumu kültürel farklılıkların “yarattığı” bir problem gibi ele almak yerine, uyumun önündeki engelleri kentsel eşitsizliklerin yeniden üretim süreçleri içinde tartışmaktadır.

Bu çalışmada kentleşme, göç ve toplumsal uyum arasındaki ilişki, ağırlıklı olarak kuramsal ve kavramsal bir çerçeve üzerinden ele alınmıştır. Ancak söz konusu ilişki, hızla değişen demografik, mekânsal ve siyasal dinamikler nedeniyle, farklı düzeylerde ve yöntemsel yaklaşımlarla yeniden incelenmeye açık bir araştırma alanı olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda gelecek araştırmalar için öne çıkan bazı temel yönelimler aşağıda sistematik biçimde sunulmaktadır.

İlk olarak, kent ölçeğinde karşılaştırmalı ampirik çalışmaların artırılması önemli bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı kentlerde göçmenlerin

konut, istihdam ve kamusal hizmetlere erişim deneyimlerini karşılaştıran nicel ve nitel çalışmalar, mekânsal ayrışmanın bağlamsal farklılıklarını daha görünür kılabılır. Özellikle Avrupa kentleri, Türkiye kentleri ve Küresel Güney metropoller arasında yapılacak karşılaştırmalar, uyum sorunlarının hangi koşullarda derinleştiğini ya da hafıflediğini ortaya koyma potansiyeline sahiptir.

İkinci olarak, göçmenlerin öznel deneyimlerine ve gündelik pratiklerine odaklanan mikro-düzey araştırmalar, uyum literatürünün önemli bir boşluğunu doldurabilir. Gündelik etkileşimler, aidiyet algısı, sembolik dışlanma ve tanınma süreçleri gibi konular, derinlemesine görüşmeler, etnografik çalışmalar ve katılımcı gözlem teknikleriyle daha ayrıntılı biçimde incelenebilir. Bu tür çalışmalar, uyumun yalnızca kurumsal ve yapısal boyutlarını değil, aynı zamanda duygusal ve algısal boyutlarını da görünür kılacaktır.

Üçüncü olarak, yerel yönetim ve kurumsal kapasite konusuna odaklanan politika analizleri, gelecekteki araştırmalar için önemli bir yönelim alanı sunmaktadır. Yerel yönetimlerin uyum politikalarını nasıl tasarladığı, hangi araçları kullandığı ve merkezi yönetimle nasıl bir ilişki kurduğu, hem politika başarısını hem de kentsel eşitsizliklerin seyrini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, çok düzeyli yönetim modellerini ve kurumlar arası eşgüdüm mekanizmalarını inceleyen karşılaştırmalı politika çalışmaları, literatüre önemli katkılar sağlayabilir.

Dördüncü olarak, emek piyasası, konut rejimleri ve sosyal politika alanları arasındaki etkileşimi merkeze alan disiplinlerarası araştırmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Göçmenlerin güvencesiz istihdam biçimlerine yönelmesi ile mekânsal ayrışma arasındaki bağlar, yalnızca sosyolojik değil, aynı zamanda iktisadi ve siyasal analizleri de içeren bütüncül yaklaşımlar gerektirmektedir. Bu tür çalışmalar, uyum sorunlarının neden yalnızca kültürel politikalarla çözülemeyeceğini daha açık biçimde ortaya koyabilir.

Son olarak, iklim değişikliği ve çevresel krizlerin göç ve kentleşme üzerindeki etkileri, gelecekteki araştırmalar için giderek daha merkezi bir alan hâline gelmektedir. İklim kaynaklı göç hareketlerinin kentlerde yaratacağı yeni uyum dinamikleri, mevcut literatürde henüz sınırlı ölçüde ele alınmaktadır. Bu nedenle çevresel kırılganlıklar, kent yoksulluğu ve göç arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar, hem akademik hem de politika yapım süreçleri açısından kritik öneme sahiptir.

Bu araştırma gündemi, kentleşme, göç ve toplumsal uyum alanında yapılacak gelecekteki çalışmaların, daha çok düzeyli, karşılaştırmalı ve disiplinlerarası bir çerçevede ele alınmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Böyle bir yönelim hem kurumsal tartışmaların derinleşmesine hem de daha kapsayıcı ve sürdürülebilir kent politikalarının geliştirilmesine katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Alba, R., & Nee, V. (2003). *Remaking the American mainstream: Assimilation and contemporary immigration*. Harvard University Press.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543–571. <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Berry, M., Garcia-Blanco, I., & Moore, K. (2016). *Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: A content analysis of five European countries*. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org/media/press-coverage-refugee-and-migrant-crisis-eu-content-analysis-five-european-countries>
- Betts, A., & Collier, P. (2018). *Refuge: Transforming a broken refugee system*. Oxford University Press.
- Borkert, M., & Penninx, R. (2011). Policymaking in the field of migration and integration in Europe. In G. Zincone, R. Penninx, & M. Borkert (Eds.), *Migration policymaking in Europe* (pp. 7–17). Amsterdam University Press.
- Bourdieu, P. (1999). *The weight of the world: Social suffering in contemporary society*. Polity Press.
- Brenner, N., & Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of “actually existing neoliberalism.” *Antipode*, 34(3), 349–379. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00246>
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell. DOI:10.1002/9781444319514
- Crul, M. R. J., Schneider, J., & Lelie, F. (2012). *The European Second Generation Compared. Does the Integration Context Matter?* (IMISCOE Research). Amsterdam University Press. <http://www.oapen.org/search?identifier=426534>
- de Haas, H. (2018). Migration and Development: A Theoretical Perspective1. *International Migration Review*, 44(1), 227–264. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00804.x>
- de Haas, H., Castles, S. & Miller, M. J. (2020). *The age of migration* (6th ed.). Guilford Press.
- Engels, F. (2009). *The condition of the working class in England* (Orijinal Baskı 1845). Oxford University Press.

- Ergün, G., Akman, Ç. & Akpınar, M. (2025). Migration Management in Turkey Structures Supporting Social Cohesion. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*, 23(2), 316-330. <https://doi.org/10.57239/PJLSS-2025-23.2.00169>
- Ergün, G., Keser, D. & Candan, H. (2021). Suriyeli Mülteci Kadınlar: Konya’da Bir Araştırma. *Göç, Göç Yönetimi ve Türkiye* içinde. (Editörler: Hakan Candan & Bülent Darıcı), pp.77-108. Lambert Academic Publishing.
- Esses, V. M., Medianu, S., & Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Journal of Social Issues*, 69(3), 518–536. <https://doi.org/10.1111/josi.12027>
- Eurostat. (2023). *Housing in Europe – 2023 edition*. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/housing-2023>
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199283262.001.0001>
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. Verso.
- Hobsbawm, E. (1999). *Industry and empire: From 1750 to the Present Day*. Penguin.
- Howlett, M. (2015). Policy analytical capacity. *Policy and Society*, 34(3–4), 173–182. <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2015.09.002>
- Howlett, M., & Ramesh, M. (2016). Achilles’ heels of governance. *Regulation & Governance*, 10(4), 301–313. <https://doi.org/10.1111/rego.12091>
- IPCC. (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability*. Cambridge University Press. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford University Press.
- Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities*. Blackwell.
- Marcuse, P., & Madden, D. (2016). *In defense of housing: The politics of crisis*. Verso.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1998). *Worlds in motion: Understanding international migration at the end of the millennium*. Oxford University Press.
- Modood, T. (2013). *Multiculturalism: A civic idea* (2nd ed.). Polity Press.
- Mumford, L. (1961). *The city in history: Its origins, its transformations, and its prospects*. Harcourt Brace.
- Musterd, S., Marcińczak, S., van Ham, M., & Tammaru, T. (2017). Socioeconomic segregation in European capital cities. Increasing separation between poor and rich. *Urban Geography*, 38(7), 1062–1083. <https://doi.org/10.1080/02723638.2016.1228371>
- OECD (2018), *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees*, OECD Regional Development Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264085350-en>

- OECD. (2019). *International migration outlook 2019*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/2019/10/international-migration-outlook-2019_db218c95.html
- Penninx, R., & Garcés-Mascreñas, B. (2016). The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. In B. Garcés-Mascreñas & R. Penninx (Eds.), *Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors* (pp. 11–29). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21674-4_2
- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1–24. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2006). *Immigrant America: A portrait* (3rd ed.). University of California Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Touchstone Books/ Simon & Schuster. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137–174. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>
- Rechel, B., Mladovsky, P., Ingleby, D., Mackenbach, J. P., & McKee, M. (2013). Migration and health in an increasingly diverse Europe. *The Lancet*, 381(9873), 1235–1245. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)62086-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)62086-8)
- Sassen, S. (2001). *The global city: New York, London, Tokyo* (2nd ed.). Princeton University Press.
- Scholten, P., & Penninx, R. (2016). The multilevel governance of migration and integration. In B. Garcés-Mascreñas, & R. Penninx (Eds.), *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors* (pp. 91–108). (IMISCOE research series). Springer Open. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21674-4_6
- Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: Gentrification as global urban strategy. *Antipode*, 34(3), 427–450. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00249>
- Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. Bloomsbury Academic.
- UN-Habitat. (2022). *World cities report 2022: Envisaging the future of cities*. United Nations. <https://unhabitat.org/world-cities-report-2022-envisaging-the-future-of-cities>
- UNHCR. (2024). *Global trends: Forced displacement in 2023*. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.onlinelibrary.ihl.org/wp-content/uploads/2025/02/2023-UNHCR-Global-Trends-report-%E2%80%93-forced-displacement-2023.pdf>
- Usta, S. & Ergün, G. (2020). Göç ve Mülteci Olgusu: Kavramsal Çerçeve, *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies (IDEA)*, 6(24), 1063–1074. DOI : 10.26728/ideas.370

- Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024–1054. <https://doi.org/10.1080/01419870701599465>
- Wacquant, L. (2008). *Urban outcasts: A comparative sociology of advanced marginality*. Polity Press.
- Wimmer, A. (2013). *Ethnic boundary making: Institutions, power, networks*. Oxford Studies in Culture and Politics, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199927371.001.0001>
- Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781446270073>
- Zincone, G. & Caponio, T. (2006). 10. The Multilevel Governance of Migration. In R. Penninx, M. Berger & K. Kraal (Ed.), *The Dynamics of Migration and Settlement in Europe: A State of the Art* (pp. 269-304). Amsterdam: Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.1515/9789048504176-010>
- Zincone, G., Penninx, R., & Borkert, M. (Eds.). (2011). *Migration policymaking in Europe: The Dynamics of Actors and Contexts in Past and Present*. Amsterdam University Press. <https://www.imiscoe.org/docman-books/263-zincone-penninx-borkert-2011/file>

Katılımcı Kent Yönetimi Bağlamında Kent Konseyleri

Murat Küçükşen¹

Özet

Günümüzde kentlerin en önemli yönetim özelliklerinden birisini yerel demokrasinin vazgeçilmez ilkelerinden olan “katılım” oluşturmaktadır. Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımı ve kendilerini gerçekleştirme imkânı buldukları kentler, demokrasinin en çok gelişim sağladığı alanlar haline gelmektedir. Bu bağlamda ülkelerin yönetim anlayışlarında özellikle yerel yönetimler çatısı altında faaliyet yürüten kent konseyleri, katılımcı kent yönetiminin bir yoludur. Kent konseyleri, katılımcı demokrasi anlayışını benimseyerek, halkı kentsel hizmetler ve politikalarda söz sahibi durumuna taşımaktadır. Ancak mali, örgütsel, yapısal ve işlevsel açıdan yaşanan sorunlar kent konseylerinin sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, Türkiye’de kent konseylerinin idari ve mali yapısı ile katılımcı kent yönetimi sürecinde yaşanan sorunlar ele alınmıştır.

1. Giriş

Kentler, uygarlıkların, yönetimlerin ve demokrasinin doğup geliştiği, karmaşık ilişkilerin yoğun olduğu alanlardır. İlk medeniyetlerin beşiği olan Mezopotamya’dan modern döneme kadar kentlerin yönetiminde sülaleler, din adamları, imparatorlar, krallar, valiler, aristokratlar ve lordlar (beyler) gibi farklı yöneticiler veya liderler söz sahibi olmuşlardır. Tarihte Antik Yunan deneyimi dışındaki hiçbir dönemde halkın doğrudan kent yönetiminde söz sahipliği olmamıştır. Ulus devletlerin oluşmaya başladığı modern dönemle birlikte ise kent yönetiminde yerel yönetimler kurumları hizmetlerin etkin, verimli ve şeffaf düzeyde yürütülmesinden sorumlu hale gelmişlerdir. Yerel yönetimlerin başı ve üyelerinin seçimle halk tarafından belirlenmesi ile birlikte yerel demokrasi veya yerelde temsili demokrasi sürecine girilmiştir.

1 Öğr.Gör.Dr., Bayburt Üniversitesi, muratkucuksen@baybut.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-2889-0458.

Bu süreci izleyen sonraki adım ise son yarım asırdır önemini artıran ve yeni yönetim anlayışının bir yansıması haline gelen katılımcı demokrasi anlayışıdır. Katılımcı demokrasi, halkın süreçlere katılımını ve kenttin yönetiminde söz sahibi olması anlamına gelmekte, yönetilenleri kentsel alanda ana aktörlerden birine dönüştürerek, kamu yönetimini yönetişim anlayışı temelinde yeniden şekillendirmektedir. Süreçte halkın bilinçlenmesi ve politikalara karşı olan toplumsal hareketler etkili olmuştur.

Katılımcı demokrasinin veya katılımcılığın kent yönetiminde farklı yöntemleri bulunmakla birlikte son yıllarda “kent konseyi” yaklaşımı en çok benimsenen katılım metotlarının başında gelmektedir. Kent konseyleri, yasal mevzuat çerçevesinde güçlenerek, yerelde kent yönetimlerinin demokratik düzeyini artırmakta, halkı karar alma süreçlerine dâhil etmektedir. Türkiye boyutunda da kent konseyleri sayısı oldukça fazla görevler ve sorumluluklar almakta, yerel ve katılımcı demokrasinin vazgeçilmez bir ayağını oluşturmaktadır. Ancak kent konseylerinin, katılımcı kent yönetiminin oluşumundaki rolü birbirinden farklı sorunlar sebebiyle düşük seviyede kalmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de 2005 yılı itibarıyla yasal bir zemine alınan kent konseylerinin idari ve mali açıdan yapısı açıklanmakta ve kent yönetimine olan temel etkileri ile ana sorunlarının neler olduğu irdelenmektedir.

2. Katılımcı Kent Yönetimi

Demokrasi, katılım ile anlam bulmaktadır, bu sebeple katılımcı demokrasi modern temsili demokrasi anlayışına bir alternatif veya onu destekleyici bir yaklaşım olarak doğmuştur. Kamu yönetiminde katılımcı demokrasi, 1980’li yıllar itibarıyla YKİ (Yeni Kamu İşletmeciliği) ve YKY (Yeni Kamu Yönetimi) anlayışının ana değerleri arasına dâhil olmuştur. Siyaset bilimi tarafından literatüre eklenen bu yaklaşımın kamu yönetimi boyutuna eklenmesiyle katılımcı yönetim karşımıza çıkmıştır.

Katılımcı yönetim, ilkel ve ataerkillik düzenden günümüze kadar gelen yönetim düşüncesinin bir parçasıdır (Fişek, 2012: 76). Yönetime katılmanın tanımları çeşitlidir. Bu tanımların ortak noktası, katılmayı yurttaşların yönetime dâhil olması olarak görmeleridir. Burada iki temel taraf bulunmaktadır: birincisi yönetim, ikincisi ise yurttaşlar veya kentliler şeklindedir. İki taraf arasındaki etkileşim katılımın oluşmasını sağlamaktadır (Yaylı, 2012: 174). Geniş anlamda katılım, bireylerin kurumların oluşmasına, görevlerin belirlmesine, kararların alınma süreçlerine ve alınan kararların uygulanması boyutuna katılmalarını ifade etmektedir (Eren ve Kılıç, 2008: 42). Temelinde karar alıcı aktörleri ve bu aktörlerin ortaya çıkacağı

politikaları etkilemek yatmaktadır. Katılımın denetim, hakları koruma ve eşitlik gibi bireysel ve etkinlik, meşruluk, doğru karar alabilme, bütünleşme gibi toplumsal işlevleri vardır (Çukurçayır, 2012: 56-62). Günümüzde halkı karar alma sürecine dâhil eden birçok katılım yöntemi bulunmaktadır. Bu çerçevede yerel ve kent düzeyinde hem geleneksel katılım yöntemleri hem de modern katılım yöntemleri karşımıza gelmektedir. Yerel referandum ve yerel düzeydeki seçimler klasik yöntemlere birer örnektir. Halk kurultayları, kent konseyleri, yurttaş kurulları, meclis toplantıları ve komisyonlara katılım, enformasyon kanalları, halk günleri, YG21, gönüllü faaliyetler, STK'lar, kamuoyu yoklamaları, halk toplantıları ise yeni katılım yöntemlerine örnek olarak gösterilebilir (Yaman ve Küçükşen, 2018: 250). Bunlara dilekçe, sosyal medya, yuvarlak masa toplantıları, telefon, planlama çemberleri ve gelecek atölyeleri de eklenebilir (Çukurçayır, 2012: 142-163).

Katılımcı yönetimin kent düzeyinde ele alınması önemlidir. Çünkü demokratik değerlerin ortaya çıkışında rol oynayan kentler, artık insanların daha fazla yaşamaya başladığı ve yönetici konumundakilerden daha çok talep eden ve eleştiren bir boyuta evrildiğini söylemek mümkündür. Kent düzeyinde katılım çeşitli toplumsal sınıfların kararlara doğrudan veya dolaylı olarak dâhil edilmesiyle mümkün olabilir. Kentte yaşayanların kentteki kararlara ve politikalarda söz sahibi olabilmeleri beklenmektedir. Bu nedenle kadınların, gençlerin, çocukların, engellilerin, yaşlıların ve hatta göçmenlerin de karar süreçlerinde seslerini duyurabilmelerine ihtiyaç vardır. Bunlar ve diğer kesimlerin kent yönetimleri içerisinde en fazla yerel yönetimler bünyesinde yönetime katılmaları söz konusu olabilmektedir. Bunun dışında kent yönetiminde merkezi yönetimin taşra örgütleri, siyasi partiler, meslek odaları, üniversiteler, özel sektör, STK'lar, sendikalar, medya ve kalkınma ajansları gibi kurumlarda halkın süreçlere katılımına imkân tanıyabilen diğer aktörlerdir. Bu önemli aktörleri aynı çatı altında bir araya getirebilen katılım araçları arasında en önemlisi, demokrasinin atardamarları olarak ifade edilen ve beşikten mezara kadar yerel hizmetleri sunmaya çalışan belediyeler bünyesinde kurulan kent konseyleridir. Belediyeler, katılımcı kent yönetimleri arasında en önemli kurum olarak karşımıza çıkmakta ve kent konseyleri konusunda da sorumluluk almaktadırlar.

3. Kent Konseyleri

1980'li yıllardan itibaren yaşanan neo-liberalleşme ve globalleşme süreci pek çok boyutu olduğu gibi yönetsel boyutu da etkileyerek köklü dönüşümlerin oluşmasına neden olmuştur. Geleneksel yönetim anlayışının modası geçmiş temel ilkelerinden, yeni ve modern yönetim anlayışının yurttaş odaklı, katı olmayan, daha açık ve şeffaf, denetimi esas alan, hesap

verebilir, katılımcı ve yönetim esaslı anlayışına keskin dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm, yeni yönetim anlayışında reformların ve yeniden yapılanmanın temelini oluşturmuştur. Hem demokrasi hem de yönetim yaklaşımlarında yaşanan köklü dönüşümlerin yönüne bakıldığında, vatandaş odaklılık ve katılımcılık ilkeleri öne çıkmaktadır. Burada vatandaşlara mesafe olarak en yakın coğrafi birimler olan yerel yönetimlerin işlevleri ve yerel yönetimler içerisinde belediyelerin konumu katılımına yönelik kurumsal boyutu meydana çıkarmıştır. Katılım için temel alan kurulduğuna göre, katılımı artıracak araçların da oluşturulması önemli bir ihtiyaçtır. Son yirmi otuz yıldır bu ihtiyacı karşılayan demokratik yapıların başında kent konseyleri gelmektedir. 1990'lı yıllar itibarıyla Yerel Gündem 21'in bir parçası ve alternatif bir demokrasi platformu olan kent konseyleri; katılım, birlikte yönetim, ortak akıl, farkındalık oluşturma gibi amaçları ile yerelde katılımın benimsenmesini hedefleyen oluşumlardır (Yaman ve Küçükşen, 2018: 66). Halkın taleplerinin karar alıcı yapılara doğru, hızlı ve etkin ulaşmasını sağlayan ve köprü görevi üstlenen kent konseyleri, felsefi dayanak noktası olarak kendine yerel toplumsal sermayeyi harekete geçirmeyi seçmiştir (Ulusoy ve Tekdere, 2015: 176; Toprak, 2011: 10).

Kent konseyleri, kent halkı için uygun katılım ortamı sağlamaktadır. Öte yandan, kent konseyleri kentte uzlaşmacı ve katılımcı bir kültürün benimsenmesine katkı sunmaktadır (Deniz, 2013: 399). Kent konseyinin temel işlevleri arasında yönetim ve katılımcı demokrasiyi benimsetme, katılım, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı geliştirmesi, kentin ve kentte yaşayanların hak ve hukukunun korunması vardır (Çelik, 2013: 216). Öte yandan kent konseyleri, merkezi yönetim ve taşra örgütleri, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, mesleki odalar, işletmeler ve üniversiteler gibi aktörleri, belli konular bağlamında ve ortaklıklara dayalı çalışma modeli ekseninde bir araya getirerek, çok aktörlü, çok faktörlü çalışma kültürünü geliştiren yapılar olarak dikkat çekmektedir (Bulut, 2013: 86-87). Kent konseyleri, demokrasinin atardamarlarıdır. Bu atardamarı pompalayan kan ise politik varoluşun sürekli bir biçimi olan çokluktur (Sarıbay, 2015: 12).

Kent konseyleri, katılımı önemseyen ve yerel demokrasinin gelişimine odaklanan pek çok ülkede farklı adlandırmalarla da olsa kamu yönetimi disiplini ve demokrasi anlayışının temel yapıları arasına girmeyi başarmıştır. Türkiye'de de kent konseyleri, 2000'li yıllara girmeden önce Yerel Gündem 21 yapılarının altında çeşitli deneyim örnekleri (İzmir, Urla, Aliğa, Bursa, Çanakkale, Milas, Antalya) ve farklı adlandırmalarla (kent kurultayı, kent danışma meclisi, kent platformu, kent parlamentosu, kent meclisi vb.) ile karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram sonraki süreçte genel bir adlandırma olarak kent konseylerine evrilerek, yasalarda yer almaya başlamasıyla sayısı

gittikçe artmıştır (Bulut, 2013: 89; Erdemalp, 2005: 66). Türkiye’de kent konseyleri üzerine oldukça önemli bir yasal zemin ve yirmi yıldan fazladır yavaş yavaş ilerleyen tarihsel bir deneyim bulunmaktadır.

4. Türkiye’de Kent Konseylerinin Genel Çerçevesi

Bu bölümde Türkiye’deki kent konseylerinin yasal mevzuatı incelenerek, idari ve mali yapının temel dinamikleri ortaya konulacaktır.

4.1. İdari Yapı

1990’lı yıllardaki Yerel Gündem 21 (YG21) çalışmaları ile birlikte kent konseyleri kurulmaya başlanmıştır. 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesinde “*kent konseyi*” ilk kez düzenlenmiştir. Bu kanuna göre; kent konseyleri kentsel alanda bilinç ve duyarlılık oluşturma, hak ve hukuku koruma, çevresel sürdürülebilirliği ve kalkınmayı, hesap verebilirliği, katılımı, saydamlığı, sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamaya çalışmaktadır. Bu noktada 76. maddenin içerisinde kent konseylerine katılım sağlayabilecek aktörler olarak belediyeler, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sendikalar, noterler, siyasî partiler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, ilgili sivil toplum örgütleri ve mahalle muhtarları temsilcileri ile diğer ilgili katılımcılar sayılmaktadır. Belediyelere diğer aktörlerle birlikte kent konseyi ve faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlama görevi tanınmıştır. Yerel yönetimler yasalarındaki bu temel dayanaktan yola çıkarak, 2006 yılında Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “*Kent Konseyi Yönetmeliği*”, tüm belediyelerde kent konseylerinin kuruluşunu, görev ve sorumluluklarını, organlarını, ilkelerini ve çalışma esaslarının temel çerçevesini hazırlamıştır. Bu yasal düzenleme ve yönetmelikle birlikte kent konseyleri konusunda artan bilinçlenme ve kurumsal destek veya zorunlulukla beraber kent konseylerinin sayısında artış görünmüştür.

Kent Konseyi: Yönetmelikte (Md. 4) kent konseyi, merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrilik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetim mekanizmaları olarak tanımlanmaktadır.

Kent Konseyinin Kuruluşu ve Üyeleri: Kent konseyleri belediye yönetimi olan yerlerde kurulmaktadır. 5 yılda bir yapılan yerel seçim sonuçlarını izleyen 3 ay içinde oluşturulmaktadır (Md. 5). Kent konseyi, ortaklık anlayışı

çerçevesinde şu kişi, kurum ve kuruluş temsilcilerinden meydana gelmektedir (Md. 8):

- Mahallin en büyük mülki idare amiri veya temsilcisi,
- Belediye başkanı veya temsilcisi,
- Sayısı 10'ı geçmemek üzere illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar tarafından belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri,
- Mahalle sayısı yirmiye kadar olan belediyelerde bütün mahalle muhtarları, diğer belediyelerde belediye başkanının çağrısı üzerine toplanan mahalle muhtarlarının toplam muhtar sayısının yüzde 30'unu geçmemek ve 20'den az olmamak üzere kendi aralarından seçecekleri temsilcileri,
- Beldede teşkilatını kurmuş olan siyasi partilerin temsilcileri,
- Üniversitelerden ikiden fazla olmamak üzere en az bir temsilci, üniversite sayısının birden fazla olması durumunda her üniversiteden birer temsilci,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, baroların ve ilgili dernekler ile vakıfların temsilcileri,
- Kent konseyince kurulan meclis ve çalışma gruplarının birer temsilcisi.

Kent konseyi genel kurulu, ilk toplantısını belediye başkanının daveti üzerine yapar. Bu ilk toplantıda en az 3 kişiden oluşan divan kurulu seçilir. Divan kurulunun belirlenmesi sonrasında diğer organlar olan kent konseyi başkanı ve kent konseyi yürütme kurulu seçilmektedir (Md. 5).

Kent Konseyinin Görevleri: Kent konseylerinin katılımcı, yönetim temelinde, ortaklık anlayışı çerçevesinde önemli görevleri bulunur. Kent Konseyi Yönetmeliği bu görevleri şu şekilde sıralamıştır (Md. 6):

- Yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşehrlik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışının benimsenmesini sağlamak,
- Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve bu konuda ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik planların hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,
- Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmaya katkıda bulunmak,

- Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek,
- Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek,
- Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,
- Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı kentin yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek,
- Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak,
- Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak,
- Kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak,
- Kent konseyinde oluşturulan görüşlerin değerlendirilmek üzere ilgili belediyeye gönderilmesini sağlamaktır.

Kent Konseylerinin İlkeleri ve Temel Değerleri: Kent konseylerinin yerelde çeşitli amaçları ve hedefleri doğrultusunda çalışması beklenir. Ayrıca çalışmalarında veya faaliyetlerinde birbirinden farklı ilke ve değeri gözetirler. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir (Md. 7):

- YG21 süreci kapsamında, kentine sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık ilkelerinin bütünlüğünde, kentlerin yaşanabilir bir geleceğe taşınmasına katkıda bulunmak,
- Türkiye Cumhuriyeti Devletinin imzaladığı ve onayladığı Birleşmiş Milletler Zirveleri ile diğer uluslararası sözleşmelerde kent ve kent yaşamına yönelik temel ilkeleri hayata geçirmek,
- Kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini ön planda tutmak,
- Kent konseyi, uluslararası gelişmeleri ve ülke koşullarını gözeterek, tarafsız bir yaklaşımla görüş ve önerilerini oluşturmak,
- Katılımcılığı ve ortak akla dayanan uzlaşmayı esas almak,

- Değişimi ve yenilikleri önceden fark ederek sonuç odaklı çalışma kültürünü benimsemektir.

Kent Konseylerinin Organları, Kararları ve Örgütsel Yapısı: Kent konseyi dört temel organdan oluşmaktadır. Bunlar; genel kurul, yürütme kurulu, meclisler ve çalışma grupları ile kent konseyi başkanı şeklindedir (Md. 9). İlk organ olan genel kurul, kent konseyinin en yetkili organıdır. Genel kurul, yılda en az iki defa olmak üzere salt çoğunlukla toplanmaktadır. Kent konseyi başkanı, genel kurula başkanlık etmektedir. Başkanın bulunmaması halinde yürütme kurulunun en yaşlı üyesi toplantıya başkanlık eder. Genel kurul; diğer organların seçim ve çalışma esaslarını uygulama yönergeleri ile belirlemektedir (Md. 10). İkinci organ olan yürütme kurulu, en az yedi kişiden oluşmaktadır. Yürütme kuruluna kent konseyi başkanı, bulunmaması halinde yürütme kurulunun en yaşlı üyesi başkanlık etmektedir. Yürütme kurulu, genel kurulun gündemini tespit etmektedir. En önemli görevi ise genel kurul tarafından oluşturulan görüşleri belediyeye sunarak ve uygulamayı izlemektir (Md. 11). Yürütme kuruluna başkanlık eden kent konseyi başkanı, genel kurul tarafından seçilir. Kent konseyi başkanının görev süresi, ilk dönem için iki yıl, ikinci dönem için üç yıldır. Kent konseyi başkanının seçimi, kent konseyinin ilk toplantısının birinci birleşimde tamamlanması gerekir. Kent konseyi başkanının izin, hastalık veya başka bir sebeple görevi başında bulunmadığı hallerde, bu süre içinde kendisine yürütme kurulunun en yaşlı üyesi vekâlet etmektedir (Md. 11). Kent konseyleri, görev alanına giren konularda meclis ve çalışma grupları oluşturabilir. Meclislerin ve çalışma gruplarının çalışma usul ve esasları genel kurulca belirlenmektedir. Meclislerde ve çalışma gruplarında oluşturulan görüşler, kent konseyi genel kurulunda görüşülerek kabul edildikten sonra değerlendirilmek üzere ilgili belediye meclisine sunulmaktadır (Md. 12).

Kent konseyi bulunmayan belediyelerde ilk toplantı, belediye başkanının çağırısı ile yapılmaktadır (Geçici Md. 2). Kent konseyi ilk toplantısını, belediye başkanının çağrı yazısında bildirilen gündemle, ilan edilen yer ve tarihte yapmaktadır. Bu toplantıda yürütme kurulu oluşturulmaktadır (Geçici Md. 3). Kent konseyi organları, belirlenen yer ve zamanlarda üye tam sayısının salt çoğunluğu ile olağan olarak toplanır ve katılanların salt çoğunluğu ile karar alır. Oylamada eşitlik çıkması halinde başkanın bulunduğu taraf çoğunluk sayılmaktadır. Genel kurul, yürütme kurulu başkanı tarafından doğrudan veya katılımcı sayısının üçte birinin teklifi üzerine olağanüstü toplantıya çağırılabilir (Md. 13). Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir (Belediye Kanunu, 5393, 76. Md.). Kent konseyi genel kurulunca oluşturulan görüşler, belediye meclisinin ilk toplantısında değerlendirildikten sonra belediye

tarafından kent konseyine bildirilir ve uygun araçlarla kamuoyuna duyurulur (Md. 14).

Kent konseyinde başkandan sonra en yetkili kişi genel sekreterdir. Kent konseyi genel sekreteri, belediye başkanı tarafından önerilen üç aday arasından yürütme kurulu tarafından seçilmektedir. Kent konseyi genel sekreteri, kent konseyine ait belirtilen görevlerin yerine getirilmesini koordine etmektedir. Meclisler, çalışma grupları ve benzeri yapılar arasındaki çalışma uyumunu ve koordinasyonu yürütmektedir. Genel sekreter, kent konseyi başkanına ve yürütme kuruluna karşı sorumludur (Md. 14). Kent konseyinin sekreteryası hizmetleri, ilgili belediye tarafından önerilecek ve yürütme kurulu tarafından kabul edilecek görevliler tarafından yerine getirilir. Sekreteryası hizmetlerini yürüten personel, bu çalışmalarında genel sekretere karşı sorumludur (Md. 15).

4.2. Mali Yapı

Kent konseyleri belediyeler tarafından oluşturulmaktadır. Bu sebeple mali açıdan özerk bir yapılanma değildir. Dolayısıyla kent konseylerinin bütçesi ve örgütteki kişilerin ödemeleri belediyeler tarafından sağlanmaktadır. Kent Konseyi Yönetmeliği 16. Maddesi bu açıklamaları destekleyici şekilde şu ifadeleri kullanmıştır: *“Belediyeler kent konseylerine, bütçelerinde ödenek ayırmak suretiyle aynı ve nakdi yardım yapar ve destek sağlar.”* Dolayısıyla kent konseyleri belediyelerin mali yapısına bağlıdır. İl özel idareleri ve köy yönetimlerinde böyle bir yapılanma söz konusu değildir. Belediyelere özgü bir yapılanmadır. Mali yapının sorumluluğu da belediyeleri ilgilendirmektedir.

5. Türkiye’de Kent Konseylerinin Başlıca Katkıları

Kent konseylerinin katılımcı kent yönetiminin oluşması sürecine önemli katkıları olmaktadır. Bu katkıları; katılım, politika, gündem, görünürlük ve yansıtma faktörleri şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Kent konseyleri, kentteki uygulamaları ve etkinlikleri izlemekte, rapor oluşturmakta, kamuoyuna bunları paylaşmakta, tartışma ortamı yaratmakta, mevcut sorunları çözümü ve geleceğini şekillendirme sürecine katkı sunmaktadır (Yaylı, 2012: 179).

Tablo 1: Kent Konseyinin Katkıları

Katkı	Katkı Faktörü	Açıklama
Katılımcılığı artırma ve özendirme	Katılımı benimseme	Kent konseyleri, Türkiye’de yerel ve kent düzeyindeki en önemli katılımcı mekanizma olarak halkın kararlara katılımını ve katılımcılığın demokratik bir araç olarak benimsenmesine imkân tanımaktadır.
Kent yönetimlerini politika sürecinde etkileme	Politikayı etkileme	Kent konseyleri, karar alıcı konumundaki kent yönetimlerinin politika üretme süreçlerine dâhil olarak stratejileri ve uygulamaları etkileyebilmektedir.
Yerel sorunları ve ihtiyaçları gündeme taşıma	Gündemi belirleme	Kentliler, kent konseyi aracılığıyla önem derecesi fark etmeksizin tüm sorunları ilgililere aktarma ve ihtiyaçları karar alıcı kişi ve kurumların gündemine taşıyabilmektedir.
Dezavantajlı grupların görünürliğini artırma	Görünürlük oluşturma	Kadın, çocuk, engelli, yaşlı, genç, azınlıklar ve göçmenler şeklindeki dezavantajlı gruplar, kent konseyi örgütünde yer alan çalışma grupları ve meclisler yardımıyla, kendilerini geliştirebilmekte ve kent yönetiminde kendilerini görünür kılabilirler.
Kentteki sorunlardan haberdar olunması	Yöneticilere sorunları iletme	Kent ölçeği büyüdükçe sorunlar artmaktadır. Yerel kent sorunlarından yönetim yapılarının haberdar olmama durumu, kent konseyleri sayesinde hızlıca ortadan kalmaktadır.

Kaynak: *Yazar tarafından oluşturulmuştur.*

6. Türkiye’de Kent Konseylerinin Temel Sorunları

Kent konseyleri, kentin yaşanabilirliğini sağlama ve demokratik gelişim sürecinde sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar, yasal mevzuattan kaynaklandığı gibi yöneticilerin/kent yönetimlerinin davranışları ve kararları ile yönetilenlerin demokratik katılım kültüründen de kaynaklanabilmektedir.

Tablo 2: Kent Konseylerinin Temel Sorunları

Sorunun Niteliği	Sorunun Açıklaması
Kararların icrai niteliği olmaması	Kent konseyleri kararları icrai değil iştisarı niteliktedir. Belediye meclisi tarafından konsey kararları dikkate alınmadığında herhangi bir dava konusu oluşmamaktadır (Yaylı, 2012: 193). Bu durum kent konseylerinin güçlü bir aktör haline gelmesini engellemektedir.
Mali ve idari açıdan özerk olunmaması	Kent konseyleri, mali ve idari yapı açısından belediyelere bağlıdır. Bu nedenle özerklikleri oldukça sınırlıdır. Bu durum kent konseylerini belediyelerin faaliyetlerini meşrulaştıran bir birime dönüşme riskini doğurmaktadır (Bulut, 2013: 127). Özerklik sorunu, mevcut kent konseyi potansiyelini sekteye uğratmaktadır.
Bütçe kısıtlamaları	Mali yapı belediyelere bağlıdır. Kent konseyine aktarılan bütçenin ödenek miktarları, oranları ve devamlılığın nasıl gerçekleşeceği ve hangi kıstaslara göre belirleneceği yapılabileceği noktasında pek çok belirsizlik vardır (Ulusoy ve Tekdere, 2015: 54-56). Kent konseyleri mevcut görevlerini mali kapasitesi ölçüsünde yerine getirebilir. Mali açıdan güçlü olmayan belediyelerin kendi organı niteliğinde olmayan kent konseylerine bütçe ayırması pek de mümkün gözükmemektedir.
Tanınırlık ve bilinirlik sorunu	Kent konseylerinin tanınırlığı ve bilinirliği düşüktür (Karakurt Tosun vd., 2015: 207). Halk kent konseyinin amaçları, faaliyetleri ve etkinliklerini bilmemekte, bu durum kent konseylerini belirsiz bir yapı haline getirmektedir.
Kuruluş sorunu	Kent konseylerinin kurulması belediye yasasında belirtilen yasal bir zorunluluktur. Ancak pek çok belediye bu yasal zorunluluğu uygulamaya dökmemekte, kanuna aykırı hareket etmektedir. Geray (2006: 24); sivil bir girişim olması sebebiyle kent konseyinin belediye yasasında yer almaması ve kuruluşunun yasal dayanağının yanlışlığına vurgu yapmaktadır.
Katılım isteksizliği/yetersizliği	Kent konseylerine katılım düşük kalmaktadır. Bu tanınırlık ve bilinirlik yanında halkın katılım kültürünü yeterince içselleştirememesi veya bu konuda isteksizliği etkili olmaktadır. Şahin (2015: 108); kent konseylerinin katılımcılık kapasitelerinin mevcut iktidar ilişkilerinden ayrı olarak düşünülmediğinden dolayı sınırlı kaldığını belirtmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kent konseyleri mevcut sorunlarının çözümü ve gerekli adımların atılması amacıyla iş birliği ve dayanışma yoluna gidebilmektedir. Bu yönde ortaya çıkan kurumların başında Türkiye Kent Konseyleri Birliği gelmektedir. Bu birlik ulusal ölçekte kent konseylerini bir iş birliği ve iletişim ağı içerisine alarak (Soygüzel, 2015: 91), kent konseylerinin sürdürülebilirlik temelinde geleceğe taşınmasına olanak sunmaktadır.

6. Sonuç ve Çözüm Önerileri

Yeni kamu yönetimi (devlet yönetimi) anlayışında katılım ana yönetim fonksiyonlarından biri haline gelmiştir. Yeni kamu yönetim anlayışı iyi yönetim temelinde katılımı şart koştukça, bu yolla toplumun farklı kesimlerini katı merkezîyetçi yönetim karşısında güçlü kılmaya ve demokrasiyi yönetim yaklaşımına eklemeyi amaç edinmektedir. Yerel yönetimler bu noktada hem demokratik olmaları hem de halka en yakın kent yönetimi olmaları sebebiyle ön plana çıkmaktadırlar. Katılımcılık, yeni yönetim anlayışında yerel yönetimler bünyesinde daha fazla ortaya konulabilmektedir. Bu nedenle ülkemizde 2000'li yıllar itibarıyla belediyeler çatısı altında kuruluşu zorunlu tutulan kent konseyleri bu yeni anlayışının bir yansıması olarak karşımıza çıkmıştır. Sayıları her geçen gün artan kent konseyleri, toplumun çeşitli kesimlerini ortak akıl çerçevesinde bir araya getirerek, yaklaşık yirmi yıldır katılım ve demokrasi aracı olarak dikkate değer faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Kent konseyleri, kent yönetimlerine ve kentte yaşayanlara önemli katkılar ve faydalar sağlamakta, yönetim anlayışını olumlu yönde etkilemektedirler. Ancak kent konseyleri gibi yapıların başarısı çetrefilli ve karmaşık pek çok etkene bağlıdır. Öncelikte halkın talep etme, hakkını arama ve eleştiri de bulunma kültürüne veya bilincine sahip olması gerekir. Bu etken kent konseylerinin başarısı doğrudan doğruya etkilemektedir. Kent konseyi sivil bir hareket olarak aşağıdan yukarıya özerk bir yapı haline gelmelidir. Öte yandan, kent yönetimlerinin kent konseylerini kurma ve işlevsel hale getirme konusunda ülkemizde ciddi çelişkileri olduğu, kent konseylerinin sayısının oldukça sınırlı ve tanınırlığının düşüklüğünden belli olmaktadır. Kent konseylerinin yasal açıdan güçlendirilmesi, idari ve mali özerklik konusunun netleştirilmesi önem arz etmektedir. Kent konseyi, belediyenin veya yerel seçilmiş iktidarın bir arka bahçesine veya meşrulaştıran bir aracına dönüştürülmemelidir. İlerleyen süreçte kent konseyi konusunda yasal, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan olumlu ve sorun giderici adımların atılması bir zorunluluktur.

7. Kaynakça

- Bulut, Tahsin (2013), Şeffaf, Katılımcı ve Etkin Kent Yönetimi İçin Kent Konseyleri, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Çelik, Abdullah (2013), Kent Yönetimi Bağlamında Kent Konseyinin İşlevleri Üzerine Bir Değerlendirme, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(2), ss.215-229.
- Çukurçayır, M. Akif (2012), Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, 4. Baskı, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- Deniz, Taşkın, (2013), Kentleşme, Yerel Gündem 21 ve Kent Konseyleri, Turkish Studies, 8(12), ss.391-402.
- Emrealp, Sadun (2005), Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler, UNDP ve IULA-EMME, 2. Baskı, İstanbul.
- Eren, Veysel ve Kılıç, Selim (2008), Yönetim-Yurttaş İlişkileri Bağlamında Yurttaşların Yerel Yönetime Katılımı ve Niğde İli Uygulaması, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), ss.41-57.
- Fişek, Kurthan (1977), Yönetim, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Geray, Cevat (2006), Kent Konseyi Konulu Toplantı Raporu, Türkiye Belediyeler Birliği ve Konrad Adenauer Vakfı, Ankara.
- Karakurt, Tosun, Keskin, E. Battal ve Selimoğlu, Emel (2015), “Bursa Kent Konseyi’nin Bilinirliğinin Araştırılması”, II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, (Ed. Enes. B. Keskin ve Elif K. Tosun), Bursa, ss.206-220.
- Kent Konseyi Yönetmeliği (2006), Resmi Gazete- 26313, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10687&MevzuatTur=7&MevzuatTer-tip=5>
- Sarıbay, A. Yaşar (2015), “Demokrasinin Felsefesi, Kent, Katılımcı Demokrasi”, II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, (Ed. Enes. B. Keskin ve Elif K. Tosun), Bursa, ss.7-12.
- Soygüzel, Hasan (2015), “Kent Konseyleri Arasında İletişim ve İş Birliği: TKKB Örneği”, II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, (Ed. Enes. B. Keskin ve Elif K. Tosun), Bursa, ss.76-91.
- Şahin, S. Zafer (2015), “Kent Konseylerinin Katılımcılık Kapasitesinin Değerlendirilmesi: Ankara Örneği”, II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, (Ed. Enes. B. Keskin ve Elif K. Tosun), Bursa, ss.92-110.
- Toprak, Zerrin (2011), “Kent Konseyleri Kuruluş Felsefesi ve Uygulama Temelleri” (5-13), Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, (Ed. Enes Battal Keskin), 6-7 Mayıs, Bursa, ss.48-75.
- Ulusoy, Ahmet ve Tekdere, Mustafa (2015), “Kent Konseylerinin Mali Kısıtları”, II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, (Ed. Enes. B. Keskin ve Elif K. Tosun), Bursa, ss.48-75.

- Yaman, Murat ve Küçükşen, Murat (2018), Yerel Demokrasinin Gelişimi Sürecinde Kent Konseylerinin Rolü ve İşlevselliği: Bursa ve Yalova Kent Konseyi Örneği, *İşletme, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), ss.64-85.
- Yaman, Murat ve Küçükşen, Murat (2018), Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi Açısından Yerel Katılımın İncelenmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, ss.247-259.
- Yaylı, Hasan (2012), “Yönetimden Yönetişime Geçişte Bir Halk Katılımı Yolu Olarak Kent Konseyleri”, *Kamu Yönetimi ve Siyaset Biliminde Karar Verme*, (Ed. Özgür Önder ve Fatih Kırıışık), Orion Kitabevi, Ankara, ss.169-197.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005), Resmi Gazete-25874, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Cumhuriyet'ten Günümüze Büyük Depremler ve Konut Politikaları¹

İpek Sürmeli Söğüt²

Özet

Türkiye, jeolojik konumu nedeniyle tarih boyunca birçok büyük depremle karşı karşıya kalmıştır. Bu depremler sonucunda ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri ise barınma ihtiyacıdır. Cumhuriyet'ten günümüze uygulanan konut politikalarının, depremlerden önce tedbir almak yerine, genellikle felaket sonrasında devreye girdiği görülmektedir. Deprem sonrası barınma sorunu genellikle konteyner, çadır, prefabrik evler ve kira yardımları gibi geçici çözümlerle hafifletilmeye çalışılmaktadır. Ancak, ev sahibi olmayan depremzedeler bu süreçte daha büyük sıkıntılar yaşamaktadır ve deprem sonrası konut krizinin derinleşmesine sebep olmaktadır.

1999 Marmara Depremi'nin ardından bazı yasal düzenlemeler yapılmış olsa da, konut sorunu etkin bir şekilde çözülememiştir. 2012'de çıkarılan ve Kentsel Dönüşüm Kanunu olarak bilinen 6306 Sayılı Kanun ile 2023'te Kahramanmaraş depremleri sonrası kabul edilen yeni kanun değişiklikleri, topluma fayda sağlamaktan ziyade, belirli kesimlerin rant elde etmesine yönelik eleştirilerle karşılaşmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin konut politikalarının etkinliği ve adaleti üzerine derin soruları gündeme getirmektedir.

1. Giriş

Türkiye, jeolojik konumu nedeniyle Kuzey Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Batı Anadolu deprem kuşakları üzerinde yer almaktadır. Ayrıca Türkiye yüzölçümünün %42'si birinci deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır (ahder.org, 2010). Tarih boyunca pek çok kez deprem felaketi ile karşılaşan Türkiye'nin birinci deprem kuşağı üzerinde bulunması gelecekte de depremler ile karşılaşacağının önemli bir göstergesidir. Bununla birlikte deprem felaketi

- 1 Bu çalışma, 22-24 Kasım 2023 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen 8. Kent Araştırmaları Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.
- 2 Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoglu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ipeksurmeli@kmu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2402-590X

yaşanmadan önce alınacak önlemlerle deprem felaketinin yıkıcı etkilerini en aza indirmek mümkündür. Çünkü yaşanan deprem felaketleri sonrasında yıkılan veya hasar gören binalar, depremzedelerin ciddi bir barınma sorunuyla karşılaşmasına neden olmaktadır. Cumhuriyet'ten günümüze Türkiye'de uygulanan konut politikalarının, afet risk yönetimi çerçevesinde proaktif önlemler almaktan ziyade, kriz yönetimi anlayışıyla felaketler sonrası devreye sokulduğu gözlemlenmektedir. Deprem gibi afetler karşısında riskin azaltılması ve yönetilmesine yönelik uzun vadeli planlama ve hazırlık eksikliği, konut politikalarının genellikle reaktif bir yaklaşıma dayanmasına yol açmıştır. Bu durum, depremler öncesinde gerekli önleyici tedbirlerin alınmaması ve yapı stokunun güçlendirilmemesi sonucunda, felaket sonrası barınma krizlerinin derinleşmesine neden olmuştur. Kriz yönetimi kapsamında, acil barınma ihtiyacı konteynerler, çadırlar, prefabrik yapılar ve kısa süreli kira yardımları ile geçici olarak çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak bu yaklaşım, afet risk yönetiminin bütüncül ve sürdürülebilir stratejilere dayanmaması nedeniyle, uzun vadede kalıcı konut politikalarının geliştirilmesini engellemektedir. 2011'de Van'da yaşanan depremden sonra 2012 yılında Kentsel Dönüşüm Kanunu olarak bilinen *6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun*'un yürürlüğe girmesi olumlu bir gelişme olarak görülse de deprem riski bulunan binaların yıkılıp yeniden yapılması amacını taşıyan bu kanun, uygulamada gerçekte afet riski taşıyan alanlardan ziyade rant elde edilmek istenen alanların dönüştürülmesi şeklinde vuku bulmuştur. Benzer şekilde, 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinin ardından kabul edilen "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi"nin de, afet sonrası barınma sorunlarına bütüncül çözümler üretmek yerine, belirli çıkar gruplarına rant sağlayan düzenlemeler içerdiği eleştirileri gündeme gelmiştir. Bu kanunun toplumsal fayda yaratma amacından saparak, konut krizi ve deprem sonrası yeniden inşa süreçlerinde adaletsizlikleri derinleştirdiği ve kaynakların belli kesimlerin çıkarlarına yönlendirildiği iddiaları öne çıkmaktadır.

Konutun insani bir gereksinim ve hak olmasının dışında ekonomik bir yönü de mevcuttur. İnşaat sektörü başta olmak üzere buna bağlı birçok sektörle birlikte ekonominin lokomotif sektörlerinden birini konut sektörü oluşturmaktadır. Emek yoğun özelliği ile istihdam aracı da olan konut, ekonomi açısından önemli bir kamu politikası alanıdır. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren yönetimler, konut sorununa farklı dönemlerde farklı politikalar üretmişlerdir (Ulusoy, 2020: 87-88). 1923-1950 arası dönem, ulus devletleşme sürecinde Ankara'nın başkent olması ile devlet memurlarının konut sorununa yönelik politika üretilen döneme, 1950-1980 yılları arası ise tarımda makineleşmeye geçilmesi ile

kırdan kente göçün artması sonucu ortaya çıkan kentleşmeye çözüm olarak konut politikalarının şekillenmesine işaret eder (Çoban, 2012: 77-83). 1980’li yıllardan sonra devlet, neoliberal politikalar ile konut üretiminden büyük oranda çekilerek kanuni düzenlemeler ile piyasa için konut üretir hale gelmiştir (Polat ve Kartal, 2018: 64). Bu dönemde piyasa mekanizmalarının ön plana çıktığı bir konut düzeni hâkim olmuştur. Bu durum depremler sonrası konut politikasına da yansımıştır.

Türkiye’de konut piyasasının temel konut üreticilerini kamu (TOKİ vb., yerel yönetimler) ile özel sektör oluşturmaktadır (Uğurlar, Özelçi Ecerel ve Gürel Üçer, 2018: 804). 2003 yılında yapılan düzenlemelerle yetki alanı genişleyen TOKİ’ye afet konutları üretme yetkisi de verilmiştir. Ancak neoliberal politikaların etkisiyle gerek kamu gerekse özel sektör tarafından üretilen konutların kar maksimizasyonu nedeniyle düşük gelirli kesimlerin ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine ya da talebin arzı aşmasıyla ortaya çıkan fiyat artışı neticesinde orta ve düşük gelirli kesimlerin konut bulmada ve güvenli barınmada zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum toplumsal eşitsizlikleri ortaya çıkarmaktadır ve düşük gelirli kesimleri konut piyasasında dezavantajlı hâle getirmektedir.

Çalışma, Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihinde yaşanan büyük depremler ve uygulanan konut politikaları ile yaşanan konut krizini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışmada; Cumhuriyet tarihinin hemen başında meydana gelen 1924 Erzurum Depremi ve ciddi can ve mal kayıplarına sebep olmaları nedeniyle 1939 Erzincan Depremi, 1992 Erzincan Depremi, 1999 Marmara Depremleri, 2011 Van Depremi ve son olarak yaşadığımız 2023 Kahramanmaraş Depremleri ile uygulanan konut politikaları incelenmiştir. Ayrıca bu çalışma, geçmiş deneyimlerin ışığında, gelecekte karşılaşılabilecek muhtemel depremlerle mücadelede daha etkili ve sürdürülebilir konut politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunması nedeniyle öneme sahiptir.

Çalışma, Türkiye’de Cumhuriyet’ten günümüze depremzedelerin barınma sorununun incelenmesini ele aldığından çalışmada literatür taraması ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bu sebeple konuya ilişkin makale, kitap, gazete, rapor ve istatistiki verilerden yararlanılmıştır. Tarihi bir akış içerisinde deprem felaketleriyle mücadeleye ilişkin konut politikaları ile ilgili kanuni düzenlemelere de yer verilmiştir. Deprem, konut, barınma, geçici barınma, kalıcı yerleşmeler anahtar kelimeleri ile literatür taranmıştır. Cumhuriyet’ten bugüne kadar yaşanan depremlerle ilgili olarak Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü veri tabanı başta olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı’nın Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı web sitesinden veri toplanmıştır. Depremlerin büyüklüğünün 7

civarı olması ile yıkılan bina sayısının fazla olması örneklemin seçilmesindeki etkenlerdir.

2. Depremler ve Konut Politikaları

Volkanik faaliyetlerinin ya da tektonik kuvvetlerin etkisiyle yer kabuğunun kırılması neticesinde ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar şeklinde yayılarak yeryüzünü ve geçtiği ortamı kuvvetle sarsması olayına deprem denilmektedir (afad.gov.tr). Depremler, şiddet derecelerine göre sınıflandırılacak olursa, şiddetli depremlerin olduğu bölgeler, hafif deprem sahaları ve depremsiz ya da zararsız çok hafif deprem bölgeleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Türkiye ise şiddetli depremlerin olduğu bölgeler arasında yer almaktadır (Sür, 1993: 53-54). Ayrıca Türkiye, Azor Adaları'ndan başlayarak Güneydoğu Asya'ya değin uzanan Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır (Özmen ve Nurlu, 1999: 32). Türkiye'nin ülke yüzölçümünün %42'si birinci deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır ve aktif bir tektonik yapı içerisinde bulunmaktadır (Akyıldız, Şafak, Özcan ve Sert, 2023: 5). Aşağıdaki tablo 1'de çalışmada yer verilen depremler büyüklüğü, hayatını kaybeden, yaralı, yıkılan bina sayısı gösterilmiştir. 1992 Erzincan Depremi ile 1999 Düzce Depremi'nde yıkılan bina sayısı ile ilgili net bir veriye ulaşılamamıştır.

Tablo 1. Cumhuriyet'ten Günümüze Yaşanan Büyük Depremler ile İlgili İstatistikî Veriler

Depremler	Büyüklük	Hayatını Kaybeden	Yaralı Sayısı	Yıkılan Bina Sayısı
1924 Erzurum Depremi	6,8	212	720	6.300
1939 Erzincan Depremi	7,9	32.968	100.000	116.720
1992 Erzincan Depremi	6,8	653	3.850	-
1999 Gölcük Depremi	7,8	18.873	48.901	73.342
1999 Düzce Depremi	7,5	845	4.948	-
2011 Van Depremi	7,2	604	1.673	17.005
2023 Kahramanmaraş Depremi	7,7 ve 7,6	50.783	115.353	37.984

(Ergünay ve Özmen, 2013: 2; Ergünay, 2011: 2; koeri.boun.edu.tr, 2023; T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1993: 3

Cumhuriyet tarihinde ilk olarak 13 Eylül 1924 tarihinde yaşanan Erzurum depremi ile afetlerde gelişen olaylara müdahalede iş birliği, kurumsal yapılanma ve koordinasyonun önemi belgelenmiştir. 212 kişinin hayatını kaybettiği, 720 kişinin yaralandığı, 6300 yapının yıkılıp kullanılamaz bir hale geldiği bu depremde Türkiye, yıllardır süren savaş ve işgallerden yeni çıkmıştı ve bu konu

ile ilgili herhangi bir kanuni düzenlemeye sahip değildi. Atatürk o dönemde deprem bölgesine giderek yerel yöneticilerle yapılması gerekenleri planlamış ve hükümetten gerekli kanuni düzenlemelerin yapılmasını istemiştir. Hükümet, Mustafa Kemal Atatürk'ün önerilerini kapsayan bir kararname çıkarmıştır. Başkanlığını Vali'nin yaptığı belediye başkanı, bölgedeki komutanlar ile kentteki kamu kuruluşlarının yetkililerinin katıldığı “Deprem Felaketzedeleri Komisyonu” oluşturulmuştur. Kararnameye göre, depremzedeler için zeminlik ve evlerin yapılması, IX. Kolordu birliklerinden 1000 erin üç istihkâm taburu ile yapılacak olan zeminlik ve evlerin inşasında görevlendirilmesi, IX. Kolordu'nun Sarıkamış ormanlarından inşaatlarda kullanılmak üzere ağaç kesip kereste haline getirmek için görevlendirilmesi, kendisi evini yapmak isteyenlere her türlü inşaat desteğinin sağlanması konuları ele alınmıştır (Ergünay, 2011: 2).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılından 1940'lı yılların ortalarına değin doğal afetlere yönelik iyileştirme ve müdahale faaliyetleri “Türkiye Kızılay Derneği” aracılığıyla yürütülmüştür. Arama kurtarma çalışmaları bu dönemde askeri birlikler ve yerel halk tarafından sürdürülmüş, depremden etkilenen halkın gereksinimleri ise Kızılay bünyesinde bulundurulmuş imdat komitelerince giderilmiştir. Kızılay'ın organize ettiği komiteler aracılığı ile Valilerin başkanlığında kısa ve uzun süreli iyileştirme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetleri gerçekleştirmek için gereken finansal destek ise merkezi hükümetçe aktarılan kaynaklar ile yardımlar ve iç ve dış bağışlardır (Gökçe ve Tetik, 2012).

27 Aralık 1939 tarihinde Erzincan'da yaşanan depremde 32.968 kişi hayatını kaybetmiş, 116.720 bina yıkılmıştır (koeri.boun.edu.tr, 2023). Yaşanan şiddetli deprem nedeniyle Erzincan dışında birçok kentte de önemli derecede hasar oluşmuş ve çok sayıda kişi enkaz altında kalmıştır. Erzincan Valisi Osman Nuri Tekeli'nin durumu özetleyen raporunda sağ kurtulanların kapalı yerlere yerleştirilemediği için sağlık durumlarının tehlikede olduğu belirtilmiştir. Ankara'da depremin durumu ve boyutu anlaşıncı TBMM Reisi Abdülhalik Renda başkanlığında bir “Milli Yardım Komitesi” oluşturulmuştur. Erzincan ve depremden etkilenen civar kentlere çadır, battaniye, kıyafet ve nakdi yardım gönderilmiştir. Milli Yardım Komitesine yapılan yardımlar da Kızılay'a aktarılmıştır. Alınacak tedbirlerin başında mevsimin kış olmasından dolayı depremzedelerin yıkılmamış evlerde misafir olarak barındırılması ve bu mümkün değilse en yakın depremden zarar görmemiş kent, kasaba ve köylere depremzedelerin nakledilmesi gelmektedir (Yüksel, 2001: 251-256). Deprem sonrası geçici yerleşmelerin bir plan program dâhilinde olmadığı depremzedelerin depremden zarar görmemiş yerlere göndermekle barınmalarının sağlandığı anlaşılmaktadır.

1939'da yaşanan 7,9 büyüklüğündeki Erzincan Depremi sonrası Erzincan'ın ilk imar planı yapılmıştır. Erzincan'ın Fırat Nehri ve demiryolunun güneyinde kalan alan eski yerleşim alanı iken bu depremten sonra kent, demiryolunun kuzey ve kuzeydoğusuna taşınmış, geçici iskân alanı olarak isimlendirilen bu alana prefabrike evler yapılmıştır (Gökçe ve Tetik, 2012). Depremzedelerin farklı yerlere gönderilerek iskân edilmesinin tek artısı kentte inşaat sürecinin hızlı bir şekilde ilerlemesini sağlamış, yeni kurulacak kentin imar ve inşâ süreci hızlanmıştır (Haçın, 2014).

Depremden bir yıl sonra 3 km karelik Trabzon şosesi alanına birer katlı barakalar yapılmıştır. Kızılay cemiyeti tarafından kurulan bu alana 11 bin kişilik nüfus yerleştirilmiştir. Kızılay mahallesinde de 30 adet dörder daireli memur konutları da yaptırılmıştır. Böylece depremzedelerin çadır hayatı da sona ermiştir (Akşam Gazetesi, 1940: 6). 1939 depremi sonrası Kızılay'ın aktif bir şekilde bu dönemde görev aldığı dikkat çekmektedir.

1940 yılında ilk deprem yönetmeliği yürürlüğe konmuştur (Soylu, 2017: 76). Depremlerin zararlarının azaltılmasına ilişkin çalışmalara Türkiye'de 1939 Erzincan Depremiyle ve 1942 Niksar-Erbaa, 1943 Adapazarı-Hendek, 1943 Tosya-Lâdik, 1944 Bolu-Gerede depremlerinin artarda olması ve çok sayıda can ve mal kayıplarının yaşanması neticesinde başlanmıştır. *4623 Sayılı Yersarsıntılarında Ervel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun* 1944 yılında yürürlüğe girmiştir ve Türkiye'de deprem riski ve tehlikesinin belirlenmesi, deprem zararlarının azaltılması hususunda merkezi ve yerel yönetimlerce nasıl örgütlenileceği, yapılaşma ile yerleşmelerin nasıl denetleneceğini ilk belirleyen kanuni düzenlemedir. Ancak bu kanun çıkarılmış olmasına rağmen yeterince uygulanamamıştır. Bu durumun nedeni ise büyük bir deprem gerçekleşikten ve deprem neticesinde beliren zararlar tanzim edildikten sonra zamanla bu konu üzerinde yeterince durulmamasından kaynaklanmaktadır. Türkiye, 1999 yılında yaşanan iki büyük deprem sonrası konunun önemini daha iyi anlamıştır. *4623 Sayılı Kanun*'un ilk maddesi gereğince 1945 yılında ilk resmi "Yersarsıntıları Bölgeleri Haritası" çıkarılmıştır (Özmen, 2012: 44; Türkoğlu, 2001: 146). 1947, 1948, 1963, 1972 yıllarında deprem tehlike haritaları güncellenmiştir. 1959 yılında bugün halen yürürlükte olan ve kısaca Afetler Kanunu olarak bilinen *7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun* çıkarılmıştır (Tercan, 2018: 106-110). *7269 Sayılı Kanun* yaşanan her bir afetten sonra yayınlanan özel kanunlardan ziyade bütüncül bir yaklaşımla afetlere yönelmeyi ve afetler yaşanmadan önce idarenin yapması gerekenleri sağladığından afet sonrası yaşanan etkileri en aza indirmeyi amaçlayan bir kanundur (Ersöz, 2023: 488).

13 Mart 1992 yılında 1939 Erzincan Depremi kadar olmasa da Erzincan'da 6,8 büyüklüğünde 653 kişinin hayatını kaybettiği, 850'si hastanede tedavi olması gereken 3850 kişinin yaralandığı 3 Trilyon TL'yi aşan bir ekonomik kayba neden olan deprem yaşanmıştır (T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1993: 3). 44.671 konuttan %30'u ağır hasara, %20'si ise orta hasara uğramış, %13'ü ise yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. Yardım çalışmaları depremin hafta sonu yaşanması, demir ve karayolunun hasara uğraması ve kış şartlarında eksi 15 derece soğuk gibi koşullar nedeniyle aksamıştır. Bu durum barınak sorununu iyice artırmış ve geçici barınmayı sağlayan çadırların eksikliği fark edilen ilk sorun olmuştur. 50.000 aile çadıra ihtiyaç duymaktayken ilk ay kente sadece 20.000 çadır getirilebilmiş ve çadır dağıtım merkezlerinde yaşanan kargaşa yalnızca askeri kuvvetlerle engellenebilmiştir. Bu durum karşısında Kızılay çadır dağıtım görevini Valiliğe devretmiştir. Çünkü sorun, Kızılay'ın çadır stokundaki eksiklikten kaynaklanmaktadır (Gökçe ve Tetik, 2012).

Depremden sonra emniyet görevlileri, eğitim ve sağlık çalışanlarının büyük bir kısmı başka kentlere tayin istemişlerdir. Erzincan'da barınma sorununun giderilmemiş olmaması ve hizmetlerin kesintiye uğramış olması nedeniyle bu talepleri kabul görmüş ancak yerlerine yakın zamanda kimse gelmediği için bu hizmetlerde aksamalar görülmüştür. Ülke ekonomik anlamda darboğazda olduğundan Afetler Fonu deprem sonrası ortaya çıkan yıkımı karşılamaya yetmemiştir. 1992 Erzincan Depremi'nden sonra Dünya Bankası'nın verdiği krediler başta olmak üzere büyük afetler sonrasında yabancı kaynak kullanımı yaygın hale gelmiştir. 1995 yılı sonuna kadar da TOKİ tarafından arıtma, atık su, çöp depolama, kooperatif konutlar, kentsel altyapı, hastane, işyeri, ahır, hayvan temini gibi işlerin %99'u tamamlanmıştır (Şengün, 2016: 863-865).

Bakanlık, binaları güçlendirme ve depreme dayanıklı inşaat işleri için İTÜ ve ODTÜ ile protokoller yapmıştır. Üniversitelerin uygulama sürecine girmiş olması bu projelerde çalışan elemanlarda önemli bir bilgi birikimi ve deneyim sağlamıştır. 7269 Sayılı kanunun hak sahipliğini tanımlamada, orta hasarlı binaları güçlendirmede, kiracıların sorunları çözmede yetersiz kaldığı anlaşıncı 1992 yılında 3838 Sayılı Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Vuku Bulan Deprem Afeti ile Şırnak ve Çukurca'da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun çıkartılmıştır. Kanunun 2. Maddesinde:

Deprem nedeniyle hasar gören,

a) İskân ruhsatı alınmış binalara ait 13.3.1992 tarihinden önce resmi şekilde düzenlenmiş satış vaadi senedine veya noterlikçe düzenlenmiş satış senedine sahip olanlara,

b) Fiilen oturulmasına rağmen iskân ruhsatı alınmamış konut sahipleri ile konut kooperatiflerinin üyelerine yalnız bir kooperatif ve bir tek üyelik için,

c) Ahır ve samanlık sahiplerine,

d) İşyeri sahiplerine,

7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunda belirtilen borçlandırma ve kredilendirme usulleri çerçevesinde hak sahipliği tanınmıştır (Kıral, 2001: 14).

1992 Erzincan Depremi sonrasında 7269 Sayılı kanunda yapılan bazı değişikliklerle yetinilmiş, konut politikasında kalıcı bir değişikliğe gidilmemiştir. Pek çok raporda zorunlu deprem sigortasının tüm konutlara yapılması gerektiği ve denetim mekanizmalarının eksikliği tartışılmış ancak 1999 Marmara depremlerine kadar kalıcı çözümlere gidilmemiştir (Soylu, 2017: 86).

1972 yılından beri yürürlükte olan Deprem Bölgeleri Haritası 1996 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından güncellenmiştir (Özmen ve Nurlu, 1999: 32). 1996 yılında ayrıca Deprem Zararlarının Azaltılmasına İlişkin Araştırma Merkezi kurulmuştur (Soylu, 2017: 87). Türkiye’de afet ile ilgili politikalar 1990’ların sonlarına kadar afet yaşandıktan sonra çalışmaların yapıldığı reaktif-yara sarma politikaları şeklindedir. Afetleri önlemeye yönelik çalışmaların önem kazanıp yoğunluk verildiği politikalar ise 1999 Marmara Depremleri sonrasına rastlamaktadır (Tercan, 2018: 108).

17 Ağustos 1999 tarihinde gece 03.02’de Kocaeli-Gölcük’te 7,8 büyüklüğünde deprem meydana gelmiştir. Deprem İzmit, Sakarya, Yalova ile İstanbul, Bursa ve Eskişehir kentlerinin bir kısımlarında da can ve mal kayıplarına yol açmıştır. Henüz bu depremin etkisi geçmeden 12 Kasım 1999 tarihinde Düzce’de 7,4 büyüklüğünde ikinci bir deprem daha gerçekleşmiştir. Kızılay, diğer kurum ve kuruluşlar, yardım ve hibelerle depremzedelere 162 çadır kenti kurulmuş, 165.239 çadır dağıtılmıştır. Dönemin Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile özel sektör ve bazı ülkelerden 39.253 prefabrike konut hibe olarak gelmiştir. Ayrıca farklı Bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarının sosyal tesislerinde de bazı depremzedelerin geçici olarak barındırılması sağlanmıştır (Gökçe ve Tetik, 2012).

17 Ağustos 1999’da yaşanan deprem sonrasında evleri yıkılanlar için birçok konut projesi yapılmıştır. Hasar tespit çalışmalarının tamamlanmasının ardından barınma sorununu gidermeye yönelik çadır, prefabrik binalar ve kalıcı konutları içeren üç aşamadan oluşan bir plan hayata geçirilmiştir. Çadır kentlerde ve prefabrik konutlarda depremzedeler yıllarca yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Hak sahibi olan depremzedeler Başbakanlığa bağlı Proje Uygulama Birimi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve Dünya Bankası tarafından yapılan konutlara

peyderpey yerleşmişlerdir. Hak sahibi olan depremzedeler uzun vadeli ödeme planlarının altına imza atarak yeni evlerine kavuşmuşlar, hak sahibi olmayanlar ise kısa bir süre kira yardımı aldıktan sonra kendi başlarının çaresine bakmak zorunda bırakılmışlardır. Kirasını zamanında ödeyemeyenlerin ise on beş gün içerisinde konutu boşaltması istenmiştir. Örneğin, konu zorunlu tahliyelerden dolayı yargıya taşınınca Arızlı Deprem Konutları'nın 2/b arazileri üzerine inşa edilmiş olduğu ve tapularının olmadığı anlaşılmıştır (Bilecen, 2021: 48-49). Üzerlerinden yaşadıkları deprem şokunu atamayan depremzedelerin kaçak yapılara yerleştirilmesi kararı ve uygulaması deprem sonrası konut politikalarının ne denli rasyonellikten uzak olduğunu önemli bir göstergesidir.

Deprem sonrası yapılan konutların yer seçiminde yapılan hatalardan dolayı konutlar depremzedelerin ihtiyaçlarına cevap vermediğinden konutların bir kısmı da boş kalmıştır (TMMOB, 2010: 11).

2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Plan'da 1999 Marmara depremlerinden çıkarılan dersler neticesinde kaçak yapılaşma ile çarpık kentleşme sorun alanları olarak ele alınmıştır, yapı güvenliği ve denetimin sağlanması önlem olarak belirtilmiştir. Ancak yapı denetiminin ³ çeşitli nedenlerle sağlanamadığı görülmektedir. Ruhsat alınmadan kaçak yapı olarak nitelendirilen binalar konut stoku içerisinde büyük bir orana sahiptir. Oturma izni alınmadan oturulan bu konutlara belediyeler tarafından çeşitli altyapı hizmetleri de sağlanmıştır. Ayrıca 2003 yılından itibaren bu plan döneminde Hükümetlerin Acil Eylem Planları kapsamında TOKİ'ye kentsel dönüşüm ve yenileme programları dâhilinde konut üretim görevi verilmiştir (Komisyon Raporu, Ulusoy ve Keleş, 2012: 12). 1999 yılında yaşanan depremlerden sonra deprem yönetmelikleri değiştirilmiş ve inşaatların denetimi için şirketler kurulmuş olmasına rağmen 2023 Kahramanmaraş depremi bu konularda hayal kırıklığına uğratmıştır (Tekeli, 2023: 96).

23 Ekim 2011 tarihinde Van'da saat 13.41'de meydana gelen 7.2 büyüklüğündeki depremde 1673 kişi yaralanmış, 604 kişi hayatını kaybetmiş, 38.515 konut ise ağır hasar görmüş ya da yıkılmıştır (Ergünay ve Özmen, 2013: 2). 2011 yılında Van'da yaşanan deprem sonrasında arama-kurtarma, ilk yardım ve müdahale çalışmalarının akabinde deprem bölgesine acil bir şekilde insani yardım desteği gönderilmiştir, deprem bölgesinde geçici iskân ve hak sahiplerinin tespiti ile hasar tespit çalışmaları kapsamında yeniden yapılanma süreci başlamıştır. Bu süreçte, depremzede konutları için mali kaynak tahsis edilmiş, yeni yerleşimlerin yer temini ve planlaması, devir ve temlik yapılmıştır (Özkazanç, 2015). Deprem sonrası 150.000 kişi Van Toplum

3 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun 2001 yılında yürürlüğe girmiş, pilot uygulamalar sonucunda 2011 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır (sbb.gov.tr, 2023: 22).

Merkezi'ne başvurmuş, bunların 25.000'i Türkiye'nin farklı kentlerindeki kamu misafırhanelerine yerleştirilmiştir. Yüksek gelirli aileler kendi imkânlarıyla farklı kentlere gitmiş, Van'da kalan depremzedeler ise çadırlara yerleştirilmiştir. Ancak çadırlar kış şartlarında yaşama için yeterli donanımına sahip değildir (ODTÜ Van Depremleri Raporu, 2011: 23-25). Konteyner kentler ise depremden üç ay sonra Ocak 2012'de kurulmaya başlamış, depremzedelerin konteyner kentlere yerleşmesi ise Mart 2012'de tamamlanmıştır (Özel, 2013: 25).

Depremden sonra yıkılan konut sayısı fazla olduğu için kentte var olan konut sorunu daha da artmıştır. Konut talebi artınca konut kiralari ve satış fiyatlarında da yüksek artışlar görülmüştür. Deprem sonrasında özel kesim ve TOKİ tarafından üretilen konutlarla depremzedelerin konut gereksinimi karşılanmaya çalışılmıştır. TOKİ konutlarının yapıldığı zeminlerin depreme dayanıklı yaşı ve sert kayalar üzerinde yapılmış olması konutları güvenilir kılmaktadır. Başta Edremit TOKİ konutları olmak üzere konut alanlarının fay hattı üzerinde konumlandırılması ise çelişkili bir durum oluşturmaktadır. TOKİ maliyeti düşük ve Türkiye'nin her kentinde standart niteliklere sahip konut üretimi gerçekleştirdiğinden yapılan konutlar az ve orta gelirli ailelere yönelik olmuştur. Bölgenin yerel mimari özellikleri ile iklim şartları göz önünde bulundurulmadan ticari kaygılarla seri üretim şeklinde üretilen konutlar kullanıcıların memnuniyeti bağlamında önemli sorunlar içermektedir (Yılmaz Şimşek, 2021: 768-771).

Türkiye'de 1999 Marmara Depremleri ile 2011 Van Depremi Türkiye'de afet yönetimi açısından dönüm noktasıdır. 2009 yılında tek çatı altında afet yönetimine ilişkin kurumsal yapıyı düzenleyen 5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun vasıtasıyla Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. Ancak 5902 Sayılı Kanun başta olmak üzere yapılan tüm düzenlemelere rağmen kurumsal anlamda dağınıklık ve belirsizlik devam etmiş, teşkilat yapıları sıkça değiştirilmiştir. Yer seçimlerine ilişkin jeoteknik ve jeolojik etüt raporlarını hazırlama yetkisi 5902 Sayılı Kanun'la Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'ndan alınıp AFAD Başkanlığı'na verilmiştir. 2011 yılında Bakanlığın adı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olunca AFAD'a verilen yetki kısmen Bakanlığa devredilmiştir. 2015 yılında AFAD Başkanlığı'nın koordinasyonunda Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) yürürlüğe girmiştir. Plan kapsamında kurulan 28 hizmet grubuna ilgili Bakanlıkların teşkilatlarına enkaz kaldırma, hasar tespiti, konut yapımı, yer seçimi konularında görevler vermiştir (Giyik, Oyguc ve Anıktar, 2022: 183). Afet yönetiminin kurumsal yapısındaki çok başlılık ve sıkça değişen görev tanımları deprem sonrası afet yönetiminin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sekteye uğratmıştır. 2011 Van Depremi sonrası konut politikasının oluşturulması ve yürütülmesi sürecine yerel kurumlar etkin bir

şekilde dâhil edilememiştir. Merkezi ve yerel yönetimler arasındaki siyasi farklılık da süreci olumsuz etkilemiştir (Ertürk ve Topal, 2020: 863).

2012 yılında yürürlüğe giren Kentsel Dönüşüm Yasası olarak da bilinen 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Yasa amacı “afet riski altında bulunan alanların iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek...” olarak bilinse de rantsal dönüşümde kullanılan etkili bir araç olmuş ve dolayısıyla amacından uzaklaşmıştır (Tercan, 2018: 112).

2019 yılında Türkiye deprem haritası yenilenerek yürürlüğe girmiştir. Aynı Resmî Gazetede “Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği” de yayınlanarak uygulamaya girmiştir (afad.gov.tr, 2023). 103 Sayılı Kararname ile 9 Haziran 2022’de AFAD’ın teşkilat yapısı tekrar değiştirilmiştir. Merkez teşkilatı haricinde AFAD illerde doğrudan valiye bağlı olan İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri ile 16 ilde var olan Afet ve Acil Durum Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri aracılığıyla çalışmalarını yürütmektedir (sbb.gov.tr, 2023: 21).

2023 Kahramanmaraş depreminde binaların enkaz haline gelmesinin sebepleri yapılan incelemeler sonucunda binaların ömrü, bitişik nizamda inşa edilen binaların kat sayılarının farklılık göstermesi, inşa edilen yıllarda yürürlükte olan yönetmeliğe göre taşıyıcı sistem öğelerinin yapılmamış olması, inşaatta kullanılan malzemelerin kalitesizliği, temellerin oturduğu zeminlerin düşük taşıma kapasitesine sahip olması, kiriş ve kolonların en kesit boyutlarının ve donatı miktarlarının yetersiz kalması olarak belirlenmiştir (İTÜ Ön İnceleme Raporu, 2023: 3). Oysa Kahramanmaraş Valiliği 2020 İl Afet Risk Azaltma Planı’nda olası bir deprem durumunda yer altı su seviyesinin yüksek olduğu alanlarda sıvılaşma göstereceği belirtilmiştir. Ayrıca Plan’da 7,5 büyüklüğünde bir deprem senaryosu çalışması yapılmıştır. Olası bir deprem durumunda kentin büyük bir kısmının etkileneyeceği öngörülmüştür. Ancak 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrası yaşananlar bu öngörülerin dikkate alınarak gereken tedbirlerin alınmadığını göstermiştir (kahramanmaras.afad.gov.tr, 2023: 43).

6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki 11 kenti etkileyen depremde 50.783 kişi yaşamını yitirmiş, 115.353 kişi yaralanmış, 37.984 bina resmi rakamlara göre yıkılmıştır (AFAD|deprem.gov.tr, 20.10.2023). Deprem sonrası deprem bölgelerine ilişkin 126 Sayılı CBK yayımlanmıştır. Kararnamenin 2. Maddesinin 1. Fıkrasına göre depremzedelerin geçici ya da kalıcı iskân alanlarının tespitine ilişkin görev ve yetkiler Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığınca saklı Bakanlık tarafından resen belirlenebilecektir. Gerekli görülmesi halinde Mera Kanunun ve Orman Kanunu’nun ek 16. maddesinde belirtilen alanlar kullanılabilir. Hayvancılık için son derece önemli olan ve gitgide yüzölçümü azalan meralar ile ormanların imara açılması doğru bir çözüm yolu değildir. Gerek 6 Şubat

depremlerinde gerekse daha önce yaşanan afetlerde mera, orman, tarım alanlarına yapılan binaların hasar görme durumlarının diğer araziler üzerindeki binalara göre daha fazla olduğu da tecrübe edilmiştir. Böyle bir zeminde afete dayanıklı bir teknolojiye bina yapmak maliyetli olacağından da dezavantaj oluşturmaktadır (Ersöz, 2023: 498). Kararnamenin 4. Maddesiyle 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun plan ve parselasyon ile ilgili işlemlerindeki askı, ilan, itirazlara ilişkin hükümleri devre dışı bırakılmıştır. Yaşadıkları evi, kenti kaybeden depremzedeler, sürece ilişkin bilgi edinme ve itiraz etme haklarını da yitirmişlerdir. Kararname ile tüm yetkilerin Bakanlıkta toplanmış olması yerel yönetimlerin de devre dışı kalması anlamına gelmektedir.

Deprem sonrası geçici barınma sorununu çözmek için deprem bölgesinden uzaklaşanlar hayırseverler tarafından açılan evlerde veya gittikleri kentlerin üniversite yurtlarında barınmışlardır. Tayin isteyip başka kente gelen depremzedeler ise geldikleri yerlerde ev kiralayıp ya da satın alıp barınma sorunlarına kalıcı çözüm getirebilmişlerdir. Deprem bölgesini terk edemeyenler ise konteynerlerde, çadırlarda ya da hasarlı konutlarında yaşamaya devam etmişlerdir (Sürmeli Söğüt, 2023). AFAD'ın yapmış olduğu basın açıklamasında deprem bölgesinden kendi imkânları veya Jandarma Genel Komutanlığı aracılığı ile tahliye olup diğer kentlere gidip valilik ve kaymakamlığa başvurarak kayıt yaptıranlar toplam 1.971.589 kişidir. Afet bölgesinde veya dışında çadır, GSB yurtları, kamu misafirhaneleri, MEB tesisleri, oteller, konteyner ve diğer tesislerde barınma imkânı sunulan kişi sayısı ise 1.915.687 kişidir (afad.gov.tr, 2023). Ancak örneğin Gaziantep Nurdağı'nda konteyner, çadır ve prefabrik yapılarda birimler arası mesafe şartlarına, minimum yol genişliklerine uyulmamış, ayrıca sayı ve kapasite olarak bu geçici barınma alanlarının depremzedelerin ihtiyaçlarını giderecek seviyede olmadığı anlaşılmıştır (Giyik, 2024: 123). Aşağıdaki fotoğraf 1 İskenderun'da yağış nedeniyle su alan çadırları fotoğraf 2 ise hasarlı evlerine giremeyen henüz bir çadıra da sahip olmadığı için derme çatma çadırlarda barınmaya çalışan aileleri ve durumun vahiyetini göstermektedir.

Foto 1. İskenderun'da depremzede çadırlarını sağanak yağış vurdu!, DHA, 2023.

Samandağ'da hasarlı evlerine giremeyen depremzedelerin kimi derme çatma çadırlarda kalıyor kimi de araçlarında.

İKİ BÜYÜK DEPREMDEN BU YANA 13 GÜN GEÇTİ, BARINMA HÂLÂ SORUN

Samandağlı çadır tuvalet, su bekliyor

Depremde binlerce kişinin öldüğü, binlerce binanın yıkıldığı Hatay'ın Samandağ ilçesinde barınma, tuvalet ve su hâlâ büyük ihtiyaç. Derme çatma çadırdaki depremzedeler, 'İndirim olursa parayla konteyner alırız' diyor

Foto 2. Samandağlı Çadır, Tuvalet, Su Bekliyor; G. Erci, Milliyet, 2023

Deprem sonrası 10 bin TL nakdi yardımın evleri hasar gören hane halklarına yapılacağı belirtilmiştir. Evi yıkılmış ya da acil bir şekilde yıkılması gereken, orta veya ağır hasarlı hane halklarına taşınma yardımı adı altında 15 bin TL yardım yapılacağı, bir yıllığına bunlardan mülk sahibi olanlara aylık 5 bin TL, kiracı olanlara ise aylık 3 bin TL kira yardımı yapılacaktır (sbb.gov.tr, 2023: 37). Ancak pandemi ve deprem sonrası yaşanan ekonomik kriz nedeniyle yapılan ödemeler ne taşınma ne de kira giderlerini karşılamaya yeterli değildir.

6 Şubat depremlerinin ardından kentsel dönüşüm süreçlerinin hızlandırılması amacıyla hukuki düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”, 9 Kasım 2023 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İlgili kanun, 6360 sayılı kanun gibi, rant odaklı bir perspektif sergilemektedir. Rezerv yapı alanlarının kapsamının genişletilmesi, mülkiyet ve barınma haklarını olumsuz yönde etkileyebilir.

3. Sonuç ve Öneriler

Türkiye, yüzyılı aşkın süredir yaşadığı büyük depremler karşısında konut politikaları ve barınma çözümleri açısından ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Tarihsel süreç incelendiğinde, afet risk yönetiminde depremler öncesinde alınması gereken önleyici tedbirlerin genellikle ihmal edildiği, bu tedbirlerin yerine depremler sonrasında kriz yönetimi ekseninde geliştirilen politikaların devreye girdiği görülmektedir. Örneğin, 1939 Erzincan Depremi sonrasında Kızılay önemli bir rol üstlenmiş, ancak çadır stoku ve barınma ihtiyaçlarına yönelik eksiklikler her dönemde tekrar etmiştir. Bu durum, afet yönetimi ve konut politikasının geçici çözümlerle sınırlı kaldığını göstermektedir.

1944’te çıkarılan “Yersarsıntılarında Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun” ve 1959’da yürürlüğe giren 7269 Sayılı Kanun gibi yasal düzenlemeler, deprem öncesi ve sonrası alınacak önlemleri içermesine rağmen, pratikte uygulamada zayıf kalmıştır. Sonuç olarak, her deprem felaketinde benzer sorunlar tekrarlanmış, kalıcı çözümler üretilmemiştir. 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve 2023 Kahramanmaraş depremlerinin ardından yapılan 375 Sayılı KHK değişiklikleri ise kentsel dönüşüm projeleri adı altında belirli kesimlere rant sağlama amacını taşıdığına dair eleştiriler almıştır. Bu tür düzenlemelerin, depremzedelerin barınma sorunlarını çözmekten çok, kentsel rantı artırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Özellikle 1980 sonrası neoliberal politikaların etkisiyle, Türkiye’de depremler sonrası konut piyasasında yaşanan arz-talep dengesizlikleri ve hızlı fiyat artışları,

kentsel dönüşüm projelerinin yükselmesiyle birleşmiştir. Bu süreçte sosyal konut üretimindeki yetersizlik dikkat çekmiş, mülk edinmeye yönelik politikalar ise deprem sonrası da devam etmiştir. Kiracılar ise bu barınma politikalarından dışlanmış, özellikle 2011 Van Depremi ve 2023 Kahramanmaraş Depremleri sonrasında kalıcı bir çözüm yerine kısa süreli kira yardımlarıyla geçici çözümler sunulmuştur. Bu durum, Türkiye'deki tüm kesimlerin barınma sorununa yönelik bütüncül ve adil politikaların geliştirilmediğini göstermektedir.

Deprem sonrası barınma çözümleri olarak sunulan konteynerler ve prefabrik yapılar, altyapı, sağlık, güvenlik ve hijyen sorunlarıyla birlikte gelmekte, depremzedelerin yaşam kalitesini ciddi şekilde etkilemektedir. Üstelik, bu tür geçici barınma koşulları sağlık sorunlarına yol açmakta, hatta hayati tehlikeler yaratabilmektedir. Kalıcı yerleşimlerde ise mülk sahibi-kiracı ayrımı yapılarak kiracılar dışlanmış, bu da barınma politikalarının adaletsizliğini artırmıştır.

Türkiye'de afet yönetimi ve konut politikaları arasındaki en önemli zorluklardan biri, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki siyasi ayrılıkların bu süreçleri olumsuz etkilemesidir. Özellikle büyük depremler sonrasında barınma sorunlarının çözümünde bu siyasi farklılıklar süreci yavaşlatmıştır. 1992 Erzincan Depremi örneğinde olduğu gibi, ekonomik sıkıntılar da bu sürecin yönetimini zorlaştırmış ve yabancı kaynak kullanımı yaygınlaşmıştır.

2009 yılında AFAD'ın kurulmasına kadar afet yönetiminde Kızılay önemli bir rol oynamış, ancak sonrasında Kızılay'ın geri planda kalmasıyla birlikte TOKİ deprem sonrası barınma sorunlarının çözümünde daha etkin bir konuma gelmiştir. 2003 yılından itibaren TOKİ, depremzedeler için konut üretiminde aktif bir rol üstlenmiş, ancak üretilen konutların özellikle alt ve orta gelir gruplarına yönelik düşük maliyetli yapılar olduğu ve bu yapıların depremzedelerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılamadığı görülmüştür.

Depremlerle mücadelede bina yapımı ve altyapıya ilişkin mühendislik ve teknik düzenleme mekanizmalarının yanı sıra, Türkiye'nin deprem sorununa yönelik alternatif bir yaklaşım da bütüncül bir konut politikasının hayata geçirilmesidir. Bu bütüncül konut politikası, konutun sosyal, ekonomik ve idari olmak üzere üç boyutunu da kapsamalıdır. Geçmiş depremlerden çıkarılan derslerin birçoğu, riski azaltmak için tepkisel ve kısa vadeli çözümlere bel bağlamaya devam etmektense, katılımcı bir sürece dayalı, uzun vadeli planı olan risk odaklı bir strateji geliştirmeye odaklanmanın kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede somut bazı politika önerileri sıralanmıştır:

Deprem Tehlike Azaltma Planlaması: Deprem tehlikesine dirençli bir toplum oluşturmak için her il, o ilin jeolojik ve sosyo-ekonomik koşullarını

dikkate alan ve 50-100 yıllık bir geleceği planlayan bir “Deprem Tehlike Azaltma Planı” hazırlamalıdır. Bu planlar, ildeki riskli bina stokunu sistematik olarak envanterlenmeli ve bu binaları daha depreme dayanıklı bir standarta yükseltmek için kademeli bir takvim geliştirmelidir. Planlar, acil toplanma ve geçici barınma yerlerini belirlemeli ve afet sonrası kentsel gelişim stratejilerini içermelidir.

Finansal Teşvik ve Caydırıcı Uygulamalar: Riskli olduğu tespit edilen binaların tüm sahipleri, binalarını güvenli bir standarda getirebilmeleri için düşük faizli, uzun vadeli kredilere, vergi indirimlerine ve hibelere erişebilmelidir. Öte yandan, denetimle tespit edilen ve iyileştirmek için süre verilen riskli binaların sahipleri, binalarını güçlendirmezse artan mali cezalara ve vergi yükümlülüklerine tabi tutulmalıdır.

Jeolojik Etüt Zorunluluğu Politikaları: Tüm alanlardaki yeni konut geliştirmeleri, inşa edilmeden önce bağımsız bir jeolojik ve jeoteknik etüte tabi tutulmalıdır. Bilinen fay hatları, heyelan ve sıvılaşma potansiyeli olan hiçbir alanda yapılaşmaya izin verilmemelidir. Mera ve orman alanları yapılaşmaya açılmamalı, bunun yerine mevcut kentsel boşluklar ve deprem hasarı potansiyeli daha düşük olan alanlar gelişim için teşvik edilmelidir.

Uygun Fiyatlı Konuta Erişimin Kolaylaştırılması: Makul fiyatlı kiralık konuta erişim, belediyeler ve TOKİ arasındaki ilişki aracılığıyla kamu sektörü tarafından sağlanmalıdır. Kentsel alanlarda, yüksek riskli bölgelerde ve aksi takdirde kendi evini kiralamaya veya satın almaya imkanı olmayan kişiler için sosyal konut stoku yaratılması, gerekli kiralık konut erişimini sağlamak açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca, bu stok büyük afetlerden sonra acil barınak olarak ayrılmalıdır.

Kiracı Haklarının Korunması: Büyük bir afetten sonra, afetle ilgili politikalarda mülk sahipleri ile mülk kiracıları arasındaki farklılıklar ortadan kaldırılmalıdır. Kiracılara uygulanması gereken afet sonrası haklar arasında kalıcı konut garantisi, uzun vadeli kira yardımı sağlanması ve sosyal konutlara yerleştirmede öncelik bulunmalıdır. Kira yardımı için ayrılan fonlar, toplumdaki kira seviyeleriyle tutarlı olmalı, enflasyona göre ayarlanmalı ve piyasaya uygun olmalıdır. Kira yardımı alınabilecek süre uzatılmalıdır.

Yerel İhtiyaçlara Uygun Konut Üretilmesi: Seri üretim konutların tasarımı, inşa edildikleri bölgelerin kendine özgü iklim, kültürel ve sosyoekonomik özelliklerini yansıtmalı ve bunlara cevap vermelidir. “Kutu” tasarımını izleyen seri üretim konutlar, birimi kullanan aileler arasındaki farklılıklara esneklik ve uyarlanabilirlik sağlamaz ve yerleşim alanına yeşil alan, sosyal hizmet tesisleri ve toplum tesislerinin dahil edilmesine imkan tanımaz.

Kurumsal Yapıların Yerelleştirilmesi ve Güçlendirilmesi: AFAD daha güçlü bir koordinatör role sahip olmalı, ancak imar, konut üretimi ve yer seçimi konularında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile uygulamaya yönelik sorumlulukların net bir şekilde sınırlandırılması da sağlanmalıdır. Örgüt yapısı ve iş tanımları da, personel ve kurum sürekli değişiminin önüne geçecek şekilde belirlenmelidir.

Yerel Yönetimin Ortaklığı/Güçlendirilmesi: Belediyelere, afet öncesi risk yönetimi ve afet sonrası yeniden inşa için daha fazla yetki, teknik kapasite ve kaynak verilmelidir. Sivil toplum kuruluşlarının, meslek odalarının ve mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüm ve hasar tespit çalışmalarına katılımı da zorunlu hale getirilmelidir.

Açık ve Hesap Verebilir Süreç: Tüm afet yönetimi faaliyetleri (kaynak tahsisi, sözleşme ihalesi ve yer seçimi kararları) açık ve şeffaf bir şekilde kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Ayrıca, afetzedelerin bilgi edinme ve itiraz hakkı, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi No. 126 kapsamındaki olağanüstü yollara bakılmaksızın korunmalıdır.

Zorunlu Deprem Sigortası (DASK): Tüm mülk sahipleri için yaygın olarak erişilebilir olmalı ve etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Primler coğrafi konum ve diğer risk faktörlerine dayalı olarak belirlenmelidir. Sigorta bedelleri, poliçe sahibinin yeterince yeniden inşa edebilmesi için yeterince yüksek olmalıdır. Tek bir poliçe kapsamındaki teminat tutarı da artırılmalıdır.

Konut finansmanına yönelik alternatif yöntemler: Konut sahipliği için kamu-özel-halk ortaklıkları, kiracının kirasının bir bölümünün mülkiyete dönüştürüldüğü modeller ve kooperatif mülkiyet modelleri gibi uygulamalar desteklenmeye ve yaygınlaştırmaya değerdir.

Geçici Barınma Standartlarının İyileştirilmesi: Çadır ve konteyner kentler, uluslararası insani yardım standartlarına uygun olarak kurulmalı; yeterli altyapı (su, kanalizasyon, elektrik), ısınma, sağlık hizmetleri, güvenlik ve sosyal alanlar sağlanmalıdır.

Kalıcı Konuta Geçişte Süreklilik: Geçici barınma alanlarındaki sosyal hizmet uzmanları ve şehir plancıları aracılığıyla, afetzedeler kalıcı konut süreçlerine hazırlanmalıdır. Hak kazanma süreçleri, arsa şekillişleri ve yerleştirme işlemleri adil ve şeffaf bir şekilde, insan onuruna yakışır koşullarda yürütülmelidir.

Psikososyal Desteğin Diğer Politikalarla Uyum: Tüm konut politikaları (geçici ve kalıcı), travma sonrası stres bozukluğu ile başa çıkmak için psikososyal destek mekanizmaları ile uyumlu hale getirilmelidir. Toplu konut alanlarında danışmanlık merkezleri ve topluluk oluşturma faaliyetleri rasyonel şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Sonuç olarak, depremler kaçınılmazdır, ancak neden oldukları sosyo-ekonomik ve fiziksel yıkımlar etkin politikalar ve kararlı uygulamalarla büyük ölçüde azaltılabilir. Türkiye'nin, kriz yönetiminden risk yönetimine evrilmesi, konutu bir rant aracı değil temel bir insan hakkı olarak gören, merkezi ve yerel aktörlerin uyum içinde çalıştığı, tüm vatandaşlarını kucaklayan sürdürülebilir bir konut politikası inşa etmesi gerekmektedir. Yukarıdaki politika önerilerinin, bu yönde atılacak somut adımlar için ışık tutacağı ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Afete Hazırlık ve Deprem Eğitimi Derneği, (2010), *Türkiye’deki Deprem Kuşakları*, 20 Eylül 2023 tarihinde <https://www.ahder.org/turkiyedeki-deprem-kusaklari> adresinden erişildi.
- AFAD, (2023), *06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan (Kahramanmaraş) Mw: 7.7 - Mw: 7.6 Depremleri Raporu*, 20 Ekim 2023 tarihinde AFAD | deprem.gov.tr adresinden erişildi.
- AFAD, (2023), *Kahramanmaraş’ta Meydana Gelen Depremler Hk. Basın Bülteni-36*, 23 Eylül 2024 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36> adresinden erişildi.
- AFAD, *Deprem Nedir?* 28 Ağustos 2023 tarihinde https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/39500/xfiles/deprem_nedir.pdf adresinden erişildi.
- AFAD, *Türkiye Deprem Haritası*, 5 Eylül 2023 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/turkiye-deprem-tehlike-haritasi> adresinden erişildi.
- Akşam Gazetesi, Akşam 27 Aralık 1940 sayfa 6 | Gaste Arşivi (gastearsivi.com) adresinden erişildi.
- Akyıldız, Ş., Şafak, U., Özcan, K. ve Sert, A. (2023), *Deprem Sonrası Etkin Politika Tasarımları: İyi Uygulama Örnekleri*, 12 Eylül 2023 tarihinde <https://www.pwc.com.tr/tr/Hizmetlerimiz/danismanlik/kamu-politikalari/deprem-sonrasi-etkin-politika-tasarimi-iyi-uygulama-ornekleri-v2.pdf> adresinden erişildi.
- Bilecen, T. (2016), 17 Ağustos 1999 İzmit Depremi’nden 23 Ekim 2011 Van Depremi’ne Kapitalizm ve Mülkiyet Hukuku Deprem ve Konut Hakkı, *İnşaat Yâ Resulullah*, (Der. T. Bora), İstanbul, 47-54.
- Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, *Büyük Depremler*, 23 Ağustos 2023 tarihinde <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/> adresinden erişildi
- Çoban, A. N. (2012), Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(03), 75-108.
- Ergünay, O. (2011), 1999 Depremleri Afet Mevzuatını Nasıl Değiştirdi: Mevzuat Açısından Neredeyiz? 1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, 11-14 Ekim 2011, Ankara, ODTÜ.
- Ergünay, O. ve Özmen, B. (2013), Afet Yönetimi Açısından Van Depreminden Elde Edilen Dersler, 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, 25-27 Eylül 2013, Hatay, MKÜ.
- Ersöz, K. (2023), 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun ’un ve Bu Kanun Kapsamındaki Hak Sahipliği Kurumunun Türk İdare Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, *İNÜHFD*, 14(2), 486-499.
- Ertürk, C. ve Topal, Ç. (2020), Post-Earthquake Housing Policy In Van: An Evaluation From A Social Policy Perspective, *İdealkent*, 11(30), 849-877.

- Giyik, C., Oygucu, R. A. ve Anıktar, S. (2022), Van İlının Afetselliği ve Afet Konutlarında Yer Seçimi Uygulamaları, *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 8(2), 178-195.
- Giyik, C. (2024), 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Geçici Barınma Uygulamaları: Gaziantep Nurdağı Örneği, *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 10(1), 113-124.
- Gökçe, O. ve Tetik, Ç. (2012), *Teoride ve Pratikte Afet Sonrası İyileştirme Çalışmaları*, Ankara: AFAD Yayınları.
- Haçin, İ. (2014), 1939 Erzincan Büyük Depremi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXX, S. 88, 37-70.
- İTÜ (2023), 6 Şubat 2023 Depremleri Ön İnceleme Raporu, [https://haberler.itu.edu.tr/docs/default-source/default-document library/2023_itu_deprem_on_raporu.pdf](https://haberler.itu.edu.tr/docs/default-source/default-document-library/2023_itu_deprem_on_raporu.pdf) adresinden 20 Kasım 2023 tarihinde erişildi.
- Kıral, Ö. (2001), 1939 ve 1992 Erzincan Depremleri Şehircilik Düzenimizde Hasar Yarattı mı? *Planlama*, 11-18.
- ODTÜ Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, (2011), *Tabanlı- Van (23 Ekim 2011) ve Edremit- Van (9 Kasım 2011) Depremleri İnceleme Raporu*, 20 Kasım 2023 tarihinde https://www.metu.edu.tr/tr/system/files/ODTUAYMVAN_rev3.pdf adresinden erişildi.
- Özel, M. (2023), Afet Yönetiminin İyileştirme Aşaması Bağlamında 2011 Van Depremi Sonrasında “Konteyner Kent” Uygulaması, *Türk İdare Dergisi*, S. 477, 11-34.
- Özkazanç, S. (2015), Sosyal, Mekânsal ve Ekonomik Boyutlarıyla Afetlerde Konutları. III. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, İzmir, Türkiye, 14- 16 Ekim 2015, 1-11.
- Özmen, B. ve Nurlu, M. (1999), *Deprem Bölgeleri Haritası ile İlgili Bazı Bilgiler*, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni, 32-35.
- Özmen, B. (2012), Türkiye Deprem Bölgeleri Haritalarının Tarihsel Gelişimi, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 55(1), 43-55.
- Polat, Y. ve Kartal, M. (2018), Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de Modernleşme Bağlamında Dışa Kapalı Konut Üretimi, *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(4), 63-75.
- Soylu, B. (2017), Deprem Sonrası Konut Politikaları: Türkiye Örneği (1992-2016), (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Sür, Ö. (1993), Türkiye’nin Deprem Bölgeleri, *A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2, 53-69.
- Sürmeli Söğüt, İ. (2023), Konut Hakkından Sosyal-Mekânsal Ayrışmaya: Karaman’da TOKİ’nin Lüks ve Sosyal Konut Uygulamaları. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.

- Şengün, H. ve Güleriyüz, D. (2016), Türkiye’de Afet Yönetiminde Bir Dönüm Noktası: 1992 Erzincan Depremi, *Uluslararası Erzincan Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2, 857-869.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, (1993), *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, Ankara.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2023), 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu, 18 Kasım 2023 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> adresinden erişildi.
- T.C. Kahramanmaraş Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, (2020), *Kahramanmaraş İl Afet Risk Azaltma Planı*, 10 Kasım 2023 tarihinde <https://kahramanmaraş.afad.gov.tr/kurumlar/kahramanmaraş.afad/e-kutuphane/IL-PLANLARI/KAHRAMANMARAS%CC%A7-IL-AFET-RISK-AZALTMA-PLANI2022.pdf> adresinden erişildi.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018), *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Konut Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 8 Kasım 2023 tarihinde [KonutPolitikalarıOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf](https://sbb.gov.tr/KonutPolitikalarıOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf) (sbb.gov.tr) adresinden erişildi.
- Tekeli, İ. (2023), Antakya’nın Deprem Sonrası Kent Planlaması İçin Bir Strateji Önerisi, *Şehir ve Bölge Planlama Dergisi*, 5(1), 96-105.
- Tercan, B. (2018). Türkiye’de Afet Politikaları ve Kentsel Dönüşüm, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 102-120.
- TMMOB, (2010), *Türkiye’de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odasının Önerileri Oda Raporu*, Ankara: TMMOB Makina Mühendisleri Odası.
- Türkoğlu, N. (2001), Türkiye’nin Yüzölçümü ve Nüfusunun Deprem Bölgelerine Dağılışı, *A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 8, 133-148.
- Uğurlar, A., Özelti Ecerel, T. ve Gürel Üçer, A. (2018), Alt Konut Piyasaları Bağlamında Hanehalkı ve Konut Özelliklerinin İlişkisi: Ankara Örneği. *İdealkent*, 9(25), 800-833.
- Ulusoy, A. E. (2020), Türkiye’de Konut Politikaları: Tarihsel Süreç ve Aktörlerin Rolü, *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1(3), 87-123.
- Ulusoy, İ. (Mülakat yapan) & Keleş, R. (Mülakat yapılan), (2012), Depreme Karşı Planlı ve Akılcı Hareket Edilmeli, *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, 11-13.
- Yılmaz Şimşek, Z. (2021), Van’da Konut Üretim Faaliyetlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri (1927-2020), *Van YÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Van Özel Sayısı, 747-782.
- Yüksel, A. (2001), 1939 Erzincan Depremi Hakkında Bazı Düşünceler, *Tarih Boyunca Anadolu’da Doğal Afetler ve Deprem Semineri*, İstanbul: Globus Dünya Basımevi, 249-262.

Kentsel Politikalar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Editör:

Dr. Öğr. Üyesi İpek SÜRMELİ SÖĞÜT